

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Atila ER

KALKINMA SÜREÇLERİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR: ÇİN VE HİNDİSTAN
DENEYİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Atila ER

KALKINMA SÜREÇLERİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR: ÇİN VE HİNDİSTAN
DENEYİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Danışman

Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Atila ER'in bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat BELKE (İmza)

Tez Başlığı: Kalkınma Süreçlerine Farklı Yaklaşımlar: Çin Ve Hindistan Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 25/06/2018

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kalkınma Süreçlerine Farklı Yaklaşımlar: Çin Ve Hindistan Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Atila ER

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Atila ER
Öğrenci Numarası	20145208014
Enstitü Ana Bilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN
Tez Başlığı	Kalkınma Süreçlerine Farklı Yaklaşımlar: Çin Ve Hindistan Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi
Turnitin Ödev Numarası	980520983

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 96 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 05/07/2018 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 10

alıntılar dahil % 10' dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımcı yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

05/07/2018

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Yakup Koray DUMAN

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	v
RESİM LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMINA VE KALKINMA TEORİLERİNE GENEL BAKIŞ

1.1. Kalkınma Kavramı	1
1.2. Büyüme-Kalkınma İlişkisi.....	3
1.3. Kalkınmanın Temel Dinamikleri.....	4
1.3.1. Sermaye Birikimi.....	4
1.3.2. Teknolojik İlerleme	5
1.3.3. Nüfus, İşgücü ve Beşeri Sermaye.....	7
1.4. Kalkınmaya Yönelik Teoriler.....	9
1.4.1. Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorileri	9
1.4.2. İkili Yapı (Düalizm) Teorisi	11
1.4.3. Kısır Döngü Teorisi	12
1.4.4. Büyük İtiş Teorisi	12
1.4.5. Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileri	13
1.4.5.1. Dengeli Kalkınma	13
1.4.5.2. Dengesiz Kalkınma	14

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN KALKINMA SÜRECİ

2.1. Reform Öncesi Çin Ekonomisi.....	16
2.2. 1978 Ekonomik Reformu ve Sonrası.....	17
2.2.1. 1978-1997 Arası Ekonomik Reform Dönemi	18
2.2.2. 1997-1998 Asya Ekonomik Krizinin Çin Ekonomisine Yansımaları	22
2.2.3. 1997-2002 Ekonomik Durgunluk Dönemi	24
2.3. Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğinin Etkileri ve Sonrası	25

2.4.	Çin'in Kalkınmasında Beijing Uzlaşmasının Rolü	27
2.5.	Çin'in Dünya Ekonomisindeki Yeri	30
2.5.1.	Dış Ticaret	30
2.5.2.	Sanayi	31
2.5.3.	İstihdam	32
2.5.4.	Doğrudan Yabancı Sermaye	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN'IN KALKINMA SÜRECİ

3.1.	1950-1971 Arası Gelişmeler.....	36
3.2.	1971-1991 Arası Gelişmeler.....	38
3.3.	Sosyo-ekonomik ve Teknolojik Boyutuyla Hindistan Kalkınmasına Bakış	40
3.3.1.	Ekonomik Boyut.....	40
3.3.2.	Teknolojik Boyut.....	41
3.3.3.	Demografik Boyut	43
3.4.	Hindistan'ın Kalkınmasındaki Engeller	44
3.5.	Hindistan'ın Dünya Ekonomisindeki Yeri	47
3.5.1.	Dış Ticaret	47
3.5.2.	Sanayi	49
3.5.3.	İstihdam	50
3.5.4.	Doğrudan Yabancı Sermaye	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASYA'DA YÜKSELEN İKİ GÜÇ: ÇİN VE HİNDİSTAN'IN KALKINMA

SÜREÇLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1.	İki Ülke Arasındaki Rekabet Konuları	55
4.1.1.	Su Kaynaklarının Yönetimi	55
4.1.2.	Ekonomik Etki Alanı Yaratma Mücadelesi.....	57
4.1.3.	Enerji Güvenliğinin Sağlanması.....	58
4.2.	İki Ülke Arasındaki İşbirliği Unsurları.....	61
4.2.1.	Su Kaynaklarının Yönetimi Konusunda İş Birliği	61
4.2.2.	Enerji Güvenliği Konusunda İş Birliği.....	63
4.3.	İki Ülkenin Temel Ekonomik Verileri ve Değerlendirilmesi.....	64

4.4. İki Ülkenin Askeri, Ekonomik, Beşeri ve Yumuşak Güç Unsurları Açısından Karşılaştırılması.....	66
4.4.1. Ekonomik Güç.....	66
4.4.2. Askeri Güç.....	68
4.4.3. Beşeri Güç.....	70
4.4.4. Yumuşak Güç.....	71
4.5. İki Ülkenin Kalkınma Yaklaşımları Açısından Karşılaştırılması.....	72
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	85

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 1963-1978 Yılları Arasında Yapılan Reformların Çin Ekonomisine Yansıması.....	17
Tablo 2.2 1978 Yılında Çin Ve Bazı Doğu Asya Ülkelerinin Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYİH (Cari Fiyatlarla ABD Doları Cinsinden) Düzeyleri	18
Tablo 2.3 Üretim Artış Hızı Trendi (Yıllık Yüzde Artış).....	19
Tablo 2.4 Sektör ve Mülkiyet Bazında GSYİH Artış Oranlarına Katkı Payları	20
Tablo 2.5 1977-1999 Yılları Arasında Yapılan Reformların Çin Ekonomisine Yansıması.....	21
Tablo 2.6 1997-2002 Temel Ekonomik Göstergeler	25
Tablo 2.7 Çin'in DTÖ Üyeliği Sonrası Seçilmiş Makroekonomik Göstergeleri.....	27
Tablo 2.8 Washington Uzlaşması ve Çin Modelinin Karşılaştırılması	29
Tablo 2.9 Gelişmekte Olan Seçilmiş Ülkelerin İstihdam ve İşsizlik Oranları	33
Tablo 2.10 1979-1999 Arasındaki DYY'lerin Girişim Türlerine Göre Yüzde Dağılımı	34
Tablo 3.1 Sektörler İtibariyle Hindistan'ın Ekonomik Büyümesi (%)	41
Tablo 3.2 Hindistan'ın Yıllara Göre Çeşitli Ekonomik Göstergeleri	48
Tablo 3.3 Yıllara Göre Hindistan'a DYY Girişleri (Milyon Dolar)	52
Tablo 3.4 Sektörlere Göre Hindistan'a DYY Girişleri (Milyon Dolar).....	53
Tablo 4.1 GBM Deltası'nın Çin ve Hindistan Arasındaki Dağılımı.....	56
Tablo 4.2 Sınır Aşan Nehir Sularında Veri Paylaşımı.....	62
Tablo 4.3 Çin'in Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Amerikan Doları	65
Tablo 4.4 Hindistan'ın Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Amerikan Doları).....	65
Tablo 4.5 2010-2016 Yılları Arası Hindistan ve Çin'in Büyüme Oranları (%).....	65
Tablo 4.6 Hindistan'ın Yıllara Göre Çin ile İthalat ve İhracatı (Milyon USD).....	67
Tablo 4.7 2016 Yılı Ülkelere Göre GSYH Rakamları	68
Tablo 4.8 Çin ve Hindistan'ın Kara, Hava ve Deniz Güçlerinin Sayısal Olarak Karşılaştırılması (2016).....	69
Tablo 4.9 Çin ve Hindistan'ın Yıllara Göre Nüfus Sayılarındaki Değişim	70

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1 Hindistan Yazılım ve Hizmet Pazarı Gelişimi	42
Grafik 3.3 2050 Yılında Hindistan'ın Diğer Ülke Ekonomileri Arasındaki Yeri.....	49
Grafik 3.4 Hindistan Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri	53

RESİM LİSTESİ

Resim 4.1 Çin'in "İnci Dizisi" Stratejisi	60
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIIB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika
ÇUHM	: Ulusal Halk Meclisi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
FDA	: Amerikan Gıda ve İlaç İdaresi
G20	: Grup 20 (Gelişmekte olan ülkeler)
GBM	: Ganj ve Brahmaputra-Mehgna nehir sistemleri
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IEA	: Uluslararası Enerji Ajansı
IOR	: Hint Okyanusu'na Kıyısı Olan Ülkeler
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İTKİB	: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
KİT	: Kamu İktisadi Devlet Teşebbüsleri
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSG	: Nükleer Tedarikçiler Grubu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SAARC	: Bölgesel İşbirliği İçin Güney Asya Topluluğu
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SCO	: Shanghai Cooperation Organisation
SCS	: Güney Çin Denizi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMMOB	: Türkiye Mühendislik ve Mimarlık Odası Birliği
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

ÖZET

Kalkınma süreci basit tanımı ile mevcut durumdan daha ileri bir duruma gelinmesidir. Her ülkenin kalkınma süreci birbirinden farklılık göstermektedir. Bir kalkınma modeli bir devletin gelişmesine fayda sağlarken, aynı model başka bir ülkenin gelişmesine olumlu bir katkı sağlamayabilir.

Günümüzde kalkınma konusunda yakaladıkları ivme ve geldikleri süreçte uyguladıkları kalkınma modelleri ile dikkatleri üzerlerine toplayan ülkelerin başında Çin ve Hindistan gelmektedir. Öyle ki pek çok kaynakta bu iki ülkeden “yükselen güçler” şeklinde sıklıkla bahsedilmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında bu iki ülkenin birbirlerinden farklı kalkınma yaklaşımlarına sahip oldukları, fakat ekonomik kalkınma açısından ciddi bir seviyeye geldikleri görülmektedir. Kısaca iki devletin temel olarak kalkınma yaklaşımlarına bakıldığında Hindistan’ın ekonomik kalkınmasında devletin belirleyici rolünün daha kısıtlı olduğu ve özel sektör yatırımlarına daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Çin’de ise devletin denetiminde bir piyasa ekonomisi hâkim olmakla beraber, devletin bilinçli yol göstericiliği, tasarruf politikaları ve teşvik politikaları sayesinde teknolojik alandaki yatırımlara ağırlık verilerek gelişme kaydedilmiştir denebilir.

Bu çalışmanın amacı; son zamanlarda ekonomik gelişmeleriyle dikkat çeken Çin ve Hindistan’ın ekonomik kalkınma modellerini karşılaştırarak, iki ülkenin kalkınmasındaki temel unsurları ortaya koyabilmektir. Farklı kalkınma modelleri ile ekonomik başarı sağlanabileceğini göstermesi bakımından konunun literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Yapılan kaynak taraması sonucunda mantıksal bir temel kurularak içerik kısmı hazırlanmıştır. Bu bağlamda literatürde Çin ve Hindistan’ın kalkınma süreçleri, ekonomileri, tarihsel mücadeleleri ve işbirlikleri ile ilgili pek çok bilgi bulunmasına rağmen bu iki ülkenin kalkınma yaklaşımlarının kıyaslandığı çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu anlamda yapılan çalışma önemli görülmektedir. Çalışmada öncelikle birincil veri niteliğindeki kaynak kitaplardan, makalelerden, dergilerden, güncel ekonomi haberlerinden, Ekonomi Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı’nın resmi sitelerinde yer alan istatistiki verilerden, Yüksek Öğretim Kurulu’nun tez arşivinden istifade edilmiştir. Ayrıca çalışma tablo ve grafiklerle zenginleştirilerek, sayısal verilerle de çalışma desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kalkınma Modeli, Çin’in Kalkınması, Hindistan’ın Kalkınması.

SUMMARY

DIFFERENT APPROACHES TO DEVELOPMENT PROCESSES: COMPERATIVE ANALYSIS OF CHINESE AND INDIAN EXPERIENCES

Development period means simply advancing from current situation to progress further situation. Development period of each country shows difference from each other. While one development model gain favors development of a country, same model may not provide positive contribution to another country's development.

Today, primarily China and India attract attentions due to their gaining acceleration about development and applying development models at their access point. In fact, those two countries are mentioned as “rising powers” in many sources. When performed researches are considered, it is obviously seen that those two countries have different development approaches from each other but they reached to serious level regarding to economical development. Briefly, when both countries' basic development approaches are considered, it is seen that state's determining role is more limited in India's economical development and India gave weight to private sector investments more. On the other hand, in China, market economy under state control is common but thanks to consciously leading role of state, saving policies and promotion policies, giving weight to technological investments so development was recorded.

Objective of this study is to set forth basic factors of both countries through comparing economical development models of China and India which attracted attentions by their recent economical developments. It is thought that it will provide contribution to the literature regarding to showing providing economical success thanks to their different development models.

Literature scanning method was used in this study. At the end of realized literature scanning, logical basis was established and then content section was prepared. Although there are so much information about development periods, economies, historical struggles and cooperation of China and India in literature; there is scarcely any study about comparing of development approaches of those two countries. It is considered that this realized study is important in this mean. Source books, essays, magazines, daily economical news, statistical data included in Ministry of Finance and Ministry of Development, thesis archive of Higher Education Council were benefited as primary information sources in this study. Also, the study was enriched with tables, graphics and also supported with numerical data.

Keywords: Development, Development Model, Development of China, Development of India.

ÖNSÖZ

Bir ülkenin kalkınması hususunda genel olarak ekonomik kalkınma daha ön planda tutulmaktadır ve bir ülkenin kalkınmasının ekonomik gelişmişlik ile mümkün olabileceği yaygın bir görüştür. Kalkınma sürecinde bir dinamizmin yakalanması ise sosyal ve ekonomik gelişmedeki tüm faktörlerin göz önünde tutularak, yenilenmesi ile mümkün olmaktadır. Bu ise bir ülkenin sosyal ve ekonomik yapısının adım adım inşası sürecidir. Ancak temele eğitim konulmadığı sürece ekonomi adına yapılan tüm yatırımlar kısa vadeli çözümlerden öte gidemeyecektir. Bu nedenle kalkınma hususunda eğitim önemli bir faktördür. Bugün gelişmiş ülkelerde ekonomik iyileşme teknolojideki Ar-Ge faaliyetleri sayesinde. Teknolojide ve sanayide üstün konuma gelebilmek ise eğitimden geçmektedir. Kalkınma konusunda düşülen diğer bir yanılgı ise kalkınma ve büyüme kavramlarının birbirinin yerine kullanılmasıdır. Birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte eş anlamlı kavramlar değildir. Büyüme daha çok sayısal verilere ve nicel sonuçlara dayanır, süreçle ilgilenmez. Kalkınmada ise süreç ve sonuç bütünlüğü söz konusudur , sonuçlara bakılarak gidişata müdahale edilebilir ve sosyo-ekonomik yapının rotası daha iyiye çevrilebilir.

Devletlerin az gelişmesinde, gelişmemesinde ya da çok gelişmesinde etkili olan faktörleri, bir ülkenin gelir seviyesinin nasıl yükseltilebileceğini, gelişmişlik kriterlerinin vs. araştıran teorisyenler çeşitli kalkınma teorileri ortaya atmışlardır. Bunların başlıcaları: Tarihsel büyüme aşamaları teorileri, İkili Yapı (Düalizm) teorisi, Kısır Döngü Teorisi, Büyük İtiş Teorisi, Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileridir. Dolayısıyla çalışmada da kalkınma kavramına açıklık getirilmeye çalışılarak, büyüme ve kalkınma arasındaki farka değinilecek, kalkınma teorilerinden bahsedilecektir.

Ülke kalkınmaları konusunda ise çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız Çin ve Hindistan ekonomileri dünyanın en yoğun nüfusuna sahip olmaları ve gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomik yükselişleri ile dikkat çeken ülkelerdir. Ayrıca bu iki ülke uyguladıkları kalkınma modelleriyle gelişmiş ülkeler ile aralarındaki farkları hızla kapatma konusunda ciddi adımlar atmışlardır. Dolayısıyla bu iki ülkenin kalkınma modelleri gelişmekte olan ülkeler açısından örnek gösterilebilecek deneyimlerdir denebilir. Çalışmamızda bu iki gücün kalkınmalarında rol oynayan etkenler ve kalkınma başarılarının ardında yatan asıl nedenler tartışılacaktır. Ayrıca iki ülkenin kalkınma deneyimleri kıyaslanarak değerlendirme yapıldı. Nitekim bu iki ülke, izledikleri ekonomik politikalar ile dünya ekonomileri arasında kayda değer bir başarı yakalamışlardır. Çalışmada ekonomik

anlamda Çin ve Hindistan kıyaslaması yapılırken, Çin'in her konuda Hindistan'dan bir basamak ileride olduğu varsayılmıştır.

Dört bölüm halinde ele alınan çalışmanın birinci bölümünde konuya bir temel oluşturmak gayesiyle kalkınma kavramı üzerinde durulmuş, kalkınmanın temel dinamiklerinden ve kalkınma teorilerinden bahsedilmiştir.

İki ülkenin kıyaslamasını yapmadan evvel öncelikle Çin'den, ardından Hindistan'dan detaylı şekilde bahsedilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci bölümünde Çin'in kalkınma sürecine yer verilmiştir. Çin'in dünya ekonomisindeki yeri çeşitli faktörler çerçevesince incelenmiş ve ekonomik gelişiminde etkili olan ekonomik reform dönemlerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Hindistan'ın kalkınma süreci incelenmiştir. Hindistan'ın da ekonomik gelişim süreci ve dünya ekonomisindeki yeri dış ticaret, sanayi, istihdam ve doğrudan yabancı yatırım unsurlarına göre değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise iki ülkenin kalkınma süreçleri karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda iki ülke arasındaki rekabet konularından ve işbirliği konularından bahsedilmiş ve iki ülkenin beşeri, ekonomik, askeri ve yumuşak güç unsurları karşılaştırılmıştır. Son olarak iki ülkenin kalkınma yaklaşımları karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMINA VE KALKINMA TEORİLERİNE GENEL BAKIŞ

1.1. Kalkınma Kavramı

İngilizce Development yani Türkçede karşılığı kalkınma olan bu sözcüğün kökü tam olarak bilinmese de kök bilimciler bu sözcüğün “develop” sözcüğünden geldiğini düşünmektedirler. Germence, Kentçe veya Latincenin kökünden gelebileceği tahmin edilmektedir. Geçmiş tarihlerde kalkınma kavramı, 1592’de İngilizce “disvelop” Fransızca’da “disveloper” şeklinde, 1656’da “(unroll) göz önüne sermek” veya “(unfold) yayılmak, gelişmek”, 1836’dan sonra “ilerleyen safhalar aracılığıyla gelişme”, 1885’de “öngörülmeleyen imkânları ortaya çıkarma” ve 1902 yılından itibaren ise “ekonomik gelişme durumu” anlamında kullanıldığı görülmektedir (Doğan, 2011: 46).

Kalkınma kavramının günümüzde içeriği tam anlaşılmamakla beraber bazen sanayileşme, bazen modernleşme, bazen de büyümenin yerine kullanılmaktadır. Ancak geçmiş dönemlerde dönemine ve zamana uygun farklılıklar olmuştur. Bu kavramlar aynı dönem de farklı içeriklerle de kullanılmıştır. Kavram kendine yakın olan sanayileşme, yapısal değişiklik, modernleşme ve büyüme gibi kavramlarla aynı anlamda da kullanıldığından anlam kaymasına uğramıştır (Yavilioğlu, 2002b: 59).

Günümüzde kalkınma deyince akla toplumun neredeyse tüm gereksinimleri gelir. Bunlardan bazıları ise sağlık, barınma, korunma, sosyal gereksinimler, insani değerler, fakirliğin azalması gibi birçok maddeyi sıralamak mümkündür. Ulusal kurumların değişimleri, sosyal ve siyasal birçok faktörü artık tek çatı altında kalkınma olarak tanımlamak mümkündür (Çankaya ve Karataş, 2010: 33).

Benzer şekilde toplumun arzu edilen refah seviyesine ulaşması için sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda tüm gelişim ve değişimini “Kalkınma” olarak tanımlayabiliriz (Yılmaz ve Danişoğlu, 2017: 120).

Kalkınma kavramı farklı bir tanıma göre ise, her alanda paralel gelişimi ifade eder. Bu gelişim gelir dağılımından, refah seviyesini kapsadığı gibi gayri safi milli hâsılanın büyüklüğünü de içermektedir. Bu kavramın hem niteliksel hem de niceliksel olduğunu anlatmaktadır (Vatansever ve Yıldız, 2014: 1).

Kalkınma kavramına bu çerçeveden bakıldığında sosyal, siyasal, kurumların gelişmesi, teknolojinin geliştirilmesi, üretimde yapısal değişiklik ve en önemlisi de kendi kendine sürdürülebilir büyümenin de işlediği yapının oluşması için kullanmak mümkündür (Özyakışır, 2011: 49).

İktisadi kalkınma ise bir yapıdan diğerine geçiştir. İktisadi kalkınma, kalkınma için bir göstergedir, bir uyarıcı faktördür. Kalkınma için en başta eğitimin düzeyinin yükselmesi buna müteakip düşüncenin, sosyoekonomik yapıların, sık kalan düşüncelerin, zihniyetin ve bundan sonra teknolojinin, verimin, yatırımın ve reel artışın değişmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde kalkınmayla istenilen seviyeye ulaşabileceği gibi üretimin en iyi nasıl bir araya getirilebileceğinden ziyade üretimin en iyi nasıl elde edileceği ve bunun nasıl kullanılacağı önemlidir (Yavilioğlu, 2002b: 67).

Uluslararası Ekonomik Kalkınma Konseyi kalkınma ile ilgili şu maddeleri sıralamıştır (Doğan, 2011: 50);

- * Hiçbir tanım ekonomik kalkınmayı tek başına ifade edemez,
- * Ekonomik kalkınma hedefler bakımından tanımlanabilir,
- * En sık kullanılan ise yeni işlerin yapılmasıyla, zenginliğin ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır,
- * Ekonomik kalkınma, ekonomiyi yeniden inşa eden, büyümeyi etkileyen bir faktördür,
- * Üç temeli ele aldığımızda ekonomik kalkınma şunlardır;
 - Hükümetin ekonomi politikalarında yer alan sürdürülebilir büyüme, istihdam ve enflasyon kontrolü,
 - Hizmet politikalarında yer alan engelliler için tıbbi imkânlar, karayollarının inşası ve yeşil alan,
 - Spesifik çabalarla ikliminin geliştirilmesi, emlak, teknoloji transferi, pazarlama, komşuların kalkınması, işletmelerin korunması ve büyütülmesi gibi bir yönlendiren politika ve programlar olduğu,
- * Ekonomik kalkınmanın ana amacının iş yaratılmasını, işin elde tutulmasını, vergi tabanının ve yaşam kalitesinin genişletilmesini zorunlu kılan çabalar aracılığıyla bir topluluğun ekonomik iyiliğinin geliştirilmesini içerdiği,
- * Ekonominin daha iyi seviyeye gelmesinin toplumun yaşam kalitesini iyileştirmesi, yeni iş imkânlarının çıkması, vergi tabanının genişlemesi gibi ilkeleri ekonomik kalkınmanın ana amacıdır,
- * Nitekim ekonomik kalkınma için tek bir tanım olmadığı gibi kalkınmanın gerçekleşebilmesi için de coğrafi şartların, politik gücün, toplumların yapısının ve farklılıklarının ekonomik kalkınma içinde farklılıklar göstereceği bir gerçektir. İyi bir ekonominin bunları iyi analiz etmesi gerekmektedir ki ekonomik kalkınma gerçekleşsin,

Kalkınma her ne kadar kelime manası ile ve amacı itibariyle doğru olsa da uygulamadaki yanlışlıklar sebebiyle bundan hem toplum hem de şehirler fazlasıyla zarar görmüştür. Örneğin süre gelen gelir eşitsizliği devam ederken daha kötüsü bunun telafisi zor olan uçurumlara yol açısıyla zengin daha zengin fakir daha fakirleşmektedir. Bunun sonucunda yoksulluk ve yetersiz beslenme de çoğalmaktadır. Şehirlerin üzerindeki etkisi ise şehirlerdeki su, alt yapı, düzensiz ulaşım ve kirlilik olarak görülmekte ve bunların eğer önüne geçilmez ise şimdiye kadar olan bütün kazanımlar, çevresel bozulma sebebiyle zarar görecektir. Hatta ekosistemin yok olmasına neden olacaktır (Harris, 2000: 4).

1.2. Büyüme-Kalkınma İlişkisi

Toplumsal maddi rahatlığı için ekonomik kalkınma şarttır. Maddi rahatlığın yani refahın toplum üzerinde etkisi çoktur. Refah seviyesini yükseltmek ise yararlı ve ekonomik değeri bulunan mal ve hizmetlerin artışı ile gerçekleşmektedir. Yapılan araştırmalarda toplumun refahının hizmetlerin çokluğu ve kalitesiyle ilgili olduğu da ortaya çıkmıştır (Yavilioğlu, 2002b: 65).

Büyüme, ulusal gelirdeki artışlarla ölçülebilmektedir. Her ekonominin büyüebilmesi için eski sermayeye yenileme yatırımı yapılmalı ve gelirin bir kısmı da tasarruf edilmelidir. Sermaye stoku (K) ile milli gelir arasında doğru yönlü ilişki vardır. Bu ilişki sermaye-hâsıla (K/Y) katsayısı ile ifade edilir (Belet, 2006: 19).

Genellikle büyüme ve kalkınma kavramları birbirinin yerine sıklıkla kullanılan kavramlardır. Bu iki kavram arasında ne tür bir farklılığın olduğu düşünüldüğünde büyüme kavramının en belirgin özelliği sayısal olmasıdır. Ekonominin üretim kapasitesini sayısal olarak ölçülebilen ve bu sayısal olarak büyümeyi verebilen bir kavramdır. Ekonomik kalkınma ise daha çok yapısal değişiklikleri ele alır (Yavilioğlu, 2002b: 66).

Ekonomik büyüme iktisadi yapıyla ilgilenirken ekonomik kalkınma ise buna razı olmayarak geliştirilmesini ele alır. Ekonomik kalkınma değişimlere önceden müdahalede bulunarak bunlara yön vermektedir. Ama ekonomik büyümede müdahale veya yönlendirme içermez (Kaynak, 2011: 84-85).

Büyüme ile kalkınma kavramları arasındaki farklılıkların yanında, aralarında bir neden-sonuç ilişkisi de çoğu zaman söz konusu olmaktadır. Kalkınmanın sağlanmasında temel bir ön koşul olarak ekonomik büyümenin sağlanmış olması, bu neden-sonuç ilişkisini doğurmaktadır. Toplumsal yaşamda köklü dönüşümlerin yaşanması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, daha iyi sağlık, eğitim kültür hizmetlerinin alınabilmesi, temel gereksinimlerin karşılanıp refah düzeyinin tüm toplumda yükseltilebilmesi ekonomiyle bağlantılıdır ve onun

gelişmesiyle sağlanabilecek hedeflerdir. Bu nedenle ekonomik büyümeyi gerçekleştirmeden ulusal kalkınmayı elde etmek olanaksız görünmektedir. Dünyadaki tüm gelişmiş ülkelerin öncelikle ekonomileri büyümekte, üretim kapasiteleri artmakta, ulusal kalkınma ise bunların toplumda doğurduğu değişim, gelişim, dönüşüm süreçleri sonucunda gerçekleşmektedir (Kunduracı, 2008: 11).

Klasik iktisadi analizde ise kalkınma-büyüme meselesinde, teorilerin geliştirilmesi aşamasından da başlayarak bu iki kavramın özdeş oldukları bakış açısından hareket edilmiştir. Klasik iktisatçılar ekonomik büyümeyi Newtongil doğa ve bilim paradigması içinde düşünerek, ekonomilerin büyümesini insan iradesinden bağımsız bir şekilde, zorunlu olarak meydana gelen doğal bir hareket olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla da iktisadi gelişme kendi kendini besleyen bir süreç olarak kabul edilmiştir. Klasik iktisatçıların “büyüme” olgusunun arkasında, ulusların maddi bakımdan ilerlemesi ve daha fazla servet yaratma fikri yatmaktadır. Bu anlamda klasik iktisatçıların “iktisadi büyüme teorisi” anlamındaki katkıları birbirinden fazla ayırt edilemeyen birikimli katkılar olarak değerlendirilebilir (Belet, 2006: 16). İkinci Dünya Savaşından sonra 1970’lere kadar olan dönemde kalkınma neredeyse kişi başına düşen gelir olarak görülmekle birlikte sürekli bunun artışı takip etmiştir. Ve bundan dolaydır ki iktisadi büyümeyle özdeşleşmiştir. Bu hızlı büyümenin de sosyal refahı artıracığı düşünülmüştür. Ulaşılan büyüme ise sosyal refahı artırma da yetersiz olup geleneksel kalkınmayı da yetersizleştirmiştir. Bunun sebebi geç de olsa anlaşılmış olup iktisadi büyümenin amaca yönelik araçların belirlenmesinden değil; iktisadi büyümenin kalkınma amacına ulaşmak için belirlenen araçlardan yalnızca birisi olduğu farkedilmiştir. Bu gelişmeler kalkınma olgusuna bakış açısını da önemli ölçüde etkilemiş; yoksulluk, gelir dağılımı ve işsizlik gibi yapısal değişim ve dönüşüm unsurlarını taşıyan iktisadi hedefler ön plana çıkarılmıştır (Belet, 2006: 20-21).

Neticede kalkınmanın sadece ekonomiyle sınırlandırmanın doğru olmayacağı, bunun yanında sosyokültürel, psikolojik, siyasal ve politik süreçlerin de dikkate alınması gerektiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kalkınma sadece sayısal verileri kapsayan bir kavram olmaktan ziyade tüm toplumsal süreçlerin bileşkesini kapsamaktadır.

1.3. Kalkınmanın Temel Dinamikleri

1.3.1. Sermaye Birikimi

Sermaye birikimini üretim biriminin belli bir dönemdeki mal ve hizmet üretim kapasitesi olarak tanımlamak mümkündür (Sezgin, 2015: 8). Sermaye muhakkak ki ekonomik büyüme ve kalkınmada en fazla gereksinim duyulan olgu ve değerdir. Ekonomik kalkınma

ise, sosyal ve ekonomik imkânlar paralelindedir. Yani gelir artışıyla paralel olarak sosyal ve ekonomik imkânlardaki iyileşme, ekonomik kalkınmayı doğurmaktadır. Gelirden kasıt ise genellikle nesnel üretim olduğundan dolayı kalkınma konusu da genellikle sahip olunan maddi varlıklar çerçevesinde algılanmıştır. Ancak toplumların sahip oldukları yeraltı ve yerüstü kaynakları ile ulaşabildikleri ekonomik seviyenin paralellik göstermemesi mecburen iktisatçıları iktisadi kalkınma konusunda yeni arayışa itmiştir. Nitekim dünya geneline baktığımız vakit dünyadaki doğal kaynaklara sahip ülkelerin daha az gelişmiş ve aksine doğal kaynakları az olan ülkelerin ise daha çok gelişmiş olduklarını görürüz. Anlaşılan o ki doğal yaşama imkânına sahip olan ülkeler rehavete kapılarak az çalışmış, ancak doğal kaynakları olmayan ülkeler ise bunun eksikliğinden dolayı doğal kaynaklara sahip olabilmek için sömürü düzeni kullanmak zorunda kalmışlardır (Karagül ve Açıkgöz, 2009: 473-474).

Sermaye birikiminin ekonomik kalkınmaya etkileri şu şekilde sıralanabilir (Çankaya ve Karataş, 2010: 36);

- Ekonominin temelini oluşturur,
- Modern teknoloji kullanılmasında önemli bir araçtır,
- Tecrübe edindirmeye olanak sağlar,
- Sosyal sermayenin temelini oluşturur,
- Verimliliği yüksek çalışma alanları yaratmaktadır.

Sermaye birikimi üretimde, kalkınmada ve büyümede en etkili ve olmazsa olmaz bir faktördür. Sermayenin en önemli kazanımları tasarruftur. Tasarruf sermayenin bel kemiğidir ki bir ülkede tasarrufun önemi ve değeri kavranmış ise sermaye birikimi hız kazanacaktır. Ancak daha az gelişmiş ülkelerde, atıl vaziyetteki doğal kaynakların ve emeğin üretime katılması sermaye birikimi ile ilişkilidir. Böyle ülkelerin milli gelirlerinin çok az bir kısmı tasarrufa dönüşmektedir (Sezgin, 2015: 9).

1.3.2. Teknolojik İlerleme

Teknoloji ülkelerin kalkınmadaki en önemli temel kaynaklarından birisidir. Teknoloji, bir emtia veya hizmetin üretiminde gerekli olan tekniklerin, organizasyon ve bilgi bütünü olarak ifade edilebilir. Teknoloji düzeyi ise, en geniş tanımıyla bir üretim süreci ifade eder ve ürünün kendisini, üretim ve yönetim organizasyonunu, pazarlamayı ve satış sonrası destek ile ilgili bilgi ve tecrübelerin bütünü veya birikimi olarak tanımlanabilir (Yılmaz ve Danışoğlu, 2017: 122).

Teknolojik gelişmeler ülkelerin sanayilerinin gelişmesinde, verimliliği artırmada ve ekonomilerinin büyümesinde önemli bir faktördür. Verimlilik teknolojik gelişime bağlı olarak

artmaktadır. İstihdam ise artan verimlilikle beraber artacaktır. Bunun sebebi teknolojik gelişmelerle beraber artan rekabetin avantaj sağlayarak kalkınmaya önemli bir ivme kazandırmasıdır. Tüm bu bahsedilenlerden yola çıkarak teknolojik göstergeleri şöyle sıralayabiliriz (Sezgin, 2015: 11);

- Modern teknolojinin ihracata oranı,
- Ar-Ge harcamalarının GSMH'ye oranı,
- Ar-Ge faaliyetlerindeki bilim insanı sayısı,
- Patentlerin ve bilimsel yayınların sayısı,

Gelişmiş bazı ülkelerin ekonomik büyümelerinin az bir kısmı yalnızca geleneksel üretime dayalı olduğu söylenebilir. Bu ülkelerin büyümesindeki en büyük sebepler insani ve fiziki sermayenin teknolojik gelişmelerle birlikte büyük bilgi birikimiyle oluşmasıdır. Bu ülkelerden bazıları ise Amerika, Japonya ve İngiltere'dir (Karadeniz, 2007: 19).

Verimlilik teknoloji ile doğrudan ilişkili olduğundan ileri teknoloji de verimlilik olarak değerlendirilebilir. Ekonomik yaklaşımlarda genellikle, verimlilik artışı ile birlikte istihdamda da artış olduğu, verimlilik artışının ise teknolojik gelişmişlik ile mümkün olduğu kabul edilmektedir.

İstihdamın verimlilikle paralel olmasından dolayı ileri teknolojinin de büyük oranda verimlilik artışında etkisi bulunmaktadır ki ekonomik yaklaşımlar bu minval üzere değerlendirilir. Ekonomik yaklaşımlar ise istihdamın verimliliğine bağlı olarak arttığını ve verimlilik artışının büyük oranda teknolojik gelişmelerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Günümüzde gelişmekte olan ülkeler kalkınabilmek için uluslararası arenada rekabet edebilmelidirler. Bu rekabetin ise temel koşulu ucuz ve kaliteli ürün üretebilmektir. Ekonomisi düşük ülkelerin ise verimliliği artırmak ve maliyetleri düşürmek adına üretim teknolojilerinin yenilenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Dünya pazarında ülkelerin rekabet piyasasına girmeleri ve iddialı konumlara yerleşebilmeleri için üretim teknolojilerinden faydalanmaları ve bu teknolojileri geliştirmeleri gerekmektedir (Yılmaz ve Danışoğlu, 2017: 123).

Ülkeler, teknolojik gelişmelerin beraberinde üretimde ileri teknolojiye doğru yol almaktadır. Bu aşamada ise ülkeler, ileri teknoloji ürünlerinin üretiminde sermaye, hammadde, emek gibi geleneksel üretim faktörlerinden ziyade bilgiye dayalı bir rota izlemektedirler (Sezgin, 2015: 11).

1.3.3. Nüfus, İşgücü ve Beşeri Sermaye

Dünya nüfusu ve özellikle son üç yüzyılda gelişmiş ülkelerde gözlemlenen nüfus değişimleriyle kalkınma arasında önemli birtakım bağlantılar görülmektedir. Nitekim bütün ileri ülkelerde, ekonomik gelişme sürecine girdikleri sırada nüfus artışı oldukça önceden başlamış bulunmaktadır. Örnek olarak, 18. yüzyıl ortalarından itibaren tartışılmaya başlayan nüfus artışı olgusu, yaklaşık 250 yıldan beri devam etmekteydi. Aynı şekilde diğer ülkelerde de nüfus artışı, ekonomik gelişmeden, Fransa’da yaklaşık 100 yıl, Almanya’da 100 yıl, Rusya ve İtalya’da ise 150 yıl önce başlamıştı (Kunduracı, 2008: 31).

Nüfus yapısı ülkelerin ekonomilerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Bilhassa beşeri sermayesi ülke nüfusunu aşan ülkeler beşeri sermayenin ithalatçısı rolündeyken, nüfusunu istihdam edemeyen ülkeler ise beşeri sermayenin ihracatçısı olmuşlardır. Öte yandan bir ülkede bağımlı nüfusun fazla olması beşeri sermayeyi olumsuz yönde etkilemektedir (Sezgin, 2015: 59). Ancak nüfus artışı; beşeri sermayenin geliştirilmesi, nitelikli işgücü arzının sağlanması, ekonominin genişlemesi, artan talebe cevap verebilecek yerli üretimde artışın sağlanması, bunlara bağlı olarak doğacak teknoloji gereksinimini karşılayacak Ar-Ge çalışmalarının yapılması gibi faktörlerle birlikte gerçekleştiği durumlarda olumlu etkide bulunmaktadır (Kunduracı, 2008: 35).

Nüfus artışının olumsuz etkilerinden bir tanesi de kentleşme alanındadır. Kırsal alanlarda artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanamaması kentlere olan göç oranını artırmaktadır. Bu da kentlerde çarpık kentleşme başta olmak üzere işsizlik, yetersiz beslenme, eğitim eksikliği, suça yönelme, altyapı yetersizliği gibi pek çok soruna yol açmaktadır (Mızrak, 2017: 37).

İkinci Dünya Savaşı’nın olduğu dönemlerde ekonomik kalkınma kavramı sık sık gündeme gelerek sanayinin mi yoksa tarımın mı önce gelmesi gerektiği konusunda bir belirsizlik dönemi yaşanmıştır. O dönemlerde sermayesi zayıf ülkeler tarım ve sanayi arasında bir denge kurmaya çalışmışlardır. Bu dönemde bir yandan sanayinin sermaye birikimini hızlandırıcı etkisinden ve katma değer sağlamasından ötürü, sanayileşmenin cazibeleri üzerinde durulmuş, bir yandan da tarımın sağladığı katkılar ve avantajlardan bahsedilir olmuştur (Sezgin, 2015: 12).

İş gücü ile beşeri sermaye birbirine benzese de birbirinden farklıdır. İş gücü daha çok bir şeyler üretmek için harcanan fiziksel ve düşünsel yetilerin tamamıdır. Beşeri sermaye ise beceri, bilgi, yetenek, beyin gücü ve tecrübeyle izah edilir ki arada iş gücünün katkılarıyla kıyaslanamayacak bir farkın olduğu açıktır. Sonuçta her ikisi de insana dayansa da katkıları birbirinden farklı olduğu açıktır (Karagül ve Açıkgoz, 2009: 474).

Beşeri sermayeyi ele alacak olursak geniş anlamı ile topluma katkıları; üretimdeki bilgi, beceri, tecrübe, sadakat gibi toplum davranış değerlerinin ulaştığı noktayı; diğer taraftan ise bedensel ve zihinsel zindeliği, sağlamlığı ifade eden bir kavramdır. M. Husz beşeri sermayenin; bir neslin ya da hanenin bilgi, beceri, tecrübe ve zamanını ifade ettiğini belirtmiştir (Keskin, 2011: 128).

Genel olarak beşeri sermaye, kişinin bilgi ve yeteneklerinin doğuştan olması ve sonradan bunları geliştirerek üretimde yer almasıdır. Kişilerin bilgi ve yetenekleri üretimde onlara nitelikler kazandırmaktadır. Kişilerin bu doğuştan olan yetenek ve becerilerini geliştirmekte olan ülkeler, doğru eğitim ve yönlendirmelerde bulunarak gelişimlerini sağlamaktadır (Tunç, 1998: 85).

İnsanın nitelikli ya da niteliksiz olarak ekonomik süreçte yer alması ona sermaye niteliği yüklemektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra teknolojik imkânların gelişmesiyle insanın tıpkı bir fiziki sermaye gibi üretim sürecine yaptığı katkı göz önünde bulundurularak insanın bir sermaye unsuru olduğu görüşü kuramsal bir bütünlük kazanmıştır. Çünkü insanın da üretim sürecinde üstlendiği rol fiziki sermayenin rolü kadar vazgeçilmez olmuştur. Bunun sebebi de kişilerin verdikleri emeğin bilgi birikimine dayalı olarak girişimlerinin ekonomik sürece katkısıdır (Tunç, 1998: 84).

Stroombergen ve diğerlerine göre; beşeri sermaye geçmişte ona yapılan yatırımlar kadar değerlendirilir. Yani beşeri sermayeye geçmişte yapılan yatırımlar, beşeri sermayenin değerini belirler. Beşeri sermaye yatırımları; kişinin kendisi ve ailesinin yatırımları, işverenin ve devletin yaptığı yatırımlar olmak üzere üçe ayrılır. Kişinin eğitimine yapılan hem ailesinin hem de kendisinin harcamaları, harç masrafları ve zorunlu eğitime devam etmesinden dolayı herhangi bir işe girememe ve bunlardan kaynaklı ekstra maliyetler oluşturmaktadır. İşverenler tarafından yapılan masraflar mesleki eğitim ödemelerinden oluşmaktadır. Hükümete düşen ise eğitime yapılan masrafların kamuya düşen kısmını ifade etmektedir (Eser ve Gökmen, 2009: 43).

Bir ülkede eğitim zafiyeti olduğu müddetçe beşeri sermayenin ilerlemesi çok güçleşir. Eğitimin yetersizliği ülkedeki beşeri sermayenin yeteri düzeyde olmasına mani olduğu gibi bu yetersizlik bilgi üretimi, bilgi edinme ve kullanmada olumsuzluk yaratmaktadır. Doğal olarak geliştirmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalayabilmesi bilgi ve bilginin ürünü olan teknolojiyi üretecek ve bu teknolojileri kullanabilecek insan gücünü yetiştirmelerine bağlıdır. Bunun için ülke ekonomisi adına eğitimin geliştirilmesi, beşeri sermayenin artması ve ülkenin ihtiyaç duyduğu teknolojiye hızlı ve yoğun biçimde karşılık vermesi gereklidir (Keskin, 2011: 133).

Yapılan araştırmalarda beşeri sermayenin; gelir dağılımının adil olması, sanayi ve tarımın verimliliğinin artması, istihdam imkânlarının artması ve bölgede gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi konusunda çok olumlu tepkilere yol açtığı görülmüştür (Eser ve Gökmen, 2009: 42).

Yeterli sosyal sermayenin oluşuyla birlikte beşeri sermayeden etkin biçimde faydalandığı görülmüştür. Sosyal sermaye, karşılıklı fayda elde edebilmek adına işbirliği ve eşgüdümü kolaylaştıran normlar, ağlar ve sosyal güven bileşeninden meydana gelir (Karadeniz, 2007: 16).

1.4. Kalkınmaya Yönelik Teoriler

Kalkınma teorileri ülkelerdeki üretim artışlarının ne şekilde sağlanabileceği, az gelişmiş ve gelişmiş olarak nitelendirilmelerinin nelere bağlı olduğunu, gelir düzeylerini nasıl arttıracaklarını, gelişmişlik kriterlerinin neler olduklarını ve bunlara ulaşabilmeleri için nelerin gerekli olduğu gibi sorulara cevap aramaktadır (Sezgin, 2015: 15). Bu bölümde kalkınma teorilerinden tarihsel büyüme aşamaları teorileri, ikili yapı teorisi, kısır döngü teorisi, büyük itiş teorisi, dengeli ve dengesiz kalkınma teorilerinden bahsedilecektir.

1.4.1. Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorileri

Tarihsel büyüme aşamaları teorilerine göre; Batı Avrupa'nın kapitalizm öncesi sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yapısı az gelişmiş ülkelerdeki geleneksel yapıya benzemektedir. Bu teoriler, toplumların sosyali iktisadi ve siyasal yapılarının özünde benzeştiğinden yola çıkarak az gelişmiş toplumların gelişmiş toplumları modelleyerek kalkınabileceğini vurgulamaktadır (Sezgin, 2015: 19).

Bu kuramın öncüsü Rostow'a göre; geç de olsa modern toplumların ilerleme çizgisini takip ederek geleneksel toplumlar da sanayi toplumuna bir gün dönüşecektir. Bu dönüşüm Rostow'a göre 5 aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar (Kartal, 2015: 237-239);

1) Geleneksel Toplum:

Bu aşamadaki toplumların ekonomisinde tarımsal üretimin ağırlığı vardır. Fakat üretim yöntemleri ilkel denebilecek düzeydedir ve kişi başına düşen gelir miktarı da oldukça düşüktür. Modern üretim teknikleri gelişmediğinden tarımsal üretimde hava şartları belirleyicidir. Bu nedenle üretimde dalgalanmalar yaşanır ve bu durum da ekonominin geneline yansır. Sadece üretim teknikleri değil, bu tür toplumlarda siyasi ve hukuki kurumlar da fazla gelişmemiştir. Üretim ve ekonomi tarım ve toprağa bağlı olduğundan ekonomi ve

siyaset büyük toprak sahiplerinin hükmündedir. Çalışan nüfusun yarıdan fazlası tarım sektöründedir (Yıldırım ve Örnek, 2012: 2).

Rostow'a göre bu aşama (Kartal, 2015: 237);

- Bilim ve tekniği Newton öncesine dayanmaktadır,
- Ülke kaynakları tarım ekonomisinde değerlendirilmektedir.
- Büyük oranda tarımcılık hâkimdir.
- Dikey hareketlilik sınırlıdır,

2) Hazırlık Aşaması:

Ekonomik gelişme için gerekli olan değişimlerin başladığı aşamadır. Bu aşamadaki toplumlarda girişimci sınıf ortaya çıkmakta, teknoloji ve sermaye birikiminde artış gözlemlenmekte ve beşeri sermayenin yaratılmasına yönelik alt yapı çalışmaları görülmektedir (Demir, 2013: 12).

Bu dönemde yani geçiş sürecinde eğitimin gelişmesinde adımlar atılmaya başlanmış, bankalar kurulmuş, tarım ve sanayide verim artmış, ayrıca siyasal iktidar da güçlenmiştir. Aynı bu dönemde şehirlere göç artmış ulaşım ve haberleşme ağı kurulmuş, aydın sınıfı ortaya çıkmış ve doğal kaynaklardan istifade edilmeye başlanmıştır (Yıldırım ve Örnek, 2012: 3).

Rostow'a göre bu toplum özellikleri şöyle sıralanmıştır.

- Bilimden istifade,
- Toplumun yoğun şekilde gelişimden memnuniyeti,
- Eğitimin geniş halk tabakalarına yayılmaya başlaması,
- Yatırım oranlarının ilk defa artması.

3) Ekonomik Kalkış (Take off) Aşaması:

Bu aşama gelişmiş ülkeler için önem arz etmektedir ve bu aşamadaki ülkelerin ekonomileri artık kendi kendine büyüyen bir ekonomiye dönüşmüştür. Rostow'a göre bu aşamaya gelinmek için daha önce kullanılan geleneksel yöntemlerin terk edilmesi ya da en aza indirilmesi gerekmektedir (Kartal, 2015: 238).

Rostow' un bu dönem ile ilgili üç koşulu şu şekildedir (Demir, 2013: 13):

- Üretkenlik hızla artmaktadır.
- Gelişimi özendirmek adına imalat sanayilerin kurulmasına hız verilir.
- Hızla sosyal ve kurumsal yapılar oluşturulur ki kalkınma sürekli hale gelsin.

4) Olgunluk Aşaması:

Bu dönem yani olgunluk aşaması kalkış aşamasından ortalama 60 yıl sonra ortaya çıkar. Artık her kesimin modern teknolojiye ayak uydurduğu, milli gelirin 5’de 1’lik kısmının sürekli yatırımlarda kullanıldığı, dış ticaretin gelişimi, tarımdaki insan gücünün yarı yarıya düştüğü ve ihracatta sanayi mallarının kullanıldığı dönemdir. Artık ülke ekonomik anlamda uluslararası ekonomide yerini almış, ithalat ve ihracatı artmıştır. Olgunluk döneminde şehir nüfusları artmakta, endüstriyel değişimler başlamakta ve toplumda köklü yeni değişimler baş göstermektedir (Yıldırım ve Örnek, 2012: 3).

5) Kitlesele Tüketim Aşaması:

Kitlesele tüketim aşamasında, kişi başına düşen mili gelir, beslenme, barınma ve giyinme gibi giderlerin ve ihtiyaçların fazlasıyla karşılayabileceği bir noktaya gelmiştir. Bu aşamaya gelen toplum ya dış politikada militarist bir güç olmaya çalışır ya da refah toplumu haline gelir. Bunun dışında Japonya, Batı Avrupa ve Amerika gibi kitle tüketim toplumuna da dönüşebilir. Bu aşamada dayanıklı tüketim mallarının alımını, satımını, üretimini, hizmetini yapan sektörler öncü sektör haline gelirler. Rostow ABD’de 1913-1914 yılları itibariyle Henry Ford’un seri üretim gerçekleştirmesini kitlesele üretime geçiş olarak göstermektedir (Kartal, 2015: 239).

1.4.2. İkili Yapı (Düalizm) Teorisi

Az gelişmiş ülkelerde ikili bir yapı olabilmektedir. Yani hem geleneksel hem de modern kesim aynı toplumda yer alabilmektedir. İkili yapının bulunduğu ülkelerin pazar yapısı aynen gelişmiş ülkelerde olduğu gibidir; hatta sosyal ilişkileri, gelişmiş teknolojileri kurum ve organizasyonlarında bunu görmek mümkündür. Ancak az gelişmişliğin tipik özelliklerini de içlerinde barındırırlar. Bunlar; aile ekonomisi, durgun sosyal yapı, geleneksel kurum ve organizasyonlardır (Demir, 2013: 24).

Bu kuramın öncüsü Lewis’e göre, modern yapı üretim ve verimlilik konusunda daha iddialıdır ve geleneksel yapıdaki atıl kapasiteye ihtiyaç duyar. Bu nedenle kalkınmanın geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş olduğunu savunur.

Geleneksel yapılar atılda kalmış yapılara ihtiyaç duyar iken modern yapı ise üretim ve verimlilik konusunda daha fazla güce sahiptir. Diğer taraftan Lewis tarımdaki emek arzının sınırsız olmasına karşın verimliliğin düşük olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle tarımsal üretim düşürülmeden bu sınırsız emeğin bir kısmı modern yapıya transfer edilmelidir (Kubar, 2014: 14).

1.4.3. Kısır Döngü Teorisi

Kısır döngü kuramı literatürde “kapalı çember kuramı” olarak da bilinmekle birlikte öncüsü Nurkse’dür. Nurkse bu kuramda problemi arz ve talep bakımından ele almıştır. Kişi başına dün milli gelirin az olması verimliliği de etkilemekte ve verimliliği düşürmektedir. Verimliliğin düşük olması demek ise kişi başı kullanılan sermayenin yetersizliği demektir. Sermayenin düşüklüğünün nedeni ise tasarruf kapasitesindeki düşüklüktür. Bu durum da kişi başına düşen reel geliri düşürücü etki edeceğinden toplumlar bir kısır döngüye girmektedirler (Kazgan, 2002: 265).

Diğer taraftan piyasa ne kadar genişse yatırım dürtüleri de o boyuttadır. Satın alma gücü ile piyasa genişliği doğru orantılıdır. Az gelişmiş toplumlarda verimlilik düşük olduğundan satın alma gücü de düşüktür. Bu da satın alma için gerekli olan sermaye birikimini zorlaştırmaktadır ve düşük ölçekli yatırımlar gerçekleştirebilmektedir. Yani düşük verimlilik, piyasanın genişlemesine fırsat vermemekte ve satın alma gücü de düşük olduğundan, düşük ölçekli yatırımlar gerçekleşmekte ve kalkınmada bir kısır döngüye girilmekte, istenilen gelişim ivmesi yakalamamaktadır. Yani bir toplum az gelişmişse büyük bir hamle yapamadığı için az gelişmiş olarak kalmaya devam etmektedir (Sezgin, 2015: 18). Az gelişmiş ülkelerin bu kısır döngüden tek başlarına çıkmaları mümkün olmayarak Nurkse’e göre mutlaka yabancı sermayeye, borçlanmaya ve dış yardımlara ihtiyacı vardır. Ancak bu şekilde kısır döngüden çıkmaları mümkündür (Demir, 2013: 16).

Tek başına yapılan sanayi yatırımları ise piyasanın kısırlığı nedeniyle yardımcı olamamaktadır. Birbirini tamamlayıcı sanayi yatırımları eş zamanlı yapılırsa ancak bu şekilde kısır döngüden çıkılarak istenilen verim alınabilir. Nurks kalkınma modeli ile eş zamanlı yapılan yatırımların piyasayı genişleteceğini düşünmekte, ekonomik gelişmenin de bu şekilde oluşabileceğini savunmaktadır (Palabıyık, 2009: 48).

1.4.4. Büyük İtiş Teorisi

Bu teoriyi geliştiren iktisatçı R. Rodan’dır. Bu teoriyi II. Dünya Savaşı’ndan sonra geliştirmiştir. Bu teori kapsamında ülkelerin büyümesine gelişmesine mani olan unsurları ortaya koyabilmesi planlanmıştır. Yaptığı araştırma çerçevesinde toplam geliri az olan ülkelerin harcamaların düşük olması sebebiyle talebin oluşmadığını gözlemlemiştir. Ayrıca gözlemlediği ülkelerin sermaye birikimlerinin az olması nedeniyle oldukça az üretimde bulunduklarını fark etmiştir (Kara, 2017: 17).

İncelenen bölgelerin gelişebilmelerini Rodan iki şarta bağlamış bulunmaktadır. Bu şartlar şu şekildedir (Yavilioğlu, 2002a: 56):

- Çalışan sayısı açısından yoğun bölgelerden çalışanların, sermayenin yüksek olduğu bölgelere transfer edilmesi gerekmektedir. Ancak bu durum toplum yapısını bozabileceğinden yapılması oldukça güçtür.
- Sermaye birikiminin gelişmemiş bölgelere getirilmesidir. Toplum yapısının bozulma riski düşük olmasından dolayı bu yöntem tercih edilebilecek bir durumdur.

Rodan’a göre “yetersiz piyasa talebinden ötürülemek ve kaynaklar sadece bir sanayi kolunda değil farklı sanayi kollarında aynı anda kullanılarak hamle yapılmalıdır. Böylece her sektör diğer sektör için bir talep yaratacak ve efektif talep kısıtı kalkacaktır” (Sezgin, 2015: 16).

Rodan’ın geliştirdiği büyük itiş kuramı, az gelişmiş ülkelerde çeşitli sanayi dallarında aynı anda hamle yapılmasıyla piyasa genişliğinin yaratılabileceği, sanayileşmeyi tamamlayıcı bir model olarak görülebilir. Bu model için dengeli bir büyüme modeli özelliği taşıdığı söylenebilir (Sezgin, 2015: 17).

1.4.5. Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileri

1.4.5.1. Dengeli Kalkınma

Dengeli kalkınma teorisyenleri az gelişmiş ülkelerin ideal seviyede kaynak dağılımına ulaşma çabalarını desteklemektedirler. Bu teoride başlıca konular; dış ticaret teorileri, yatırım kriterleri ve fiyat mekanizmasıdır. Dengeli kalkınma teorisyenlerine göre az gelişmiş ülkeler, az olan kaynaklarının ekonomi içinde dağılımını yaparken kaynakları ihtiyaca en uygun biçimde dağıtmaya çalışmalıdırlar (Kılınç, 2011: 109).

Dengeli kalkınma anlaşıldığı üzere denge halidir yani bu denge yiyecek ve giyeceğin, endüstri ürünleri ve tarımsal hammaddenin, ihracat için üretimle iç talep için üretimin arasındadır. Bu tamamlayıcılık bir araç olmaktan ziyade iyi bir planlama için yol göstericidir (Sezgin, 2015: 16). Dolayısıyla teorisyenlere göre dengeli kalkınma için planlanma gerekmektedir. Planlanma piyasadaki aksaklıklardan kurtulmanın yoludur. Planlamada yatay ve dikey bağlantıların hesaba katılmadığı bir endüstride üretilen mallar gelir seviyesindeki düşüklük ve pazar darlığı sebebiyle satılamayacaktır. Bu bağlamda sanayi ünitelerinin birbirlerini tamamlayıcı ve birbirlerinin müşterisi olabilecekleri şekilde eş zamanlı olarak faaliyet göstermeleri önemlidir (Çelik, 2009: 88).

Planlı kalkınma sürecinde planlamanın yapılmasının sebebi; özellikle geri kalmış ekonomilerde piyasa fiyatlarının sosyal maliyetleri ve ekonomideki reel durumu

yansıtmasından, yeni yatırımların ise piyasadaki sınırlılıktan ötürü piyasanın fiyat dengesini değiştirmesinden dolayıdır (Yavilioğlu, 2002a: 55).

Neticede dengeli kalkınma teorilerinde değişik sektörlerde meydana gelebilecek darboğazlar ile bu sektörlerin kapasitelerindeki farklılıkların sebep olabileceği olumsuzlukları gidermek adına değişik sektörlerin dengeli şekilde büyümesine yer verilmiştir (Kılınç, 2011: 109).

1.4.5.2. Dengesiz Kalkınma

A. O. Hirschman dengesiz kalkınma teorisinin öncüsüdür. Geri kalmış ekonomiler Hirschman'e göre dengeli kalkınma teorisyenlerinin aksine ne arz talep ilişkisi ne eş zamanlı sanayi hamlesi ne de sermaye miktarına bağlı değildir. Diğer dengesiz kalkınma teorisini Paul Streeten'e göre; ekonomideki dengesizlik ilerlemeyi durdurmaktan çok canlandırıcı bir etkiye sahiptir. Ekonomide çok yönlü dengeyi yakalama çabası ekonomiyi canlandırmaktan ziyade kitleyebilir ve durgunluk yaratabilir (Yavilioğlu, 2002a: 59).

Dengeli ve dengesiz kalkınma kuramlarının Hirschman'a göre temelde ayrıldığı nokta şudur; Dengeli kalkınmada sektörler arasında bağlantının arz-talep zinciri oluşturacak şekilde olması gerekmekte ve eksik ya da fazla kapasitenin olmaması gerekmektedir. Diğer türlü kaynak israfı olacaktır. Ancak Hirschman'a göre sektörler arası bağların eksikliği ya da fazlalığı dinamik bir süreç oluşturacaktır. Örneğin X sektörünün fazla kapasitesi Y aktörünün doğmasını yahut gelişmesini sağlayacaktır (Demir, 2013: 20).

Bu arada Hirschman'a göre her ne kadar aralarında fark olsa da dengeli ve dengesiz kalkınma arasında ortak nokta bulunmaktadır. Dengeli kalkınmada sektörlerin en baştan itibaren uyum içinde olması öngörülmüştür, dengesiz kalkınmada ise uyumun olması gerektiği ancak bu uyumun sektörel bağların fazla ve eksik kapasitelerinin dinamiğinden oluşması gerektiği belirtilmiştir (Demir, 2013: 20).

Dengeli kalkınma teorilerinin işlevsel olmadığından yola çıkılarak dengesiz kalkınma teorileri ortaya atılmıştır. Dengesiz kalkınma teorisyenlerine göre dengesiz kalkınma politikaları sektörlerde sıçramaya neden olacaktır. Aynı zamanda ekonomiyi dinamik süreçlere de sürükleyecektir. Yine teorisyenlere göre belli şartların sağlanması durumundaki dengesizlik, kalkınmanın gerekliliğidir. Denge konusunda ısrarcı olmak, ekonomiyi durağanlaştırdığı gibi sektörleri dar boğaza sokacak ve üretimi geciktirdiği gibi tamamlayıcı faaliyetleri de yavaşlatacaktır (Sezgin, 2015: 20).

Dengesiz kalkınma teorilerini asıl oluşturan düşünce sistemi ise geri kalmış ekonomilerin sermaye yetersizliğidir. Onlara göre az olan sermayenin dağılım şekli küçük

ölçekli işletmelerin piyasaya çıkmasına yol açmakta ve verimlilik de buna bağlı olarak düşük kalmaktadır. Ancak sermaye ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilecek sektörlerde değerlendirilerek, ekonomiye dinamizm kazandırılmalıdır. Bu dinamizmin kazandırılabilmesi içinse her sektöre eşit şekilde yatırım yapılması yerine ekonomiye dinamizm kazandıracak sektörler tespit edilmelidir. Bunun için sektörlerin ileri ve geri katsayılarına bakılmalıdır. Toplam bağlantı katsayısı en yüksek olan sektörlerle yatırım önceliği tanınmalıdır. İleri ve geri bağlantı katsayıları ile kastedilen ise bir sektördeki üretim artışının diğer sektörlerdeki üretim artışına yaptığı etkidir (Yavilioğlu, 2002a: 58).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN KALKINMA SÜRECİ

2.1. Reform Öncesi Çin Ekonomisi

2. Dünya Savaşından sonra Çin'in ekonomisini Komünist Parti eline alarak 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurdu. Daha sonra bütün sistemi kendi düşüncelerine göre şekillendirdi. Ülkede 1949'dan sonra iki farklı ekonomik politika uygulandı. Bunlar 1949-1976 arasında Mao döneminde ileri derecede merkeziyetçi "Planlı Ekonomi" ve Deng Xiaoping döneminde uygulanan dışa açılma ve reform eksenli "Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi" dir (Deniz, 2014: 67).

Mao dönemi Çin'in ekonomisinde katı ve dışa kapalı özellikleriyle dikkat çekerken; Mao sonrası dönem yapılan reformlarla dışa açılmaya çalışıldığı, doğrudan yabancı yatırımların teşvik edildiği ve artırmaya yönelik çalışmaların yapıldığı, dünyayla bütünleşmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur (Çalık, 2011: 186).

Çin Halk Cumhuriyet'i kurulduktan sonra (1949) Mao Zedong'un ilk işi eskiden kalan kargaşa zamanlarının enkazını temizlemek olmuştur. Sovyet tipi planlama vasıtasıyla ülkenin alt yapısını yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Nitekim söz konusu dönem dünyada Sovyet tipi planlı ekonominin tartışıldığı ve bazı devletler tarafından ilham alındığı bir dönemdi. Sovyet tipi planlı ekonomiden ilham alan Çin de 1953 senesinde 1. Beş Yıllık Kalkınma Planını yürürlüğe koymuştur. Bu süreçte Çin, Sovyetler Birliği'nden planın hazırlanması ve uygulanması aşamasında teknik anlamda ciddi destek almıştır. Özellikle endüstri mühendisliği, mimari ve spor eğitimi, eğitim kurumları konusunda Sovyetler Birliği'nin kılavuzluğuna başvurulmuştur. Bu kapsamda 6 bin Sovyet danışman bir-iki yıllığına Çin'e gitmiş, 10 binden fazla Çinli öğrenci de SSCB'de eğitim almıştır (Çalık, 2011: 186-187).

1953-1957 seneleri arasında birinci beş yıllık kalkınma planından tarım alanında başarılı sayılabilecek oldukça olumlu neticeler elde edilmiştir (Öztürk vd., 2006: 65).

Diğer taraftan Çin Halk Cumhuriyeti, Mao'nun liderliğinde dünyanın gelişmiş ülkelerine yetişebilmek için 1958'de "Büyük Atılım Hareketi"ni başlatmıştır. Bu hareket ile Çin büyük bir sanayi toplumu haline getirmek istenmiştir. Bunun için 900 milyon köylü, zorla devletin çiftliklerinde çalışmaya zorlanmıştır. Daha fazla çelik üretmek gayesiyle ülkedeki tüm hurdalar çeliğe çevrilmiştir. İnsan kaynaklı, insan tarihinin görebileceği en korkunç açlık vakası yaşanmış, 40 milyon insan açlıktan ölmüştür ve bu olay tarihte "1959 Çin Kıtlığı" olarak yer almıştır (Gündal, 2015: 56-57).

Bu dönemde planlama yapılırken ideolojik temelli bir rota izlenmiştir. Halbuki planlamaların ekonomik rasyonalite temelli yapılması gerekmektedir. Ayrıca komün sisteme karşı muhalefetin oluşması, Sovyetlerin yardımı kesmesi, tarım alanlarında kuraklık yaşanması ve deneyimsiz kadrolar nedeniyle istenilen verimin sağlanamamasından ötürü program hedeflerine ulaşamamıştır (TMMOB, 2007: 40).

Mayıs 1966 ile Ekim 1976 arası “Kültür Devrimi” olarak anılan süreçte de yanlış ekonomik politikalar uygulanmıştır. Bu dönem de ülke ekonomisinde ağır kayıpların yaşanmasına yol açmıştır. Ekonomik kalkınmanın kapsamının sürekli kapsamının genişletilmesi ekonomik yapının da daha karmaşık bir hal almasına yol açmış ve sistem kusurları ortaya çıkmıştır (Deniz, 2014: 67).

Tablo 2.1 1963-1978 Yılları Arasında Yapılan Reformların Çin Ekonomisine Yansıması

Dönemler	GSMH Büyüme (%)	Sermayedeki Büyüme (%)	İşgücündeki Büyüme (%)	Toplam Faktör Verimliliği (%)
1963-1965	% 14	% 1	% 2	% 12
1966-1976	% 5	% 6	% 3	% 1

Kaynak: Gündal, 2005: 57

Tablo 2.1’de görüleceği üzere Çin, 1963- 1965 döneminde uygulanan politikalar sonucu GSMH % 14 gibi yüksek bir büyüme oranını yakalamıştır. 1966 tarihi itibarıyla Mao tarafından başlatılan Büyük Kültür Devrimi’nin Çin ekonomisine yansıması aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere GSMH’de % 5 gibi düşük bir ekonomik büyüme hızı olarak görülmektedir.

2.2. 1978 Ekonomik Reformu ve Sonrası

Mao’nun 1976 yılının 9 Eylül’ünde ölümünün ardından Çin’de 1978 senesine kadar bir siyasi karmaşa süreci yaşanmıştır. Bu sürecin galibi Deng Xiaoping olmuş ve yönetime geçmiştir. Deng’in yönetiminde Çin’de ekonomik anlamda yeni bir döneme girildiği söylenebilir. Bu dönemde Çin’de ekonomi alanında kademe kademe kapalı, devletçi yapı terk edilerek, dışa açık piyasa ekonomisine geçilmeye çalışılmıştır (Çalık, 2011: 193).

Özellikle Mao’nun iktidarının sonlarına doğru Çin’in dünya üretimindeki payı yüzde beşlere kadar gerilemişti. Bu sebeple Deng, ekonomik toparlanmaya geçilmesinin şart olduğunu düşünerek piyasa ekonomisine geçilebilmesi için gerekli hamleleri yapmıştır. Bu doğrultuda, sınırlı dış ticaret, tarım komünleri, fiyat kontrolü gibi ekonomiyi sınırlandıran uygulamaları reddetmiştir. Ayrıca Çin’in değişik yerlerinde farklı ekonomik modeller denenmiş, dış ticarete ve yabancı sermaye girişine önem verilmiştir. Piyasa ekonomisine

geçilmesiyle beraber devlet kontrolünde dahi olsa güçlü bir bankacılık sisteminin oluşturulmasına karar verilmiştir (Deniz, 2014: 68).

Deng Maoizm'e karşı oluşan hayal kırıklığından faydalanarak Mao'un politikalarından uzaklaşmıştır. Mao'nun ("Silaha siyaset komuta eder", "Güç namlunun ucundadır") politikası yerine refahın ekonomik kalkınma ile olacağını iddia ederek, komşuların ekonomik tecrübelerinden ders çıkarmıştır. Artık Deng'in ülkesi 4 alanda modernleşmeyi öncelikli olarak görmüştür. Deng'in savunduğu dört alanda modernleşme; tarım, sanayi, bilim ve savunmayı kapsamaktadır. Fakat Deng'in politikasında bu dört alanda savunma sonuncu sırada yer almalıdır (Overholt, 2011: 102).

Çin artık ideoloji ve köken ayrımı gözetmeksizin ne bulursa ithal etmeye başlamıştır. Çeşitli ülkelerden örnek alınarak bazı düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Güney Kore örnek alınarak askeri harcamalar GSYH'nin % 16'sından % 3'üne çekilmiştir. Artık Çin dış ticarete ve yatırımlarda Japonya'dan daha ilerilerdeydi. Merkez bankası modelini de ABD merkez bankası modeline göre revize etmiştir. New York, Londra ve Hong Kong'daki menkul kıymetler piyasalarının düzenlemeleri Çin'e uyarlandı. Yabancı portföy yatırımları ise Tayvan'dan alınarak düzenledi. Döviz rezervlerini yönetecek kurumlar Singapur'dan kopyalandı ve son olarak askeri satın alma sistemi Fransa'dan uyarlandı (Deniz, 2014: 68).

Tablo 2.2 1978 Yılında Çin Ve Bazı Doğu Asya Ülkelerinin Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYİH (Cari Fiyatlarla ABD Doları Cinsinden) Düzeyleri

Çin	452.50
Hong Kong	5,368.78
Japonya	7,325.95
Güney Kore	2,315.63
Singapur	4,468.61
Tayvan	2,582.54

Kaynak: Yılmaz, 2012: 3

2.2.1. 1978-1997 Arası Ekonomik Reform Dönemi

Çin kendine özgü piyasa reformlarına Mao'nun ölümünden kısa bir süre sonra 1978'de Deng'in başa geçmesiyle başlanmıştır. Reformların gerekliliklerini ise şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1) Halk desteğini artık Mao'nun kültür devriminden çekmişti.
- 2) Devlet planlı uygulamaları kıtlıkla baş etmekte yetersiz kalmaktaydı.

3) Diğer Uzakdoğu ülkelerinin uygulamaları planlı ekonomilerden daha olumlu neticeler elde etmeleri.

Çin'in yönetimine Deng gelir gelmez Parti Merkez Komitesini toplamış ve Mao'nun her zaman dile getirdiği sınıf mücadelesinin artık bittiğini ilan etmiştir. Çin Komünist Partisi 11. Ulusal Kongresi'nde, on yıllık kültürel devrim sürecinin sona erdiğini, yeni dönemde partinin asıl görevinin Çin'i modern ve gelişmiş, güçlü bir devlet haline getirmek olduğunu belirtmiştir (Çalık, 2011: 193).

Deng'e göre, merkezi planlamaya dayanan ekonomi nasıl sosyalizm değilse, piyasa da kapitalizme denk değildi. Böylelikle kaynaklar devlet yerine piyasa güçleri tarafından tahsis edilecekti. Bu doğrultuda çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir. Öncelikle reform kararlarının hızlıca uygulamaya geçirilebilmesi için Japonya'dan 1,5 milyar dolar borç alınmış, özel girişimin ülkeye sınırlı ve kontrollü olarak girişine izin verilmiştir. Ardından dış ticaretin ve yabancı yatırımın önü açılarak, ekonomik alandaki tabular büyük oranda kaldırılmıştır (Gündal, 2015: 58).

Bu dönemdeki reformların ağırlık merkezini tarım kesimi oluşturmuştur. Dolayısıyla öncelikle tarımsal verimliliğin artırılmasına ve özellikle petrol gibi birincil mallara ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Tarımsal verimliliğin arttırılmasının iki sebebi vardır. Birincisi ailelerin üretimde yer almaları için "Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi" getirilmiştir. Bu sisteme göre her yıl aileler ürettikleri ürünün bir kısmını her yıl devlete göndermeleri gerekiyordu. Fakat belirlenen miktardan daha fazla üretim gerçekleşmişse bunun belirlenen fiyatlardan piyasa koşullarında satılmasına izin verilmiştir. Bu sistem ekonomik gelişme açısından önemli bir etki yaratmıştır. İkincisi ise, devletin bazı ürünlerin fiyatlarında ciddi artış yapmasıdır (Saray ve Gökdemir, 2007: 664).

Tablo 2.3 Üretim Artış Hızı Trendi (Yıllık Yüzde Artış)

	Bütün Tahıllar	Pirinç	Buğday
1966-77	3.1	1.4	4.4
1978-84	5.7	5.1	8.0
1985-94	2.0	1.3	1.9

Kaynak: Yılmaz, 2012: 4

Tablo 2.4 Sektör ve Mülkiyet Bazında GSYİH Artış Oranlarına Katkı Payları

	1979-1984 dönemi	1985-1993 dönemi
Tarım Sektörü	31.8	11.6
Endüstriyel Devlet İşletmeleri	20.3	11.7
Endüstriyel Toplu Mülkiyet İşletmeleri	12.8	28.9
Bireysel Mülkiyet Endüstri İşletmeleri	0.2	7.7
Diğer Endüstriyel İşletmeler	0.8	8.9
İnşaat Sektörü	5.2	5.9
Hizmet Sektörü	28.9	25.3
TOPLAM	100.0	100.0

Kaynak: Yılmaz, 2012: 4

Yine Deng döneminde, ekonomik reformların akabinde sanayi, teknoloji, ulaştırma ve inşaat gibi alanlarda Batılı devletlerin yatırımları ülkeye çekilebilmiştir. Çoğunlukla yap işlet devret modeli uygulamış ve birçok Çinli batılı ülkelere ve Japonya'ya gönderilerek bilim ve teknik alanda yeterli seviyede eğitim almaları sağlanmıştır (Gündal, 2015: 58).

Çin ekonomisi yapılan reformlarla hızlı büyüyerek “Çin Mucizesini” ortaya koymuştur. Çin mucizesinin ardındaki başlıca faktörler ise şunlardır (Erkan vd., 2007: 57-58):

1) Çin ekonomisine genel olarak bakarsak, istikrarlı hükümetlere, yüksek tasarrufa, yatırımlara, sanayi reformlarına, dinamik ticarete ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makroekonomik politikalara dayanmıştır.

2) Çin'in dış ticareti artırmaya odaklanarak ekonomisini geliştirmesi, teknolojik üretimini artıran bir üretim modeli gerçekleştirmesi son 25 yıldan beri sürdürdüğü ekonomik yapısal dönüşümün sonucudur.

3) Çin “kapitalist ve sosyalist gelişme yöntemlerini” inceleyerek bunların olumlu yanlarını ve başarılı taraflarını sentezleyerek ekonomik politika oluşturmuştur.

4) 1980'li ve 90'lı senelerde Çini demir-çelik, bilgisayar, uzay, çimento gibi stratejik alanlarda faaliyet gösteren şirketleri özerkleştirme yoluna gitmiştir. Böylece verimlik ve etkinliğin artırılması amaçlanmıştır.

5) Çin değişimlerin en büyüğünü kapılarını dış dünyaya açarak gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Tayvan ve Hong Kong'a yakın eyaletlerde 4 serbest ekonomik bölge oluşturulmuştur. Bu ekonomik bölgelerde öncelikle yabancı yatırımcılara serbestlik tanınmış ve vergi kolaylıkları tanınmıştır. Buradaki politikalardan başarılı sonuçlar elde edildiği için kıyı kesimlerde, limanlarda ve kapılarını dışa açan şehirlerde de bu politikalar uygulamaya konmuştur.

6) Otomotiv, beyaz eşya, telekomünikasyon, petrokimya, demir çelik ve enerji sektörlerini Çin hükümeti “altı temel sektör” olarak tanımlamıştır. Önemli gördüğü bu altı sektörün daha da gelişimi için yabancı yatırımcıları çekebilmek ve teknoloji transferi yapabilmek adına Şanghay merkezli Yangtze Vadisinde bir ekonomik bölge oluşturmuştur. Yapılan teşvikler ve bilim ve teknoloji politikaları sayesinde bölgede 12 bin civarında yabancı ortaklı veya tamamen yabancı sermayeli şirket kurulmuştur.

7) Endüstri politikalarında Çin’in temel gayesi, yüksek teknolojili ve yüksek katma değerli endüstriyel hamlede bulunmaktır. Bu doğrultuda Çin, çeşitli küresel şirketleri, küresel araştırma merkezlerini hizmete sokmaları için teşvik etmiştir.

8) Çin, az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki farkın kaynak yetersizliğinden değil, bilgi eksikliğinden kaynaklandığını farketmiştir. Dolayısıyla Çin eğitim seviyesini ve kalitesini yükseltmeye yönelik politikalar uygulamıştır.

Ekonomik reformları ve politikalarıyla Çin Soğuk Savaş sonrası kendine özgü bir ekonomik gelişim sergilemiştir. Siyasi yönden de farklı bir kimliğe bürünerek Asya-Pasifik ekseninde kıtasal güç merkezi konumunu geliştirmeye çalışmıştır. 1990’lı yıllardan sonra ortaya atılan “tek kutuplu dünya” söylemlerine itiraz ederek “çok kutuplu bir dünya” düzenini benimsemiştir. Çin’e göre 1990 sonrası düzende çok kutuplu düzen oluşmasa da belli güçler arasında işbirliğine dayalı bir ilişki geliştirilebilir. Nitekim küreselleşme süreciyle beraber başta ABD olmak üzere hiçbir devlet güvenlik tehditlerini tek başına çözebilmeye muktedir değildir (Deniz, 2014: 195).

Neticede Çin, 1980’li yıllarda başladığı ekonomik reformlar ve uyguladığı politikalar ile büyük bir gelişme kaydetmiştir. İleri teknoloji ürünlerine dayalı rekabet gücü, her geçen gün artan küresel jeopolitik ehemmiyeti, yatırımlardaki payıyla dünya ekonomik dengelerini etkilemektedir. Çin komünist rejim baskısından sıyrılarak geliştirdiği “sosyalist piyasa ekonomisi” sayesinde küresel ekonomi ile bütünleşme imkânına kavuşmuştur.

Tablo 2.5 1977-1999 Yılları Arasında Yapılan Reformların Çin Ekonomisine Yansıması

Dönemler	GSMH Büyüme (%)	Sermayedeki Büyüme (%)	İşgücünde Büyüme (%)	Toplam Faktör Verimliliği (%)
1977-1978	% 8	% 7	% 2	% 4
1979-1984	% 9	% 7	% 2	% 5
1985-1989	% 9	% 10	% 2	% 5
1990-1992	% 9	% 8	% 2	% 5
1993-1999	%10	% 12	% 1	% 5

Kaynak: Gündal, 2015: 59

2.2.2. 1997-1998 Asya Ekonomik Krizinin Çin Ekonomisine Yansımaları

Krizin kökeni de, krizden çöküntünün izlediği çizgi de, ülkeden ülkeye değişmektedir. Ortak özelliklerden biri, krize giren ülkelerde kriz öncesi temel ekonomik sorunların görülmemesidir. Bütçeler disiplin altında, enflasyon ve işsizlik düşük, tasarruf ve büyüme oranları yüksektir. Yani genel görüntü sağlıklıdır. Zayıf nokta ise; arsa ve sermaye gibi varlıkların şişirilmiş fiyatlarıdır. Krizin patlak verdiği bütün ülkelerde aşırı ve yapay olarak yükselmiş gayrimenkul fiyatları, spekülatif talebin tırmandığı hisse senedi değerleri görülmektedir (Sarıay, 2006: 61).

Asya krizinin başlıca nedenlerini ele alacak olursak (Sarıay, 2006: 62-64);

1) Finans ve reel kesimde dışarıdan borçlanmayı ve aşırı düzeyde kur riski taşıyan pozisyonları tutmayı cazip hale getiren sabit kur rejiminin uzun müddet devam ettirilmesi

2) Ticari değeri olan mallardan ticari değeri olmayan mallara yönelik bir talep kaymasının sebebiyet verdiği geri ödenemeyen borçlar ve bu durumun sonucunda bankaların borç portföylerinin yapısının bozulması.

3) Denetim ve kurumsal inceleme mekanizmalarındaki bozukluk.

4) Tayland başta olmak üzere pek çok ülkede büyük dış ticaret açıklıklarının görülmesi, yine birçok ülkede emlak ve menkul kıymetler piyasalarında patlama yaşanmasının sonucu ekonominin aşırı ısınmasının önüne geçilmesi yolundaki başarısız girişimler.

5) Gerçekleştirdiği ekonomik reformlar ve teşvikler ile yabancı yatırımları ülkesine çekmeyi başaran Çin, ucuz işgücüyle yabancı sermayeyi harmanlamayı bilmiş ve yapılan develüasyonla da bunu desteklemiştir. Bu sayede Çin'in rekabet gücü artmıştır. Fakat bu durum ihracata dayalı büyüme modelini benimseyen başka Asya ülkelerini zorlamıştır.

6) Asya'da kriz hızla yayılmaya başlayarak yetkililerin reformlarda yeni adım atamaması para piyasalarını ve menkul kıymetleri zora sokmuştur. Diğer taraftan iflasın eşiğindeki kurumların kapatılmasında istikrarsız kararlar alınması piyasalarda karışıklık yaşanmasına yol açmıştır.

7) Asya krizinin nedenlerini yalnızca ASEAN ülkelerine dayandırmak sağlıklı değildir. Nitekim gelişmiş ülkelerde ve küresel ekonomi piyasalarında gelişen bazı olaylar da krizin oluşumunda etkili olmuştur. 1990'lı yılların başında başlayan Avrupa ve Japonya'daki yavaş büyüme, cazip yatırım olanaklarını mevcut tasarrufların gerisinde bırakmıştır. Büyük yatırımcılar ise sermayelerini riske atmaktan kaçınarak daha güvenli yükselen pazarlara kaydırmıştır. Dolayısıyla ekonomiler yatırımcıların insafına bırakılmıştır.

8) Dövizin içindeki çalkantılı durumlar, Dolar ve Yen kurunun seyri de krizin gelişiminde etkili olan sebeplerdendir.

9) Diğer bir sebep de küreselleşmenin ABD dışındaki farklı kültür ve ekonomilerde yol açtığı yıkımdır. Krizin sebebini oluşturan olumsuz konjonktür yeni büyüme teorilerine olan gereksinimi artırmıştır.

10) Asya ülkeleri ağırlıklı olarak Japonya'dan gelen dış sermaye yatırımları nedeniyle bir bütünleşme yaşamışlar, bu durum birbirlerine olan bağımlılık ve yükümlülüklerini artırmış ve bir ülkedeki olumsuz etki beraberinde diğer ülkeleri de sarsabilmiştir.

11) Sektörler verimsiz yatırımlar yaparak fazla üretim kapasitesine ulaşmışlardır. Ancak böyle yatırımların büyüme döneminde zararı olmasa da kriz dönemlerinde şirketleri borçlanmaya iterek iflas etmelerine sebep olmuştur.

12) Basının güdümünde yolsuzlukların yapılması, siyasilerin, müteşebbislerin yolsuzlukları ve verimsiz alanlara kanalizetmesi, siyasetin demokratik olmaması gibi sayılabilecek birçok neden sonucu kriz doğmuştur.

Diğer taraftan bu dönemin (1997-2002) en önemli özelliği Çin'de yapılan reformlar ve ekonomik gelişmelerden sonra bir durgunluk dönemi niteliğinde olmasıdır. Tüm ülke ekonomilerinde söz konusu olabilecek olan bu durgunluk; büyük bir deprem sonrası yer altında oluşan tabakaların artçı depremlerle düzlenmesi gibi bir yükseliğe devamlı ilerlemenin mümkün olmadığı, bir noktada düzlenen bir yapı ile karşı karşıya kalma durumudur. Yatırım ve tasarrufların yoğun olduğu bir dönemde Çin'de harcamaların azaldığı, iç dengelerin değiştiği, fiyatlarda düşüşün olduğu bir dönem ortaya çıkmıştır. Büyümedeki yavaşlamada pek çok faktör rol oynamakla birlikte, esasında ise teknolojiye başarısızlık ve verimsizlik asıl etkidir (Tosun, 2014: 47).

Kalkınma ve reform sürecinin başlarında KİT'ler ile özel teşebbüsler arasındaki, bilhassa teknoloji ve verimlilik konusunda, uçurum yüksek değildi. Öte yandan bu dönemde KİT'leri destekleyici çalışmaların yapılması KİT'lerin faaliyetlerini bu dönemde yürütebilmelerinde etkili olmuştur. Fakat süreç içerisinde özel teşebbüsler ile KİT'ler arasında uçurumun artması sonucu KİT'ler verimsiz ve hantal yapılar haline dönüşmüştür (Saray ve Gökdemir, 2007: 666).

KİT'ler artık devletten yardım alamadan ayakta duramıyor, devletin mali destekleri ve düşük faizli banka kredileri ile faaliyetlerini sürdürebiliyorlardı. KİT'lerin finansal durumları bozulmaya uğramış, kârlılık oranları azalmıştır. Örneğin 1987'de KİT'lerdeki kârlılık oranı %8'lerden, %1994'te %2'lere düşmüştür. 1996 yılının ilk çeyreğinde ise, KİT'ler ilk defa bir bütün olarak zarar etmiştir (Saray ve Gökdemir, 2007: 666).

Bu dönemde Çin yönetimi KİT'lerin zarar etmesini önlemek amacıyla birtakım önlemler almıştır. Küçük kamu işletmelerinin satılması (özelleştirilmesi) ve büyük işletmelerin kontrollü bir şekilde devlet idaresinde faaliyetlerine devam etmesine karar verilmiştir. Bundan başka, banka kredilerinin geri ödemelerinde problemler yaşanmıştır. Bankalar ise geri ödenemeyen krediler için borçlu işletmelere ödeme kolaylıkları sağlamamış, bu nedenle iflaslar kaçınılmaz hale gelmiştir. Eşzamanlı meydana gelen hızlı üretim artışı ve Asya Ekonomik Krizi'nin dış talebi daraltması nedeniyle firmalar fiyatları aşağıya çekmek zorunda kalmış ve neticesinde kârlılık azalmıştır (Tosun, 2014: 48).

2.2.3. 1997-2002 Ekonomik Durgunluk Dönemi

Ekonomik durgunluk dönemi 1997-2002 yılları arasında yaşanmıştır. Büyüme artık düşüşe geçmiş ve fiyatlarda durağanlık başlamıştır. Durgunluk döneminin arka planında pek çok karmaşık neden yer alsa da temel sebep olarak teknolojik başarısızlık ve verimsizlik gösterilebilir. Çin'de ekonomik reform başladığında KİT'ler ile özel teşebbüsler arasında verimlilik ve teknoloji farkı fazla derin değildi. Fakat geçen zaman zarfında KİT'ler ve özel teşebbüsler arasında derin bir fark oluşmuş ve süreç KİT'lerin aleyhine işlemiştir. KİT'ler düşük faizli banka kredileri ve devlet destekleri ile varlıklarını devam ettirmişlerdir. KİT'lerin finansal pozisyonları gittikçe kötüye gitmiş ve karlılık oranları azalmıştır. Ve 1996 yılının ilk çeyreğinde artık tamamen zarar eder hale gelmişlerdir. 1997'de "küçüğü bırak, büyüğü tut" politikası çerçevesinde verimsiz kamu sektörleri özelleştirilerek devlete olan yüklerinden kurtulunmuştur. Büyük kamu şirketleri ise devletin idaresinde tutulmaya devam edilmiştir. İzlenilen bu yöntem Çin'e özgü bir başarı olarak nitelendirilebilir (Saray ve Gökdemir, 2007: 666).

Durgunluk dönemine girilmesinin ardında yatan başka neden de Çin'in hızlı büyümesinin yapısal anlamda problemler doğurmuş olmasıdır. Bu nedenle birtakım yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle 40 civarında olan bakanlık sayısı 28'e düşürülmüş ve bu bakanlıklardan 8 tanesi ekonomi ile alakalı bakanlıklar olmuştur. Yani bakanlıkların yaklaşık % 25'i ekonomi ile ilgili olmuştur denebilir. Bu dönemin dikkate değer gelişmelerinden biri de Hong Kong'un Haziran 1997'de Özel Yönetim Bölgesi olarak Çin'e dahil edilmesidir. O dönem Çin'e göre Hong Kong çok farklı bir görünümdeydi ve bu, Çin için taze kan sayılabilecek bir gelişmedir (Gündal, 2015: 60).

Tablo 2.6 1997-2002 Temel Ekonomik Göstergeler

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
GSYİH (milyar dolar)	909,5	954,0	999,6	1080,6	1179,9	1209,5
Büyüme %	8,8	7,8	7,1	8,0	7,3	8,0
Enflasyon (%)	2,8	-0,8	-1,3	0,4	0,7	-0,4
Nüfus (milyar)	1,23	1,24	1,25	1,26	1,27	1,28
İhracat (milyar dolar)	182,7	183,5	194,7	249,1	266,2	325,6
İthalat (milyar dolar)	136,4	136,9	158,7	214,7	233,8	295,2
Döviz Kuru (Ort. Rmb. US Dolar)	8,29	8,28	8,28	8,28	8,28	-

Kaynak: Gündal, 2015: 60

2.3. Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğinin Etkileri ve Sonrası

Çin Asya Pasifik Ekonomik İşbirliğine önce girerek DTÖ'ye girmeden önce tecrübe kazanmıştır denebilir. Nitekim Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği dünyanın üçte birlik nüfusunun içinde bulunduğu dünyanın en büyük pazarıdır. Üyeleri başta Japonya olmak üzere Güney Kore, Çin, Tayvan, Hong Kong, Tayland, Singapur, Filipinler, Malezya, Endonezya, Papua Yeni Gine, Bruno, Avustralya, Yeni Zelanda, Şili, Meksika, Kanada ve Amerika'dır. Çin'in APEC üyeliği ekonomik liberalizasyon serbestleşme sağlamasına fayda sağlamıştır (Saraçoğlu ve Duran, 2008: 102).

Çin 1978-1996 döneminde yakaladığı ekonomik büyümeyi 2002 yılında DTÖ'ye üye olarak yeniden yakalamıştır. Çin'in DTÖ'ye üyeliği dünya pazarına açılmasını ve önündeki engellerin kalkmasını sağlamıştır. Esasında Çin DTÖ üyeliği için 1985 yılında başvuruda bulunmuş, fakat kabulü yaklaşık 15 yıllık bir müzakere sürecinin ardından gerçekleşebilmiştir. Böylece Çin, küresel ekonomiyle bütünleşme yolunda önemli bir adım atmıştır (Saray ve Gökdemir, 2007: 677).

DTÖ üyeliğinin kabulü kapsamında Çin bazı konularda taviz vermeyi kabul etmiştir. Çin'in verdiği ödümler şu şekilde sıralanabilir (Saray ve Gökdemir, 2007: 678):

- DTÖ üyelerine eşit muamele sağlanacak ve yabancı kuruluşlara da eşit ticari haklar sağlanacak,
- İhracat ve iç pazar için üretilen ürünlerde farklı fiyat uygulaması kaldırılacak ve diğer ayrımcı uygulamalar da terkedilecek,
- Bazı madenler ile tütün, akaryakıt, tahıllar gibi ürünlerde devlet tekeli devam edecek, fakat diğer alanlar yabancı yatırımlara açılacak,

- TRIPS (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights-Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması) anlaşması uygulamaya konulacak,
- Üyeliğin akabinde Çin menşeli ürünler 12 yıl içinde DTÖ üyelerinin ekonomilerine zarar vermesi ya da tehlike oluşturması durumunda ilgili devletlerce geçiş dönemi koruma tedbirleri uygulanabilecek,
- Gümrük tariflerinde indirimde gidilecek, indirimin büyük kısmı 2004'e kadar, diğerleri de 2010'a kadar yapılacak, tüm ödünlerin tamamlanmasının ardından ortalama verginin sanayi ürünlerinde %8,9'a, tarımda ise %15'e düşmesi konusunda anlaşılmıştır.
- Çin tarımsal ürünlere ihracat sübvansiyonu sağlamayacak. Diğer sübvansiyonlarda ise ürünün değerinin %8,5'ini geçemeyecek,
- Tekstilde 31.12.2004'te uygulanmaya başlayan kota sınırlamasının kalkması Çin içinde uygulanmıştır. Ancak 2008'e kadar Çin menşeli ürünler DTÖ üyelerinin zarar etmesine yol açarsa DTÖ üyesi devletler Çin'e karşı özel önlemler alabilecekler,
- Çin en çok da hizmet sektöründe bulunan Telekom, bankacılık ve sigortacılık gibi sektörlerde taviz vermiştir,
- Yabancı hizmet sağlayıcılar Çinli firmalarla ortak olabilecek ama hisseleri %25'i geçmeyecektir. Daha sonra üyeliğin ilk yılında bu oran %35'e çıkartılacak hizmet verilebilecek şehir sayısı da arttırılacaktır. 4 yıl içerisinde yabancı sermayenin payı %49'a çıkarılabilecek, 5. yıl içerisinde ise hizmet vermelerini engelleyen tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır.
- Bankacılık hizmetlerinde yabancı finans kuruluşlarının müşteri kısıtlaması kalkarak istediği kadar dövizle işlem yapabilecekler.

Çin, büyüyen ekonomisiyle artık pazar sıkıntısı çekmeyecek ve ürettiklerini rahatça satabilecekti. Nitekim Çin, bölgede yatırımcıların büyük ilgisini çekerek yatırım olanakları açısından yatırımcılara güvenli bir liman olmuştur. Çin elektronik üretiminde hız kazanarak serbest piyasanın getirilerinden de fazlasıyla istifade etmiştir. Üretim hızını artıran Çin artık diğer pazarlarda tedarikçi konumuna yükselmiştir. Sonuç itibariyle DTÖ üyeliği ile Çin büyüme oranlarını koruyabilmiş ve rekabet avantajlarını kullanabilmiştir (Gökdemir ve Mor, 2005: 59)

DTÖ üyeliği ile birlikte Çin, 2003 yılında %9,5'lik büyüme hızına ulaşmıştır ve o sene %31 petrol tüketimi görülmüştür. Çin'in ilk defa GSYİH'ı 1,4 trilyonu aşarak kişi başına GSYİH'ı 1000 doları bulmuştur. Ayrıca bu dönemde 54 Milyar dolar yabancı sermayeyi çekmeyi başarmıştır. Çin bu dönemden sonrada hızlı büyümesini sürdürmüştür. DTÖ'nün

kota uygulamasını kaldırmasıyla ABD'ye tekstil ve hazır giyim ihracatındaki payı %18'den %50'lere yükselmiştir. Aynı dönemde AB' ye ihraç ettiği hazır giyimdeki payı ise %18'lerden %29'lara ulaşmıştır (Saraçoğlu ve Duran, 2008: 107-108).

Tablo 2.7 Çin'in DTÖ Üyeliği Sonrası Seçilmiş Makroekonomik Göstergeleri

	2001	2002	2003	2004	2005
GSYİH milyar \$)	1,156	1,251	1,448	1,681	
Büyüme hızı	7.5	8.3	9.5	9.5	9.0
Resmi rezerv (Milyon \$)	216.3	292.0	409.2	615.5	825.5
Cari işlemler/ GSYİH	1.5	2.8	3.2	4.2	6.1
Tüketici fiyatları	0.7	-0.8	1.2	3.9	3.0
DYY girişleri (milyon \$)	46 878	52 743	53 505	60.630	--

Kaynak: Öztürk vd., 2006: 66

Tabloda görüldüğü üzere Çin dış ticaretteki başarısı resmi rezerv rakamlarından yansımaktadır. 2014 senesi verilerine göre Çin'in hizmet sektörü ihracatı 62 milyar dolarları bulmuştur. Dünya mal ihracatı ise 593 Milyar doları bularak dünya pazarında 3. sıraya yerleşmiştir (Öztürk vd., 2006: 67).

Çin'in son senelerdeki uygulamaları reform sürecinden geriye dönüş olmadığı yönünde bazı ipuçları vermektedir. 2004 yılında yapılan anayasal düzenlemeler ile özel mülkiyetin keyfi kamulaştırılmasının önüne geçilmiş ve özel sektörün ülke ekonomisindeki öneminin altı çizilmiştir. 2005 yılında ise özel şirketlerin, altyapı, elektrik, su ve finansal hizmetlerde faaliyet göstermesinin önündeki engeller kaldırılmıştır (Yılmaz, 2012: 4).

2.4. Çin'in Kalkınmasında Beijing Uzlaşmasının Rolü

Çin'in hızlı özelleştirmeler ile liberalizasyon politikası izlemesi ile küreselleşmesi ve devletin verdiği bazı tavizlere dayanılarak Çin'in ekonomik politikası “Washington Uzlaşması”na benzetilebilir. Lakin Çin'in uyguladığı politikaları ile Washington uzlaşmasını birebir benzetmek büyük bir yanılgıdır. Çünkü Çin 1980-1990 yılları arasında üçüncü dünya ülkelerinde uygulanan, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği de bunlara dahil, reform hareketlerinden farklı bir yol takip etmiştir. Çin “şok terapi” olarak adlandırılan reform paketine uymamış ve Washington Uzlaşması'na itaat etmemiştir. Çin reform sürecinin içeriğini, kapsamını ve uygulamasını titizlikle gerçekleştirerek tam bir kontrol sağlamıştır ve oldukça farklı bir yapı ortaya çıkarmıştır. Çin'in yaklaşımı Jashua Cooper Ramo tarafından “Beijing Uzlaşması (Pekin Uzlaşması)” olarak adlandırılmıştır (Öztürk vd., 2006: 67). Ramo'ya göre Çin, sürdürülebilir ve eşitlikçi bir kalkınmayı amaçlamış, inovasyon üzerinde

durmuştur. En önemlisi ise kendi kalkınma modelini ortaya koymuş, uluslararası sisteme de kendi kriterleriyle dâhil olmuştur. Böylece Çin gelişmekte olan ülkelere de bir model teşkil ederek Beijing Uzlaşısının temellerini atmıştır. Uzlaşının en temel özelliği ise Washington Uzlaşısında belirtildiği gibi devletin ekonomideki sınırlı rolü, yurtdışı yatırımlarına açıklık, ticaret serbestisi gibi politikalardan oldukça farklı politikalar izleyerek kalkınmada başarı elde etmesidir (Yağcı, 2015).

Nitekim Çin'in son 30 yıllık dönemde gösterdiği muazzam ekonomik gelişme performansının ardında, 1980'li yıllarla birlikte yükselişe geçen Washington Uzlaşmasının ortaya koyduğu neoliberal politika setlerini koşulsuz uygulamaması yatmaktadır. Washington Uzlaşması, merkezi Washington'da bulunan üç önemli kurumun (Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, ABD Hazine Bakanlığı) ülkelere tavsiye ettikleri ortak iktisat politikalarını ifade etmektedir. 1980 yılından sonra ana akım iktisat politikası haline gelen Washington Uzlaşması reçeteleri ülkelerin iktisadi gelişmesi için uygulanması gereken yegâne politika seti olarak algılanmaya başlanmıştır (Tuncel, 2017).

Beijing Uzlaşması, demokrasinin olmadığı piyasa reformu olarak tanımlanabilir. Çin bu reformda çok etkili biçimde programın aşaması, içeriğinde ve zamanlamasında hassasiyet göstererek tam manasıyla bir kontrol oluşturmuştur. Çin'deki reformların toplu etkisi, nispeten açık pazar odaklı, devletin öncelikli olduğu kapitalist sistem yapısıdır (Öztürk vd., 2006: 70).

Çin'deki reform hareketini dünyadaki diğer reform hareketlerinden ayıran özelliklerden bahsetmek gerekirse; ülke komünist rejimde eğitim ve sağlık gibi konularda çok iyidir, ancak liberal rejimde komünist rejimi bir anda ortadan kaldırmamış aksine komünist rejimin mirası üzerine inşa etmiştir. Üçüncü dünya ülkeleri ve Doğu Avrupa ise yeni rejimi bir önceki devlet merkezli rejimi yıkarak uygulamıştır. Ayrıca Çin yeniliklerden önce fakirliği ortadan kaldırma adına girişimlerde bulunmuş ve bunda başarılı olmuştur. Washington Uzlaşması ise yoksulluğun artmasına rağmen politikaların sürdürülmesini savunmaktadır (Öztürk vd, 2006: 68).

Yapılan araştırmalara göre Çin uyguladığı model ve izlediği kamu ekonomisi temelli politikalarla ekonomisini büyütmüş, ülke içinde yoksulluğu büyük ölçüde azaltmış, insani gelişmede büyük ilerlemeler kaydetmiş ve Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) üzerinden yapılan hesaplamalara göre; ABD ekonomisini geride bırakarak dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmiştir (Tuncel, 2017).

Ayrıca dışa açılmaya, özel sektör ve yabancı sermayeye ekonomik gelişme sürecinde önem verilmesi yolunda adımlar atılmış ve devletin ekonomik faaliyet alanı daraltılmıştır.

Ancak ticaret, yatırım ve sanayi politikalarıyla devlet ekonomideki yönetim gücünü korumuştur. Çin, Devlet Planlama Komisyonu aracılığı ile merkezî planlamayı uygulamayı sürdürmüştür. Çin, reformlar konusunda Ortodoks liberal reçetelerden farklı politikaları benimsemiştir. Bu politikalarla ilgili vurgulanması gereken en önemli şey Washington Uzlaşmasının önerdiği piyasa yönelimli teşvikler, mülkiyet hakları ve makroekonomik istikrar konusundaki hedeflere başka bir yoldan da olsa sonunda ulaşmış olmasıdır (Tuncel, 2017).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Çin'in ekonomik başarısının ardında güçlü aile bağlarının, istikrarlı hükümetlerin, yatırımların ve sanayi politikalarının, kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makroekonomik politikaların, disiplinli iş ahlakının olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Washington Uzlaşması'nın devleti küçülterek piyasa güçlerine dayanan kalkınmacı yaklaşımına sıcak bakmayan devletler için Çin'in kalkınma stratejisi farklı bir alternatif olarak ilham kaynağı olmuştur denebilir (Öztürk vd., 2006: 71).

Tablo 2.8 Washington Uzlaşması ve Çin Modelinin Karşılaştırılması

Washington Uzlaşmasının Unsurları	Çin Modeli
A1. Makro Ekonomik İstikrar	
1. Mali Disiplin	Evet, Genellikle
2. Kamu Harcamalarının Sağlık, Eğitim, Altyapı Alanlarına Yönlendirilmesi	Evet, Genellikle
3. Vergi Reformu, Vergi Tabanının Genişletilmesi ve Vergi Oranlarının Düşürülmesi	Evet, 1994'ten Beri
4. Rekabetçi Döviz Kuru	Evet, 1994'ten Beri
5. Mülkiyet Hakları	Karma
A2. Özelleştirme, Deregülasyon ve Liberalizasyon	
6. Deregülasyon	Sınırlı
7. Dış Ticarete Liberalizasyon	2002'ye Kadar Sınırlı
8. Özelleştirme	Fazla Değil, Devlet İşletmeleri Hâlâ Önemli
9. Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Engellerin Kaldırılması	Bazı Sektörlerde Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Düzenlemeler Var
10. Finansal Liberalizasyon	1980'lere Kadar Sınırlı
Washington Uzlaşmasının Dışarıda Bıraktığı Unsurlar	
11. İhracat Teşviki+Gümrük tarifeleri	Evet, Çok Güçlü
12. Teknoloji Politikası	1990'ların Ortalarından İtibaren Öncelik Veriliyor
13. Yükseköğretim Devrimi	Evet, 1990'ların Ortalarından İtibaren

Kaynak: Tuncel, 2007

2.5. Çin'in Dünya Ekonomisindeki Yeri

2.5.1. Dış Ticaret

Ülkelerin ekonomilerinde dünyaya açıldıklarını dış ticaret verileri göstermektedir. Çin'in ise 1970'lere kadar olan 20 yıllık süreçte çok da büyük gelişmeler göstermediği açıktır. Bu 20 yıllık süreçte oldukça düşük olan dış ticaret verileri dünyaya açılmadığını göstermektedir. Nitekim 1952 yılından 0,89 Milyar Dolar olan ihracat 1970 yılında 2,26 Milyar Dolar seviyelerinde, 1952 yılındaki ithalat 1,12 Milyar dolar iken 1970 yılında 2,33 Milyar Dolar seviyelerindeydi. 1970-1978 yılları arasındaki gelişime bakıldığında ise geçmiş yıllara nazaran oldukça iyi bir gelişim kaydedildiği görülmektedir. 1952'den 1978 yılına kadar olan 26 yıllık sürece bakıldığında dış ticaretin 10 kat arttığı fark edilmektedir (Çalık, 2011: 195). Dolayısıyla 1970'lere kadar olan çok minimal düzeydeki ilerleme, 1970'lerden sonra hız kazanmıştır.

1978'de Çin'in uyguladığı ekonomik reformlar ile uzun zamandır içe dönük, kendi kendine yetmeye çalışan ekonomi modeli terkedilmiş ve ilk defa dış ticarete yüksek oranlar yakalanmıştır. Çin'in dış ticareti 1978'de 36 Milyar Dolar iken günümüzde bu 1,4 Trilyon Dolarları bulmuştur. İhracat rakamları ise 750 Milyar Dolar seviyesindedir. 1978'de dünya ortalamasında %1'lik payı bulunan dış ticareti yine günümüzde %8'lere çıkmıştır. 2005 dönemindeki imalat sanayinin dış ticaret payı %90 seviyelerinde iken 1978'li yıllarda ise bu pay %50 seviyelerindedir. Bunda imalat sanayinin rolü vardır. 1990'lı senelerde makine ve taşıma araçları ihracatında ciddi bir yükselme görülmüştür. 1990'larda bu sektörlerin dış ticaret payı %10 iken 2003 yılında %45'lere yükselmiştir. İhracat 1980'lerde %6'larda iken de 2003 yıllarına varıldığında %30'ları bulmuştur. Olumlu bir seyir gösteren dış ticaret tablosu sayesinde ekonomik kalkınmada ciddi başarı yakalanmıştır (Pingyao, 2006: 25).

Dış ticaretteki önemli etkenlerden biri de döviz kuruudur. Döviz kuru ülkenin dış ticaretini belirleyen önemli bir etkidir. O halde Çin'in döviz kurunu incelemekte fayda vardır. Çin'in döviz kuru konusunda katı bir tutuma sahiptir. Nitekim 1994 yılındaki devalüasyona kadar döviz kuru sabit kalmıştır. Ülkede cari denge fazlası beş yıl önce GSYİH'nin % 1,5'i kadarken günümüzde bu oran % 4'leri aşmış durumdadır. 2005 senesindeki döviz rezervinin GSYİH'ya oranı ise yüzde 15 civarına ulaşmıştır. Neticede Çin getirilen tüm eleştirilere rağmen döviz kıtlığından döviz bolluğuna izlediği kur politikası sayesinde ulaşmıştır denebilir (Saray ve Gökdemir, 2007: 669).

Son otuz yıllık dönemde Çin ekonomisi büyük bir büyüme mucizesi yaratarak hızla büyümüştür. Bu büyüme sürecinde ülke içinde insani gelişmenin artırılması konusunda büyük ilerlemeler kaydetmiştir. On yıllar boyunca çift haneli rakamlarla büyüyen Çin diğer ülkelerin

büyüme ortalamasından hayli yüksek bir büyüme hızına sahiptir. 2016 senesinde Amerika'nın büyüme oranı yüzde 1,6, Almanya'nın yüzde 1,9, Japonya'nın ise yüzde 1'lerdeyken Çin'in büyüme oranı yüzde 6.7 gibi bir oranı bulmuştur. Böylece küresel ekonominin büyümesine Amerika 0,3, Avrupa 0,2 puan katkı sağlarken Çin 1,2 puanlık bir katkı sağlamıştır (Tuncel, 2017).

Çin dış yatırımlar ve ihracatta dışa bağımlı olmasına rağmen bütçe fazlası veren dünyadaki ender ülkelerden biridir. Çin teknolojisini ithal ederken eskisi gibi sadece tarım ve ucuz mallarla kendini sınırlandırmamaktadır. Günümüzde Çin'de 450,000'den fazla şirket bulunmaktadır. Goldman Sachs bir çalışmada siyasi ve ekonomik bir bunalım gerçekleşmemesi ve doğal bir felaketin çıkmaması, büyümenin de sürdürülebilirliğinin sağlanması durumunda Çin'in 2050'de 44 Trilyon Dolarlık GSMH büyüklüğüne ulaşacağını belirtmiştir (Deniz, 2014: 69).

2.5.2. Sanayi

Çin dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birine sahiptir. 1970'lerden sonra sanayileşme programlarının akabinde bu büyüme hızlı bir ivme kazanmıştır. 1980'lerde ise hafif sanayiye özendirilen politikalar takip edilmiştir. Bunun neticesinde hafif sanayi dallarında büyüme hızı artmıştır. Sanayinin hızlı büyümesinden dolayı enerji, petrol, demir-çelik, iletişim ve ulaşım sektörlerinde sıkıntılar yaşanmıştır. Bu sebeple 1990'lardan itibaren yatırımlar bu sektörlerle kanallı edilmiştir (İTKİB, 2015: 9).

Çin'de 1997-2007 senelerindeki sanayi sektöründeki büyüme oranları %10,6 olarak belirlenmiştir. Reform döneminden önce çok az sayıda olan özel firmaların ve yabancı sermayeli şirketlerin sayısı reformlarla beraber nitelik ve nicelik olarak artmıştır. Özel işletmeler 2006 senesinde yüzde 21,2'lik bir üretim değeri meydana getirmiştir ve böylece 65,9 milyon kişi istihdam edilebilmiştir. Aynı yıl yabancı sermayeli şirketlerin gayri safi endüstriyel üretimi ise yüzde 31,6 civarında olmuştur ve 14,1 milyon kişi bu sayede istihdam edilebilmiştir. Devlet işletmelerin oransal bakımdan katkısında ise oldukça düşüş yaşanmıştır. 1970'lerin sonuna doğru devlet işletmeleri Çin'deki imalat sanayi üretiminin yüzde seksenini gerçekleştirirken 2007 yılına gelindiğinde toplam üretimin yalnızca üçte birinin devlet işletmelerince gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir (DEİK, 2009: 8).

GSYİH' nin sektörel dağılımına bakıldığında Çin'de %43,1 ile 2010 yılında sanayinin birinci sırada olduğunu görmekteyiz. Ardından %43,1 ile hizmet sektörü, %10,1 ile de tarım sektörü gelmektedir. Çin sanayide yetkinliğe ulaşmıştır. Uzay sanayi, uçak yapımı,

otomobil, madencilik, iletişim araçları ve ölçüm araçları son zamanlarda Çin'in ekonomisindeki başlıca faaliyet alanlarını oluşturmaktadır (Deniz, 2014: 197).

Çin üniversite-sanayi işbirliğine de çok önem vermektedir. “Çin'in Silikon Vadisi” diye bilinen “Zhonguancun Vadisi” otuzdan fazla üniversite ile pek çoğu ileri teknoloji üretimi yapan 200'den fazla araştırma kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır. Burada yüksek teknolojinin önde gelen firmalarının birçoğunun Pekin ve Tsinghua Üniversitelerinin yan kuruluşu olmaları da dikkat çekmektedir (İTKİB, 2015: 9).

Öte yandan düşük işgücü maliyetleri ile sanayide gelişim yakalayan ve küresel pazarda kendine yer edinen Çin'in ihracat sektörlerinin işgücü maliyetlerinin artışı ve bu bağlamda asgari ücretlerin yeniden düzenlenmesine yol açacağı ve bu durumdan üretim maliyetlerinin olumsuz etkileneceği düşünülmektedir (İTKİB, 2015: 9).

2.5.3. İstihdam

Dünyadaki en büyük işgücü 791 milyon kişiyle Çin'de yer alır. Bu sayı, toplam dünya işgücünün %20'si kadardır (Saray ve Gökdemir, 2007: 672).

Çin 1990'lı yıllara kadar her vatandaşın geçimini sağlayabileceği bir işe yerleşebilmesini garanti etmekteydi. Fakat 1996-2002 yılları arasında devlete bağlı işletmelerin azalması üzerine devlete bağlı işletmelerde çalışan vatandaşların üçte birinin işine son verilmiştir. Fakat işten çıkarılan kişilerin oranı resmi işsizlik oranına yansıtılmamıştır. Dolayısıyla bu dönemde işsizlik oranlarında çok küçük bir artışın yaşandığı kaydedilmiştir. Ancak işten çıkarılan vatandaşların zaman içerisinde özel sektörde kendilerine iş bulmaları ile kayıtlardaki sapma azalmıştır. Çin'in işsizlik istatistikleri ile ilgili bir diğer problem de bu istatistiklere kırsal kesimdekilerin dâhil edilmemesi yalnızca kentteki işsiz vatandaşların dâhil edilmesidir. Yaklaşık 130 milyon göçmen işçinin kentlere göç ettiği, fakat resmi kayıtlarda yer almadığı için istatistiklere yansıtılmadığı iddia edilmektedir (DEİK, 2009: 12).

2005 yılında Çin işsizlik oranları yüzde 4,2 gibi gösterilmeye çalışılsa da bu oranının yüzde 20'leri bulduğu iddia edilmiştir. Verimsiz çalışan kamu işletmelerindeki gizli çalışanlarında işsizlik havuzuna eklendiği ve özel sektörlerin gelişimiyle de işsizliğin arttığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Çin'deki istihdam eğilim değişiklikleri ve işgücü akımı iki sürece ayrılabilir. Birinci süreç; devletin garantisi altında sanayi/hizmet sektörlerinde tam istihdam ve yoğun işgücü akımından oluşmaktadır. İkinci süreç ise istihdamda önemli düşüşler ve işgücü akımında durgunluk yaşanan süreçtir ki bunda yukarıda da bahsedilen kamu kuruluşlarının verimsiz hale gelmesi ile çalışanların oluşturduğu işsizlik ve özel sektörlerin gelişimi temel etkenler arasındadır (Saray ve Gökdemir, 2007: 672). Günümüzde

ise özellikle kentlerde istenilen seviyede istihdamı yakalamak ise halen Çin için büyük sorun olmaya devam etmektedir (Pingyao, 2006: 23).

Tablo 2.9 Gelişmekte Olan Seçilmiş Ülkelerin İstihdam ve İşsizlik Oranları

Ülke	İstihdamın Nüfusa Oranı (25 yaş ve üstü)	Güvencesiz İstihdam (Toplam İşsizliğe Oranı)	Genç İşsizlik (15-24 yaş)	İşsizlik Oranı (15 yaş ve üstü)
Arjantin	62,5	19,0	18,3	7,3
Rusya	65,0	-	14,8	5,5
Türkiye	48,5	32,1	17,5	8,1
Meksika	63,9	-	9,4	4,8
Brezilya	68,4	-	15,4	6,2
Çin	72,2	-	-	4,1
Endonezya	70,7	57,2	22,2	6,2
Güney Afrika	48,6	10,1	51,5	25,1
Hindistan	60,8	80,8	10,7	9,3

Kaynak: UNDP, 2014: 200-201

2.5.4. Doğrudan Yabancı Sermaye

Çin’de 1979 yılında ilk defa yabancı sermayenin önünü açan yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda Çin, ülkesine gelecek yabancı sermayeyi artırabilmek amacıyla bir dizi önlemler almıştır. Çin yabancı yatırımcıları çekebilmek gayesiyle sanayi parkları ve ekonomik kalkınma bölgeleri oluşturmuştur. Oluşturduğu bölgelerde vergi ayrıcalıkları tanınmış ve görece bir liberal dış politika verimi uygulanmıştır. Kalkınma bölgelerinde yerel yöneticilere geniş özerklik verilmiştir (Saraçoğlu ve Duran, 2008: 98).

Günümüzde dünyanın en çok yabancı yatırım çeken ülkelerine bakıldığında Çin’in üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Çin, yüksek büyüme oranlarına yabancı sermaye ve ihracat sayesinde ulaşmıştır. Deng’in 1992’de Guangzhou, Shenzen, Zhuhai ve Şangay’a yaptığı geziler yabancı yatırım oranlarında sıçrama yaşanmasına yol açmıştır. Deng bu gezide dışa açılım ve ekonomik reformlar konusunda halkın desteğini almıştır. Bu geziler sayesinde yabancı yatırımcılar teşvik edilmiş ve yabancı yatırımcıların Çin’e olan güveni artmıştır. Nitekim yapılan çalışmalar meyvesini vermiş ve yabancı yatırımlar bu dönemde yaklaşık 5 katına çıkarak 12 milyar dolardan 58.1 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakam 2008’de ise 92,4 Milyar Dolar olmuştur (Çalık, 2011: 197).

Çin’de 2004 yılı verilerine göre 3,4 milyon civarında özel şirket bulunmaktaydı ve bu özel şirketler 47 milyon Çinliye iş imkânı sağlıyordu. Özel şirketlerin sayısının artmasıyla ekonomiye olan katkılarında da artış yaşanmıştır. 1989 yılında özel şirketlerin ekonomiye katkısı 5,1 Milyar Dolar iken 2004 tarihinde ise 241 Milyar Dolara yükselmiştir. “Dünya 500 Büyük Şirketi” listesinde “çokuluslu şirketler” in 200 kadarı Çin’de faaliyette bulunmaktadır (Saray ve Gökdemir, 2007: 676).

Tablo 2.10 1979-1999 Arasındaki DYY'lerin Girişim Türlerine Göre Yüzde Dağılımı

	Ortak Girişimler	Kooperatif Şeklindeki Ortak Girişimler	Tamamen Yabancılar Ait Olan Girişimler	Diğerleri
1979-1989	38.7	41.9	9.7	9.7
1990	41.0	19.0	37.1	2.9
1991	50.8	17.8	30.6	0.8
1992	50.1	22.8	27.0	0.1
1993	49.5	22.9	27.3	0.3
1994	48.6	24.6	26.5	0.3
1995	43.5	19.5	36.9	0.1
1996	43.5	19.5	36.6	0.4
1997	40.6	23.7	34.6	1.1
1998	33.2	22.4	41.8	2.7
1999	32.3	16.5	50.7	0.5

Kaynak: Yılmaz, 2012: 8

Doğrudan yabancı yatırımların Çin’e yönelmesinin temel nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Saraçoğlu ve Duran, 2008: 100):

- Çin’in temsil ettiği büyüklük ve bundan kaynaklanan pazarların büyüklüğü,
- Çin’in politik ve sosyal açıdan gösterdiği istikrarlı yapı,
- Altyapıda iyileşmenin sağlanması,
- Ekonomik büyümenin sürekli %7 ile %9 bandında olması,
- 2001’den bu tarafa DTÖ’ de kaldığı zaman içinde yatırımcılara hukuki manada güven vermesi,
- Arazi tahsis kolaylığı ve benzer sanayi sektörlerinin aynı yerde olması,
- İşçiliğin ve enerjinin ucuz olması,

DYSY’nin Çin ekonomisine birçok olumsuz etkileri de vardır. Bunların başlıcaları ise şunlardır (Saray ve Gökdemir, 2007: 677):

1) Kamu teşebbüslerindeki verimsizlik sorununa müdahalede bulunulmayarak bu problem adeta piyasa sisteminin dışına itilmiştir. Bu durum daha sonra ise ciddi bir işsizlik sorunu doğurmuştur.

2) Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım fiyatlarının piyasada bir baskı oluşturmaları sebebiyle çok sayıda Çinli firma iflas etmiştir.

3) Ücretlerde bir miktar iyileşme yapılmakla birlikte yabancı şirketler daha çok nitelikli ve eğitilmiş işgücünden yana tercihte bulunmuşlardır. Bu durum ise niteliksiz işgücünün üretim ağı dışında kalmasına yol açmış ve bu da işsizliği artırmıştır.

Yabancı yatırımcılar Çin'in büyümesinde en etkili faktörlerden biridir. Yani Çin'in büyümesinden korkan ülkelerin Çin'in büyümesinde katkıları da bir o kadar fazladır. Çin 124 ülkenin en büyük ticaret ortağı ve dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısı konumundadır (Deniz, 2014: 70).

Çin'in büyümesi yalnızca kendine değil diğer ülkelere de fayda sağlamaktadır. Örneğin 1980 senesinde ABD'nin Doğu ve Güney Asya'ya doğrudan yabancı yatırımları 8,5 milyon dolar civarında iken bu rakam 2005'te 376,8 milyar dolara ulaşmıştır. Çin'in yükselişi ekonomik, siyasi ve rekabet gücü açısından da güçlü bir Asya yaratmaktadır. Aynı durumun dünyanın geneli için de geçerli olduğu söylenebilir (Deniz, 2014: 71-72).

Çin Ulusal Halk Meclisi'nin (ÇUHM) yıllık toplantısında sunulan hükümet raporu incelendiğinde Çin'in yüksek teknolojili ürünleri üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmesi için gereken teknolojik dönüşüm, makroekonomik istikrar ve yapısal reformların tamamlanmasının ekonomi gündeminin öne çıkan başlıkları olduğu gözlenmektedir. Bu başlıkların yanında sürdürülebilir kalkınmaya ve tüm toplum için insani gelişmeye yapılan vurgu da son derece önemlidir. Çin, sahip olduğu Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı gibi özgün kurumları ve planlama temelli devlet özel sektör işbirliği ile küresel ekonominin itici gücü ve ana istikrar unsuru olma işlevini 2018 yılında da devam ettireceği düşünülmektedir (Tuncel, 2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN'IN KALKINMA SÜRECİ

3.1. 1950-1971 Arası Gelişmeler

1. Dünya Savaşı sırasında Mohandas Karamchand Gandhi (Mahatma Gandhi) ülke içerisinde bağımsızlık hareketini başlatmıştır. Kısa sürede Gandhi, Hindistan'daki bağımsızlık hareketinin ve dünyadaki tüm sivil itaatsizlik ve diğer barışçıl eylemlerin simgesi haline gelmiştir. Gandhi, yalnızca yaşadığı dönemde önemli bir isim olmakla kalmamıştır. Günümüzde de barışçıl eylemlerin dünyadaki en önemli sembollerinden bir tanesi olma özelliğini sürdürmektedir (Mızrak, 2017: 57).

Gandhi öncülüğündeki çeşitli boykotlar ve sivil itaatsizlik eylemleri ile İngiltere karşısında uzun yıllar verilen bağımsızlık mücadelesi başarı ile sonuçlanmış, mücadelelerin sonucunda Hindistan 1947 yılında İngiltere'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Gandhi, bağımsızlığın kazanılmasındaki kilit isimdir, çünkü ülke halkını büyük bir başarı ile peşinden sürükleyebilmiştir. Bugün federal bir cumhuriyet olan ülkede, çift parlamentolu bir meclis faaliyet göstermektedir. Hindistan bugün dünyanın en büyük demokratik ülkesidir (Mızrak, 2017: 57).

Öncelikle bilinmelidir ki, 1947'deki bağımsızlıktan 60'ların başına kadar uzanan dönemde Hindistan, hırs ve maddi yeteneklerinin arasındaki devasa uçurumun farkında olan bir ülke olmuştur. İngiliz sömürge döneminin ardından, ekonomik olarak gelişmemiş, ezici bir kırsallığın hüküm sürdüğü, okuma yazma oranını düşüklüğünün yüzde 87'lere vardığı, yiyecek sıkıntısının, açlığın kol gezdiği bir koloni sonrası coğrafyasının mirasıdır bu teknik yetersizliklerin sebebi (Şimşek, 2011: 136).

Bağımsızlığın kazanıldığı 1947 yılı Hindistan için aynı zamanda dini temellere dayalı bir bölünmeyi, ülkenin Hindistan ve Pakistan olarak ayrılmasını da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda insanlık tarihinin en büyük ve en kanlı nüfus mübadelelerinden birisi yaşanmış ve ekonomik tahribat da büyük olmuştur. 1948 senesinde Gandhi'nin ölümünün ardından Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesindeki kilit isimlerden Nehru, ülkeyi kuruluş felsefesine uygun olarak yönetmeye devam etmiştir. Hedefini yoksulluğu, cahilliği, hastalıkları ve fırsat eşitsizliğini bitirmek olarak açıklamıştır (Öz, 2007: 3).

Bu dönemin belki de en olumlu yanı, “yeşil devrim” olarak bilinen atılımın tarım sektöründe gerçekleşmesidir. Yeşil Devrim, tarımsal üretim artışı sağlayan ve 1960'lı yılların sonlarına doğru hız kazanan bir harekettir. Uygulanan yeni teknolojik metotların yardımı ile tarım alanında verimlilik ve üretimde büyük bir sıçrama olmuştur. Yeşil Devrim kavramı ilk

kez 1968 yılında William Gaud tarafından kullanılmıştır (Mızrak, 2017: 58; Yılmaz, 2015: 363).

Amerika özellikle 1950'lerin sonu, 1960'ların başında Hindistan'ın, olası Sovyet ittifakına eğilim göstermesini engellemek üzere bu ülkeye ekonomik yardımda bulunmuştur. Ancak gözden kaçırılmaması gereken nokta, hassas dengelerdir. Buna göre Amerikan ordusu geniş oranda hem Sovyet etkinliğine istinaden bir yandan Pakistan'ı geliştirmiş ve toparlamış, aynı zamanda da bunu yaparak Hindistan'ın da bölgede ulusal güvenliğiyle meşgul olmasını sağlamıştır. Böylece bir bakıma ABD, Hindistan'ın bölgesel bir güç olmasını engellemeyi tasarlamıştır (Şimşek, 2011: 137).

Dış ticarete ve yabancı sermaye yatırım alanlarında ise kısmi bir liberal politika uygulanmıştır. Hindistan, merkezi beş yıllık planlar çerçevesinde korumacı, müdahaleci, iş dünyasını düzenleyici politikalarla kamu sektörünün ulusal gelir içindeki payını artırmıştır. 1950'li yıllarda çelik sektörü, madencilik, ulaşım ve haberleşme başta olmak üzere birçok sektör devleştirilmiştir. Ayrıca ithal ikamesi politikaları çerçevesinde sermaye ve teknoloji yoğun ağır sanayiye ağırlık verilmiştir. Bu politikaların sonucunda verimsiz ve yolsuzluklar içinde boğulan kamu kuruluşları ortaya çıkmış ve aynı zamanda özel sektörün faaliyetleri de devlet denetimi altına alınmıştır (Yılmaz, 2015: 363).

1950-1965 yıllarını kapsayan dönemin ilk yıllarında uygulanan göreceli liberal sanayi politikaları, 1957'de tamamen sonlandırılmıştır. Bunun bir nedeni 1954 yılında meclisin sol kanadının ılımlılara karşı kazandığı zaferle nihai hedefin "sosyalist bir toplum modeli"ne ulaşmak olduğunun benimsenmesiydi. Hindistan bu hedefine ulaşmasında ekonomik anlamda hızlı bir büyüme ile ulaşılabilceğini hesaba katarak, ilerlemesinin parlamenter demokrasiden geçtiğini öngörmüş ve "karma ekonomi" yi benimsemiştir. Nehru ve Mahalanobis tarafından çizilen ekonomik çerçevede sosyal eşitlikçi, kendine yetebilen bir kalkınma politikası takip edilmiştir (Öz, 2007: 3).

Hindistan'da bu dönemde büyümenin ivme kazanmasının üç temel nedeni vardır. İlki 1960'lı yılların sonlarından itibaren tarım sektöründeki Ar-Ge çalışmalarının sonucu olarak, başta sulama olmak üzere kamunun sosyal sabit yatırımlarındaki artıştır. İkincisi tasarruf oranları ve sermaye birikimindeki artıştır. Üçüncüsü ölüm oranlarındaki azalmaya bağlı olarak, tarım sektöründe işgücünün artmasına olanak sağlayacak biçimde, nüfus artışıdır (Mızrak, 2017: 58).

Neticede bu dönemde Nehru, devletçilik ve sosyalizm ile Hindistan'ı bir sanayi devi haline getirmeye gayret etmiştir. Nitekim başarılı neticeler de elde edilmiştir. Örneğin çocuk ölümlerinde yarı yarıya düşüş sağlanmış, İngiliz yönetimi dönemindekine oranla ekonominin

üç kat büyümesi gerçekleştirilmiş, ülkedeki okur yazar oranı yaklaşık üç kat artmıştır. Diğer taraftan kırk yıllık devlet yönlendirmesi ekonominin ağır gelişmesine neden olmuş, işsizlik oranında artış olmuş, ithal mallara ve teknolojiye olan bağımlılıkta artış görülmüş ve Uzak Doğu ülkeleri ile karşılaştırıldığında Hindistan'daki gelişmeler yetersiz kalmıştır (Akyüz, 2007: 11).

3.2. 1971-1991 Arası Gelişmeler

1970'lerin başıyla birlikte Hindistan senelik % 3.5 oranında düzenli bir gelişim sürecine girmeye başlamış, hatta bu İngiltere'nin sanayi devriminde gerçekleştirmiş olduğu gelişim oranından bile fazla olmuştur. Özellikle 1971'deki savaşta durum kendini kapasite yeterliliği ve diğer alakalı güç konularında da belli etmiştir. Buna göre Bangladeş'in bağımsızlığı bir nevi Hindistan'ın da bağımsızlığı olarak görülebilmektedir. Zira yüzyıllardır ilk defa Hindistan hiçbir emperyal gücün desteğini almadan sadece kendi kaynaklarına güvenerek (ABD gibi) bir süper gücün tüm muhalefetine ve kendi komşusu olan potansiyel bir askeri gücün (Pakistan) mukavemetine rağmen söz konusu ülkeler arası bir krizden siyasi netice elde edebilmiştir. Böylece Güney Asya'da belirgin Hindistan üstünlüğü döneminin sayfası aralanmaya başlamıştır (Şimşek, 2011: 97).

1973-1980 yılları arasındaki dönem genel olarak, petrol fiyatlarında yaşanan iki büyük artış ve Hindistan'ın Orta Asya ile ticaretini büyük ölçüde etkileyen İran-Irak Savaşı gibi dış şoklara uyum süreci olarak değerlendirilebilir. Bu döneme kadarki süreçte Hindistan'ın ihracat hacminin kısıtlı olması ve ithalat konusundaki kısıtlamalar sebebiyle dış ticaretin GSYİH'ye oranı düşük bir seviyede kalmış, bu tablo ise Hindistan'ın dış şoklardan etkilenmemesinde etkili olmuştur. Bu dönemde ise Hindistan dış ticaretinin GSYİH'ye oranı % 142'ye çıkmış, bu artış yalnızca petrol fiyatlarındaki artışın paralelinde ithalattaki artışla sınırlı kalmamıştır. Hindistan, cari açığın önüne geçecek şekilde ihracatını da artırmıştır. Buna karşın, 1973-1980 yılları arasında sanayi sektöründe bir önceki döneme göre yüzde 4,7'lik bir büyüme olduğu gözlemlenmiştir. Ancak planlı dönemle karşılaştırıldığında bu oranın düşük olduğu görülmektedir (Öz, 2007: 6).

1980'lerde reformlar yapılsa da devletin sanayileşme ve kaynak dağılımındaki rolü ancak 1991 reformlarından sonra azalmış, yönlendirici güç piyasa olmuştur (Özkul, 2011: 65). Bu bağlamda Hindistan'da 1980'li yıllarda ekonomik yapıda serbest pazar hareketine doğru bir dönüşüm, 1990'lı yılların başlangıcından itibaren de finansal açıdan dışa açılma süreci başlamıştır (Mızrak, 2017: 59).

Hindistan'ın böyle bir sürece girmesinde, gelişmekte olan birçok ülkede görülen ve özellikle içe dönük sanayileşme stratejileri uygulayan ülkelerde ortaya çıkan kronik ekonomik hastalıklar ile karşı karşıya kalması etkili olmuştur. Nitekim Hindistan yüksek bütçe ve cari işlemler açığı, enflasyon ve artan dış borç yükü ve dış kaynak ihtiyacı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu olumsuz ekonomik koşulların altından kalkabilmek için hükümet, IMF'den 1,8 milyar dolarlık borç talebinde bulunmuştur. IMF de bu kredi talebine karşılık Hindistan hükümetinden bildiğimiz klasik ve “Washington Uzlaşısı” kapsamında yer alan reçetelerin uygulanmasını talep etmiştir (Yılmaz, 2015: 363).

1991 krizinden sonraki beş yılda ekonomik göstergelerin hemen hepsinde iyileşme kaydedilmiştir. Ekonomide özel sektörün rolü giderek artmıştır. Bankacılık ve para piyasalarına çeşitli düzenlemeler getirilmiş, bankaların performansı yükselmiştir. Sermaye piyasaları iyileştirilmiştir. Sermaye girişinin teşviki yabancı fonların ülkeye girişini artırmıştır. Ekonomide serbestleştirme hareketleri kapsamında, devlet kontrollerinin gevşetilmiş olması, girişimciliği ve tüketimi artırmıştır (Mızrak, 2017: 59). Hindistan'ın 1992 ile 1996 yıllarını kapsayan dönemde Gayri Safi Yurtiçi Hasılası bir önceki yıla oranla sırayla yüzde 5,3, yüzde 4,9, yüzde 7,5, yüzde 7,6 ve yüzde 7,4 artış göstermiştir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere hemen hemen her yıl bir önceki yıla göre göreceli bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde ihracat alanındaki döviz bazında yıllık yüzde 13 artış sağlanmış, böylece 1980'lerin ikinci yarısında ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 60'larda seyrederken bu oran yüzde 80'lere ulaşmıştır. Yine bu dönemde doğrudan yabancı yatırım miktarı ise 150 milyon dolardan 2,1 milyar civarına çıkarılmıştır. Bunlara paralel olarak ülkede yaşam kalitesinde de iyileşme görülmüştür. İstihdamda artış yaşanırken tarım sektöründe çalışan işçi ücretlerinde de artış yapılmıştır. En önemlisi ise 1990-1991'deki binde 9,7'lik ölüm oranı 1994-1995'te binde 9,2 ye gerilemiştir (Öz, 2007: 9).

Bu reform hareketi, bürokrasi ve iktidardaki güçler karşısında büyük bir tepki ile karşılanmışsa da, bu reformlar sonucunda, Hindistan Çin'den sonra en hızlı büyüyen ekonomi konumuna ulaşmıştır. Kalkınma modeli, Çin'in aksine özel sektör ağırlıklı ve aşağıdan yukarıya doğru bir gelişme göstermiştir (Yılmaz, 2015: 364). Ayrıca reform sürecinin Hindistan ekonomisi üzerindeki olumlu etkileriyle daha yüksek ve istikrarlı bir büyüme süreci içine girilirken, diğer hızlı kalkınan Doğu Asya ülkelerinden farklı olarak imalat sektöründen ziyade hizmet sektörüne önem verilmiştir. İşgücünün dörtte birini oluşturan ucuz kalifiye işgücü, Hindistan'ın yazılım ve hizmet sektörü ile ilgili faaliyetlerde dünyanın en önemli yurtdışından temin merkezi olmasında ve çok uluslu şirketlerin ARGE merkezlerini bu ülkeye kaydırmasında önemli rol oynamıştır (Özkul, 2011: 66). Ancak tüm bu kalkınma çabaları,

Hindistan'ın, süreç öncesinde ekonomik bağlamda hiçbir varlığı olmadığı anlamına gelmemelidir. Hindistan bağımsızlığını kazandığında, tekstil, çelik üretimi, hafif, orta ve ağır mühendislik, kimyasallar, tıbbi ilaçlar, madencilik, tarım, çay, hint keneviri ve pamuk sektörlerinde gelişmekte olan bir sanayiye sahipti (Mızrak, 2017: 59).

3.3. Sosyo-ekonomik ve Teknolojik Boyutuyla Hindistan Kalkınmasına Bakış

Kalkınma sürecinin başlangıcından bugüne kadar Hindistan, ciddi anlamda ilerlemeler kaydetmiş olan bir ülkedir. Her ne kadar ülkede pek çok alanda eksikler bulunsa da, kalkınma süreci bir bütün olarak incelendiğinde ekonomik, toplumsal, siyasal, kentsel alanlarda uyguladığı başarılı politikalar sayesinde Hindistan'ın büyük mesafeler kat ettiğini söylemek mümkündür (Mızrak, 2017: 61). Bu bölümde Hindistan kalkınması ekonomik, teknolojik ve demografik boyutuyla ele alınacaktır.

3.3.1. Ekonomik Boyut

Hindistan'da Haziran 1991'den bu yana süren dönem, çerçevesi IMF ve Dünya Bankası tarafından çizilen ekonomik istikrar ve yapısal uyum dönemi olarak adlandırılabilirse de, dönem içinde toplumsal muhalefete ve iktidar değişikliklerine bağlı olarak reformların kesintiye uğradığı, hatta karşı reformların yapıldığı yıllar da olmuştur. 1991 ekonomik krizi ardından, yeni kurulmuş olan hükümet IMF desteği ile borçlanma sorununa çözüm getirmek için uğraşmış ve IMF'nin istikrar ve yapısal uyum programlarını uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda bütçe açığının azaltılmasına, fiyat istikrarının sağlanmasına, ödemeler dengesindeki açığın azaltılmasına çalışılmıştır (Öz, 2007: 7-8).

Liberalleşmenin sonuçları Hindistan ekonomisi adına oldukça olumlu bir tablo medyana getirmiştir. Bu bağlamda ülkenin döviz rezervleri, doğrudan yabancı yatırım oranları ve sermaye piyasaları gelişim göstermiştir (Şimşek, 2011: 132).

Hindistan ekonomisi enerji kaynakları ve doğal kaynaklar bakımından değerlendirilecek olursa; öncelikle ülkenin petrol ve doğal gaz bakımından pek şanslı olmadığı dikkat çekmektedir. Bu iki maddenin ithalatı, halen ülkeden döviz çıkışının en büyük nedeni olmaya devam etmektedir. Ancak Hindistan, sanayisinin ihtiyaç duyduğu kömür, demir, boksit, kireç taşı, manganez, doromit ve mika gibi maddeler açısından oldukça zengindir. Hindistan pirinç, buğday, iri taneli tahıllar, bakliyat, seker kamışı, pamuk, Hint Keneviri, yağlı tohumlar, çay, kahve, tütün, sebze ve meyve gibi birçok tarım ürününün dünya çapındaki üreticilerinden birisidir (Çelebi, 2009: 33-34).

Öte yandan Hindistan'ın dışa açık bir politika izlemesi, komşu ülkeler ve bölge devletleriyle ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Hindistan ciddi anlaşmalar

imzalayarak çeşitli bölgesel ve uluslararası oluşumlara taraf olmayı başarmıştır (Akyüz, 2007: 80).

Tablo 3.1 Sektörler İtibariyle Hindistan'ın Ekonomik Büyümesi (%)

Sektör	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	1,5	4,2	-0,2	1,2	2,0	3,0
Sanayi	3,6	5,0	5,9	7,4	8,1	7,4
Hizmetler	10,0	9,6	11,6	9,9	8,8	8,1

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Tablo 3.1’de görüleceği üzere sektörel anlamda Hindistan’da önce hizmet, ardından sanayi, ardından tarım sektörü gelmektedir. 2012-2017 yılları arasında da bu sıralama değişmemiştir. Bu yıllar arasında tarım ve sanayi sektöründe görece bir ekonomik büyüme yaşanırken, bir önceki yıla göre hizmet sektörü kıyasladığında büyüme oranlarında düşüş yaşanmıştır. Fakat hizmet sektöründeki oransal düşüşe rağmen sanayi ve tarım sektörü, hizmet sektörünü yakalayamamıştır.

İşsizlik oranının yüzde 4, enflasyon oranının da yüzde 5’ler düzeyinde olduğu Hindistan’da kamu borcunun milli gelire oranı da yüzde 52.3 ile oldukça düşük düzeydedir. Ortalama ekonomik büyümenin yüzde 7’ler civarında olduğu Hindistan’ın bu açıdan makroekonomik görünümü oldukça iyidir. Hindistan’ın yıllık ihracat hacmi 271.6 milyar dolar iken ithalat hacmi ise 402.4 milyar dolardır. İhracat ürünleri arasında; petrol ürünleri, değerli taşlar, taşıtlar, makine, demir ve çelik, tıbbi ürünler, gıda ürünleri bulunurken, ithalat ürünleri arasında ham petrol, değerli taşlar, makine, kimyasallar, gübre, plastikler, demir ve çelik bulunmaktadır. Hindistan’ın başlıca ihracat yaptığı ülkeler; ABD (yüzde 15.2), BAE (yüzde 11.4), Hong-Kong (yüzde 4.6) iken başlıca ithalat yaptığı ülkeler ise Çin (yüzde 15.5), BAE (yüzde 5.5), S. Arabistan (yüzde 5.4), İsviçre (yüzde 5.3), ve ABD’dir (yüzde 5.2) (Tatlıyer, 2017).

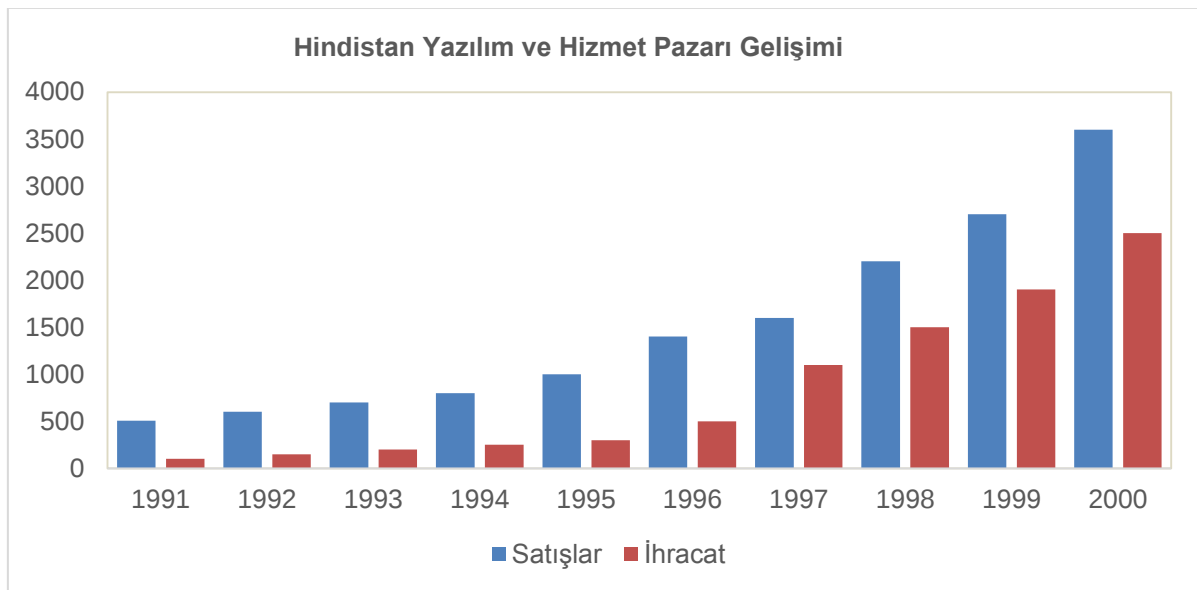
3.3.2. Teknolojik Boyut

Henüz pek çok ülke geride takılıp kalmışken Hindistan teknoloji alanında oldukça çok mesafe kat etmiş ancak, yine de teknoloji hayatın her alanında yerini almamıştır. Hindistan’da özellikle şehir planlama ve altyapı tesisleri yeni teknolojiye nispeten uzak kalmış, bunun sonucu olarak yollar ve pek çok alt yapıyla alakalı yapılar sadece dünya standartlarının altında

kalmakla yetinmemiş, pek çok gelişmekte olan ülkenin de gerisinde kalmıştır (Şimşek, 2011: 133).

1990'lı yıllarda donanım fiyatlarının düşmesi ve donanım ihracatının serbestleşmesi dünyada yazılım geliştirme ihtiyacının arttığı döneme rast gelmişti. İyi eğitilmiş ve İngilizce dil bilgisi düzeyi yüksek işgücü sayesinde çok uluslu firmalar kısa zaman içerisinde Hindistan'a yatırım yapmaya başlamış, yabancı firmaların yerli firmalarla etkileşimi yerli firmaların da yetkinliklerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Özellikle finans ve mikroişlemci firmalarının Hindistan'a yaptığı yatırımlar ve kurdukları Ar-Ge merkezleri bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün gelişiminde itici rol oynamıştır (Şaf, 2015: 17).

Bugün dünyanın en fazla üçüncü bilim adamı potansiyeline sahip olan Hindistan'da seçkin, üst düzey teknoloji unsurları ciddi boyutlarda büyük güç olma emellerinin temellerini oluşturmaktadır. Özellikle buna kanıt olarak Hindistan'ın uzay ve nükleer araştırma programlarında dünya çapında beş ile altıncı sırada oluşu gösterilmektedir. Durumun önemini ve mahiyetini daha iyi kavramak için şu şekilde bir açıklama yapmak gerekli olabilir. Özellikle uzayın askerileştirilmesi düşünüldüğünde ve büyük güçlerin bu alanda uzay bazlı askeri yetileri (özellikle Amerika'nın füze koruma sistemlerini geliştirme çalışmaları) arasında bir rekabet meydana geldiğinde, Hindistan'ın bu bağlamda yükselen uzay programıyla gelecekteki uluslararası sistemde önemli bir pozisyona geleceği, hatta kilit rolü oynayacağı aşikârdır. Hindistan günümüzde 102 ülkedeki her 4 büyük küresel, çok uluslu şirketlerden birinin önemli yazılım ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra bilgi teknolojileri altyapılarının kurulumunun taşeronluğunu da üstlenmektedir (Şimşek, 2011: 134).

Grafik 3.1 Hindistan Yazılım ve Hizmet Pazarı Gelişimi

Kaynak: Heeks, R., Nicholson, B., 2002.

Öte yandan Hindistan yazılım konusunda da oldukça iddialıdır. Öyle ki Hindistan, Amerika'daki Silikon Vadisi'nden sonra dünyanın önemli yazılım merkezlerinden birisine sahiptir. Hindistan yazılım konusunda aşama kaydedebilmek adına adeta bir seferberlik ilan etmiş, Başbakan, Başbakanlık Müsteşarı, Bakanlıklar, Belediyeler, Özel sektör, Akademisyenler ve gerek ülkedeki gerekse ülke dışındaki yazılım uzmanlarıyla ortak çalışma yürütmüştür. Yazılım konusunda ilerleyebilmek adına ulaşılabilir hedefler konularak bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için çabalanmıştır (Aydın, 2010: 68).

Hindistan bilgi teknolojileri sektörünün gelişimine rakamlar itibarıyla bakılacak olursa; 1988 senesinde Hindistan yazılım sanayisi 52 milyon dolarlık ihracat hacmiyle 126 milyon dolara ulaşmış, 2000 senesinde ise sektörün büyüklüğü 3,85 milyar doları bulmuştur. 2006 senesinde ise 23,4 milyar dolar ihracat hacmi ile Hint yazılım endüstrisi 29 buçuk milyar dolarlık bir büyüme gerçekleştirmiştir (Şaf, 2015: 18).

Hindistan, yazılım hizmetleri konusunda bir küresel tedarikçi olabilmek adına çaba sarfetmektedir. Bu doğrultuda sigortacılık, telekomünikasyon, işletme hizmetleri gibi alanlarda faaliyette bulunan uluslararası şirketlerin finansal muhasebe kayıtlarını tutmakta, çağrı merkezlerini yönetmekte ve veri tabanı hizmetlerini sunmaktadır (HSBC Bank, 2013: 9).

3.3.3. Demografik Boyut

Bugün Hindistan nüfus bakımından dünyanın ikinci büyük ülkesidir. 2022 yılı için Birleşmiş Milletler (BM)'in öngörüsü ise bu alanda dünyanın en büyük ülkesi olacağı yönündedir. Yine 2015 verilerine göre Hindistan, dünyadaki 10. büyük ekonomidir. Ülke bugün, bölgesinde önemli bir güç konumundadır ve 21. yüzyılın büyük güçlerinden biri olarak görülmektedir (Mızrak, 2017: 60).

Hint ekonomisinin en önemli avantajı yetişmiş ve donanımlı beşeri sermayedir. Nitekim dünyanın çeşitli yerlerindeki üniversitelerde 300 bin civarında Hintli eğitim almaktadır. Dünya çapında başarılı üniversitelerde ve uluslararası şirketlerde çeşitli alanlarda çalışan Hintli uzman ve akademisyene rastlamak mümkündür (Yılmaz, 2015: 365).

Özellikle 90'lı yılların ikinci yarısıyla birlikte artış gösteren, gerçek anlamdaki potansiyeline 2000'li yıllar ile ulaşan aktif çalışma ve eğitim hayatına dâhil Hintliler, Amerika'ya giden göçmen sayısının yükselişi ile doğru orantılı bir biçimde Hindistan'da orta sınıf vatandaş oranını arttırmış, duruma sebep olarak bu Hintli göçmenlerin ülkelerine geri dönüp özellikle bilgi iletişim teknolojileri alanında Hindistan endüstrisine yapmış olduğu

katkılar gösterilmiştir. Ancak yine de var olan yadsınamaz bir gerçek ise, fakirliğin hâlâ ülke sınırları dahilinde %30'lu oranlarda olduğudur (Şimşek, 2011: 134).

Ülkede nüfus yoğunluğunun yaşandığı yerlerin genellikle az gelişmiş olması sosyal problemlerin çözümünü güçleştirmektedir. Çözümün ise çoğunlukla eyaletlerden beklenmesi eyaletlerin güçlenmesi sonucunu doğurmaktadır (Çelebi, 2009: 33). Araştırma öngörülerine göre bulunduğumuz yüzyılda Hindistan'ın gelişmiş ülkelerin kişi başı gelir seviyesini yakalaması pek olasılık dahilinde gözükmemektedir. Kadın nüfusun yarısı okur-yazar değildir. Kast sistemi üzerine kurulan toplumsal yapıda Hint halkının % 70'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Sınıflar arası geçiş ise son derece sınırlıdır (Yılmaz, 2015: 366).

Diğer yandan yüzde 1.8 gibi bir oran ile artmaya devam eden büyük nüfus, bu kaynaklarından ileri gelen ulusal gücün korunması konusunda fazla iyimser olunmasına da imkan vermemektedir. Hızlı nüfus artışı karşısında gıda üretiminin, gelecekte yiyecek kıtlığı ile karşılaşma ihtimalinin gündemden düşmesine imkân verecek bir ivme ile arttıramaması, dahası halen bazı yiyecek maddelerinin ithalinin yol açtığı dış ticaret açığını kapatacak üretim seviyesinin dahi tutturulamaması, Hindistan'ın ana zafiyet sahalarından birisi olarak ortaya çıkmaktadır (Çelebi, 2009: 34).

3.4. Hindistan'ın Kalkınmasındaki Engeller

Hindistan'ın kalkınma sürecine bakıldığında özellikle Asya'da Çin ile birlikte yükselen önemli ekonomik güçlerden birisi olarak görülmektedir. Hindistan her ne kadar kalkınma sürecinde pozitif bir ivme kat etse de geçmişten günümüze kalkınmasının önünde ülke şartlarından veya dışarıdan kaynaklı bazı engellerle ve problemlerle karşılaşmıştır. Bu problemlerin bazıları çözüme ulaştırılmakla birlikte bazıları hâlâ Hindistan'ın gelişiminde ilerleyen dönemlerde risk faktörü olarak durmaktadır.

Bilindiği üzere 1991 yılı sonrasında Hindistan'da ekonomik liberalleşme süreci ile birlikte özel sektörün ekonomi içerisindeki ağırlığı artmıştır. Hindistan özel sektörü, dünya pazarlarına açık, uluslararası hukuk normlarını uygulayan ve üst düzey yöneticilere sahip bir kesimdir. Buna ek olarak Hindistan şeffaf ve iyi çalışan sermaye piyasalarına sahiptir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, Hindistan'ın mevcut etnik ve politik yapısı, koalisyon hükümetleri ve karar mekanizmasının merkezileşmesi gibi faktörler bu ülkenin hızlı bir tempoda kalkınmasını güçleştirmektedir. Bu durum ülke içi dengelerden kaynaklanan bir problemdir (Yılmaz, 2015: 371).

Hindistan dışarıda ise nükleer çalışmalarıyla ilgili çeşitli engellemelerle karşı karşıya kalmıştır. Örneğin 1977'de Carter yönetiminin, özellikle Güney Asya'da nükleer kısıtlamaları

tırmandırma çabaları görülmüş, 90'larla beraber İngilizler de, Nükleer Tedarikçiler Kulübü Yönergesi, Nükleer Kısıtlama Anlaşmaları ve Füze Kontrol Rejimi gibi bir dizi programlarla Hindistan'ın nükleer faaliyetlerini geriletmek istemiştir. Ayrıca 1998'de Pokran testlerini takiben Avrupalı müttefikler ve Birleşik Devletler tarafından, bazı ekonomik yaptırımlar da bu bağlamda Hindistan'a karşı uygulanmıştır (Şimşek, 2011: 129).

Öte yandan Hindistan teknolojik gelişmelerle beraber bilgi toplumu olma yolunda çaba harcasa da tarım toplumu olmaktan kurtulamamıştır. İhraç edilen tarım ürünlerinin fiyatlarındaki düşüşler de Hintli çiftçileri oldukça zorlamakta, bu durum çiftçilerin hayat standartlarını düşürmektedir. Dolayısıyla Hindistan'ın önündeki en büyük problemlerden birisi yoksullukla mücadele konusudur. Bilgi toplumu olmak adına gösterilen gayretler yoksulluk problemine henüz çare olamamıştır (Erkan vd., 2007: 57).

Hindistan ayrıca, batı ülkeleri tarafından uzay ve füze teknolojileri geliştirme programları yüzünden sıkıntıya sokulmak da istenmiştir. Her ne kadar sivil amaçlı olsa da, Hindistan uzay programı kolayca askeri uygulamalara, özellikle füze geliştirme uygulamalarına, dönüştürülebileceği olasılığı nedeniyle, çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalmaya devam etmiştir. Ancak 2000'li yıllarla birlikte Hindistan onca engellemelere, müeyyidelere, yaptırımlara rağmen pek çok uzay programını faaliyete geçirmeyi başarmış, hatta pek çok füze sistemini de geliştirme fırsatı bulmuştur. Ancak bunlar hali hazırdaki 5 nükleer büyük gücün (ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa'nın) sahip oldukları kadar güçlü olamamıştır. Unutulmamalıdır ki asıl olarak Hindistan'ın uluslararası arenada ön plana çıkmasına büyük oranda katkı sağlayan durum, Hindistan'ın soğuk savaşın sona ermesinden neredeyse bir on yıl sonrasında, 1998 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemeleri olmuştur (Şimşek, 2011: 130).

Günümüzde Hindistan'ın kalkınması ve büyümesi ile ilgili tespit edilen riskler ise şunlardır (KPMG ve DEİK, 2017: 6):

1. Proje onay mekanizmalarındaki sıkıntılar ve hammadde tedariki konusunda yaşanan problemlerden dolayı yaklaşık 160 milyar dolarlık altyapı projesi durmuş vaziyettedir.
2. Projelerin durdurulmasının ardından yeniden faaliyete geçirilmesinde geç kalınmasından dolayı altyapı şirketleri borç yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Bunun sonucunda kredi ödemelerinde problem yaşayan bankalar yüksek karşılık belirlediklerinden dolayı bankaların kârlılığı baskı altında kalmıştır.
3. Kömür üretiminde artış olmasına rağmen elektrik üreten şirketler bundan gerekli oranlarda istifade edememektedir. Nitekim enerji dağıtım şirketlerinin (DISCOM'lar) mali

durumlarının giderek zayıflaması bu şirketlerin kömür alımlarını sınırlandırmalarına yol açmıştır.

4. Bir süreliğine Hindistan ihracat hacminde gerileme görülse de 2016 senesinin son çeyreğinde ihracat hacminde yeniden yükselişe geçilmiştir. Fakat Hindistan'ın yılda %8 ile %10 arası bir büyüme yakalayabilmesi için ihracat hacmini daha da büyütmesi gerekmektedir. İhracat hacmini büyütememesinin ise ilerleyen dönemlerde Hint ekonomisinde problem yaratabileceği iddia edilmektedir.

5. İstihdam konusunda düzenlenen reformlarda ise oldukça düşük seviyede bir aşama katedilmektedir. Fakat esnek istihdam reformlarıyla Hindistan'ın küresel çapta bir imalat merkezi haline geleceği düşünülmektedir.

6. Hint parasının değer kaybetmesi yerel şirketlerin mali yükümlülüklerini artırmaktadır. Belirtilen rakamlara göre 2016 yılı itibarıyla Hindistan dış borcu 486 milyar dolar seviyesindedir.

Hindistan endüstrisinin gelişimi için çaba sarf edilse de, sanayi sektörü ile sadece % 20'lik bir ulusla girdi sağlanabilmektedir. Hâlbuki Hindistan doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olduğundan dolayı büyük bir endüstri devi olabilmesi mümkündür. Fakat ülkedeki teknisyen sorunu, işgücünün veriminin düşük olması ve pazar darlığı Hindistan açısından engel teşkil etmektedir (www.yardimcikaynaklar.com). Bu bağlamda ülkenin hizmetler sektöründen önce sanayi sektörüne ağırlık vermesi gerekmektedir. Çünkü sanayi sektörü olmadan ekonomik güce sahip olmak güçtür. Ulaşım ve haberleşme altyapı yatırımları hızlandırılması ve mevcut iş kanunlarının değiştirilmesi gerekmektedir. Böylece bölgeler arası rekabet genişletilerek kırsal kesimin dönüşümü sağlanmış ve bu kesim ulusal pazarlara bağlanmış olacaktır (Yılmaz, 2015: 371).

Öte yandan Hindistan'daki federal sistemin karmaşıklığı, ülkedeki demokratik politikalar konusunda çekişme yaşanması, siyasi konularda elit kesim arasında bir uzlaşının olmaması, ülkenin politik mekanizması içinde rant elde etme peşinde olan birimlerin varlığı Hindistan'ın ekonomik politikalarına gölge düşürmektedir (Tellis vd., 2012).

Tüm bunlara ek olarak, Hindistan'ın bugün ciddi bir cari işlemler açığı, bütçe açığı ve enflasyon gibi temel sorunları vardır. Bunların yanı sıra, diğer temel sorunlar arasında hızlı nüfus artışı, işsizlik ve özellikle çocuk işçiler, rüşvet ve yolsuzluklar sayılabilir (Yılmaz, 2015: 367).

3.5. Hindistan'ın Dünya Ekonomisindeki Yeri

3.5.1. Dış Ticaret

Hindistan'ın bağımsızlıktan hemen sonra, 1950 yılında yüzde 1,8 olan dünya ticaretindeki payı 1991 yılında yüzde 0,5'e kadar gerilemiştir. Bugün ise bu oran yüzde 2 seviyesindedir. 1991 yılında gerçekleştirilen yapısal ekonomik reformlar kapsamında ülkenin dış ticaret politikasında önemli değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak ülkenin hem dış ticarete alınan ve satılan mal kompozisyonu, hem de pazar bölgeleri değişmiştir (Çelebi, 2009: 38).

90'lar boyunca Hindistan'ın Gayrisafi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) yıllık yüzde 6 büyüme göstermiş, 2000-2001'deki küresel ekonomik bunalıma ve Amerikan teknoloji sermayesi hisse senetlerinin çöküşüne rağmen, yüzde 4'lük bir payla düşüş de gösterse Hindistan ekonomisi, GSYİH'sındaki istikrarlı derecede sayılabilecek olan büyümesine devam etmiştir (Şimşek, 2011: 132).

1990'lı yıllarda yıllık % 10 dolaylarında seyreden tüketici fiyatları enflasyonu, 1999 yılından bu yana % 4 civarında seyretmektedir. Hindistan hükümetinin 2005 yılı bütçe açığının GSYİH'ye oranı % 4.12'dir. Ayrıca, Hindistan 122 milyar dolar civarında bir dış borca sahiptir (Öz, 2007: 14).

Hindistan son yıllarda Çin, Burma, Bangladeş, Nepal, Sri Lanka gibi komşularıyla ve Afganistan, Orta Asya Cumhuriyetleri gibi nispeten yakın ülkelerle ekonomik ilişkilerini ve işbirliğini geliştirmiştir. Bangladeş, Bhutan, Maldivler, Nepal, Sri Lanka, Pakistan ile birlikte kurmuş oldukları Bölgesel İşbirliği İçin Güney Asya Topluluğu (SAARC)'nu güçlendirmeye çalışmıştır. Sanayileşmiş ülkelere karşı oluşturulan G 20 (Gelişmekte Olan Ülkeler)'nin kurucuları arasında yer almıştır. Ayrıca, Güney Pasifik, Kuzey Amerika, Hint Okyanusu bölgesi ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) örgütüne yakınlaşmaya çalışmaktadır. Japonya ve AB ile çok yakın ilişkilere ve büyük ticaret hacmine sahip olup, Rusya ile geçmişten gelen ticari bağlantılarını devam ettirmektedir. Son yıllarda özellikle savunma sanayiinde olmak üzere İsrail ile yoğun ilişkiler içindedir. ABD ile ticaretinde de büyük bir gelişme sağlamış olup, bugün ABD, Hindistan'ın birinci ticaret ortağı ve yatırımcısı durumundadır (Çelebi, 2009: 38). Hindistan 2000'li yılların başlarında, yıllık ortalama 40-50 milyar ABD doları ile ancak yüzde 0,8'e çıkarılabilmiş olan dünya ticaretindeki payını bugün yüzde 1,5 seviyesine çıkarmış olması elbette bir gelişmedir. Ancak bu oran, dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini barındıran bir ülke için halen çok küçüktür (Çelebi, 2009: 38).

Gayri safi milli hasılasının yıllık %6 ila 7'lik bir büyüme göstermesi Hindistan'ın her on yılda bir kendi ülke içi ekonomisinin bir önceki on yıla göre ikiye katlaması anlamına

gelmektedir. Her on yılda böylesine bir istikrar sergilenmesinin doğal neticesi olarak meydana gelen Hindistan ekonomik başarısı, ülkeyi 21. yüzyılın ortalarında dünya ekonomisinde öncü sayılabilecek bir konuma getireceğini göstermektedir (Şimşek, 2011: 133).

Tablo 3.2 Hindistan'ın Yıllara Göre Çeşitli Ekonomik Göstergeleri

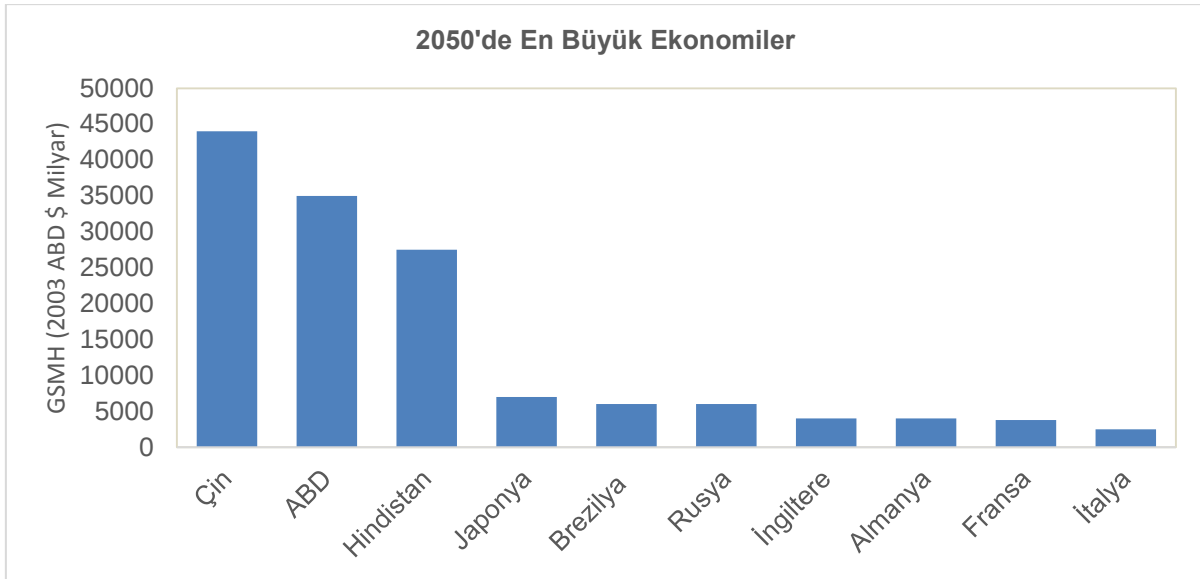
	2014	2015	2016	2107	2018*
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	7,2	7,6	7,6	7,6	7,7
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort., %)	5,9	4,9	5,5	5,2	5,3
Mal İhracatı, (FOB, milyar \$)	328,4	272,4	267,9	283,7	289,5
Mal İthalatı, (FOB, milyar \$)	472,4	409,2	389,5	416,8	440,9
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-26,8	-22,1	-32,0	-49,2	-59,0
Döviz Kuru, INR : US\$ (ort.)	61,03	64,15	67,05*	69,75	72,08

*Tahmin

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

Hindistan'ın son dönemdeki dış ticaret verilerine bakıldığında, ihracatın 2011 yılında %36,8 büyüme gösterdiği, 2012 yılında ise eğilimin tersine döndüğü ve ihracat %4 civarında daralma yaşandığı, 2013 yılında ise ülkenin ihracatının %16,3 artarak 337 milyar Dolara yükseldiği görülmektedir. 2014 ve 2015 yıllarında ülke ihracatının gene daralma eğilimine girdiği ve ihracatın 2014'te %5,5 2015'te ise %16,9 azalmıştır. Gene 2015 yılında ithalat bir önceki yıla göre %15,5'lik azalışla 409,2 milyar dolara gerilemiştir. Bu durumun neticesinde 2014 yılında 144,8 milyar Dolar olan dış ticaret açığı, 2015 yılında 126,4 milyar Dolara gerilemiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018).

Hindistan'ın 2007 yılındaki dış yatırımlarının toplam değeri 19,5 milyar doları bulmuştur. Bu çok önemli bir rakam olmakla birlikte, Çin'in 2006 yılında 70 milyar dolar olan toplam dış yatırımı göz önüne alındığında küçük kalmaktadır. Hindistan, insandan insana ve şirketten şirkete doğrudan temaslar kurmakta Çin'e oranla daha başarılı olması nedeniyle, bu farkı kapatma eğilimini gösterebilme istidadına sahiptir. Ancak bu büyük farkın kapanması, ÇİN kendi yatırımlarını arttıracak tedbirler uygulamasa bile oldukça uzun bir süre alacaktır (Çelebi, 2009: 243). Nitekim aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere 2050 yılı tahminlerine göre dünya ekonomileri sıralamasında Çin birinci sırada yer alırken Hindistan üçüncü sıradadır.

Grafik 3.2 2050 Yılında Hindistan'ın Diğer Ülke Ekonomileri Arasındaki Yeri

Kaynak: Şimşek, 2011: 133

3.5.2. Sanayi

Hindistan bağımsızlık sonrasında uyguladığı ekonomik planlamayla, değişik ürünlere dayanan geniş bir sanayi temeli oluşturmuştur. Kamu sektörü yoğun bir şekilde ağır sanayi yatırımlarına girişmiş, daha çok tüketim malları sanayiinde faaliyet gösteren özel sektör üstünde ise sıkı bir devlet denetimi uygulanmıştır. Yabancıların Hint şirketleri üzerindeki payının yüzde 40'ı aşmasına izin verilmemiş, yerli sanayi lehine etkin bir korumacılık uygulanmıştır (Ana Britannica, 1987: 69).

Ülke halen uzayda 10'dan fazla uyduya sahip olup kendi uydusunu yapan ve yörüngeye oturtan, gelişmiş bir bilgi teknolojisine ve dünyaca kabul edilmiş yazılım gücüne sahip, iyi bir araştırma-geliştirme altyapısı bulunan, nükleer teknolojide ve uçak, helikopter yapımı gibi savunma sanayiinin en ileri dallarında üretim yapabilen bir konuma gelmiştir. Ancak burada dikkatten kaçmaması gereken husus, Hindistan endüstrisinin bu ileri teknoloji dallarının hemen hiç birisinde, dış destekten soyutlanmış, tamamıyla yerli ve özgün üretim yapacak seviyeye gelememiş olduğudur (Çelebi, 2009: 35).

1970'lerde başlayan yapısal dönüşümle tarımın GSYH içindeki payı, 1965'de %45 iken 2005'de %19'a düşerken hizmet sektörünün payı %35'den %54'e çıkmıştır. İmalat sanayinin payı fazla değişmemiş %14'den %16'ya çıkarken kimya ve ecza ürünleri gibi teknoloji yoğun ürünlerin payı artarken tekstil ve giyim gibi emek yoğun ürünlerin payı %25'den %13'e düşmüştür. 1980'lerde %5,8 olan büyüme hızı 1994-2009 döneminde %9,2'ye yükselmiştir. 1980-2002 yılları arası imalatın ortalama büyüme oranı %6,6, hizmetin %7,1, tarımın %2,8 olmuştur. Hızlı büyüme oranına ticari akımlardaki artış da eşlik etmiş

1992-2002 arası ticaret/GSYH oranı, %21,3'den %33,1'e çıkarken hizmet ihracatı %275 mal ihracatı %145 artmıştır. Hızlı büyümeye ek olarak, GSYH'nın sektörel kompozisyonundaki değişiklik ve tarımın payının azalmasıyla büyümedeki dalgalanma da azalmıştır. Toplam nüfustaki yoksulların oranı, 1983'den 2000'e %45,7'den %27,1'e gerilemiştir (Özkul, 2011: 66).

Öte yandan Hindistan, otomotiv sektörünün ülkede gelişmesini sağlamıştır. Öyle ki 2008 senesinde TATA Motor, Delhi'de düzenlenen oto fuarında Nano araba ile dünyanın dikkatini toplamayı başarmıştır. Nano araba, dünyanın en ucuz arabası olarak fuarda tanıtılmıştır. TATA Motor'un pazara sunmuş olduğu üç araba modelinin tasarımları kendisine aittir. Ayrıca Hindistan Kuzey Amerika'ya ihraç ettiği akü, radyatör vs. gibi otomotiv parçalarıyla da dikkat çekmektedir (Aydın, 2010: 65).

Hindistan endüstrisinde otomotiv sektörünün yanı sıra farklı sektörlerde de gelişme yaşanmıştır. Mesela dünya ilaç endüstrisinde söz sahibi olan Amerikan Gıda ve İlaç İdaresi (FDA)'nden üretim izni almak oldukça güç olmasına rağmen Hindistan başarmıştır. Hatta Hindistan FDA'dan 75 izin almıştır. İtalya'nın 55, Çin'in ise 27 izin almayı başarabildiği göz önünde bulundurulursa Hindistan'ın bu konuda başarılı bir sonuç yakaladığı daha iyi anlaşılacaktır (Aydın, 2010: 65).

3.5.3. İstihdam

Hindistan'da nüfusun üçte ikisi tarımla geçinmekte olmasına rağmen tarım sektörü ülke ekonomisinin ancak dörtte birini oluşturabilmektedir. Dünyada fakirlik sınırı olarak görülen günlük 1 doların altında bir gelirle yaşayan insanların dörtte biri Hindistan'dadır. Hindistan'ın 1990'lı yıllarda, 80 milyon vatandaşının fakirlik sınırını üstüne çıkardığı ifade edilmekte ve bu bir başarı olarak öne sürülmektedir. Ancak nüfus artış oranı yüzde 1.8 olan ülkede her yıl 20 milyon insanın nüfusa eklendiği göz önüne alındığında, bunun bir başarı olup olmadığı tartışmalı hale gelmektedir (Çelebi, 2009: 239).

Hindistan ile ilgili ekonomik pek çok göstergelere kolayca ulaşılrken istihdam rakamlarına ve nüfusun sektörel dağılımına ulaşmak pek kolay değildir. Bu konuyla ilgili 1995 yılı verilerine göre nüfusun % 67'si tarım sektöründe, % 13'ü sanayide, % 20'si ise hizmet sektöründe istihdam ediliyordu. 2000 yılı verilerine göre ise işsizlik oranı % 4'tür (Öz, 2009: 13).

Dolayısıyla Hindistan'ın günümüzde dahi karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerin başında işsizlik gelmektedir. Milyonlarca eğitimli genç nüfus olmasına rağmen mesleğe yönelik bir eğitim donanımları olmadığından dolayı işsiz kalmaktadır. 2017 yılı Ocak ayı BM

raporuna göre, Hindistan'da işsizlik ve toplumsal eşitsizlik sorunlarının artması durumunda ülkenin ekonomik kalkınmasında aksama yaşanacaktır. Nitekim BM verilerine göre 2016 yılı itibariyle ülkedeki işsiz sayısı 17,7 milyon iken 2017' de bu rakam 17,8 milyona yükselmiştir. 2018' de ise bu rakamın 18 milyonu bulacağı öngörülmektedir (Aytekin, 2017).

Diğer yandan, Hindistan'da üretim tesisleri kuran çok uluslu şirketler, bu ülkedeki düşük işçi ücretleri sayesinde üretim maliyetlerini düşürmekte ve Hindistan'dan diğer ülkelere daha düşük fiyatlarla ihracat yaparak uluslararası piyasadaki rekabet güçlerini arttırmakta veya kâr oranlarını yükseltmektedir. Bu faaliyetler, Hindistan'a vergilendirme yoluyla gelir sağlamakta, istihdamı artırarak nüfusun daha fazla bir kısmının ekonomiye katılmasına, ilave olarak ülkenin hammadde kaynaklarının değerlendirilmesine imkân yaratmaktadır (Çelebi, 2009: 242).

3.5.4. Doğrudan Yabancı Sermaye

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı basit anlamda, bir ülkedeki firmaların başka bir ülkede bulunan firmalara kuruluş sermayesi sağlama ya da direk firmayı satın alma, firmanın mevcut sermayesini artırma gibi yollarla destek olması; işletmecilik bilgisi ve teknolojik bilgisini de diğer ülkedeki firmalara taşıması şeklindeki yatırımdır (Bay vd., 2007: 255).

1986 yılında Hindistan'ın ülkesine çekebildiği doğrudan yabancı yatırım sadece 118 milyon dolarken 2001-2005 döneminde yıllık 5 milyar doların üzerine çıkmış ve bugüne kadar Hindistan'a yapılan toplam doğrudan yabancı yatırım tutarı 65 milyar dolara ulaşmış durumdadır (Öz, 2007: 21).

2003 senesinde yapılan dış ticaret ile ilgili düzenlemeyle ikinci el sermaye mallarının ithalatına, ithalatçının nihai kullanıcı olması koşulu ile izin verilmiştir. Yine aynı düzenleme kapsamında ihracatçıların da işlemlerini kolaylaştıracak kararlar alınmıştır. Mesela ihracat ile belirlenen miktarda ülkeye döviz girdisine katkıda bulunan ihracatçılara, lisans gerekmeden tarım ürünleri haricinde yedek parça ve ekipmanlarda ithalat yapabilme olanağı verilmiştir (Bay vd., 2007: 256-257)

Coğrafi dağılıma bakıldığında, doğrudan yabancı yatırımların iki büyük şehirde, Mumbai ve Yeni Delhi'de yoğunlaştığı, bunları Chennai, Bangaluru, Haydarabad ve Ahmedabad'ın izlediği görülmektedir. Sektörel dağılımda ise en büyük payı bilgisayar yazılım ve donanımını içeren elektrikli teçhizat, hizmetler, telekomünikasyon ve ulaştırma yer almaktadır (Öz, 2007: 21).

Hindistan'da bugün, daha çok tüketim malları talep eden ve talep miktarı büyük bir hızla artan geniş bir iç piyasa mevcuttur. 300 milyonu aşkın alım gücü yüksek bir orta sınıfın

yanında, kırsal bölgelerin alım gücü de giderek artmaktadır. Bu durum, yabancı sermayenin ülkeye girmesini teşvik etmektedir (Çelebi, 2009: 38).

Hindistan'da bazı alanlarda yabancı yatırımlar yasaklamıştır. Bunların başlıcaları; gayrimenkul ile ilgili işler, çok markalı perakendecilik, hukuk ve güvenlik ile ilgili hizmetler, nükleer enerji, demiryolları ve çeşitli alt yapı ile ilgili alanlardır. Fakat uydu kentler gibi gayrimenkul projelerinde yabancı yatırımcıya izin verilebilmektedir. Yurt dışında ikamet eden Hintlilere ise konut ve gayrimenkul konusunda izin verilmektedir. Sivil havacılıkta yabancı yatırım yüzde 49 ile sınırlandırılmasına rağmen yurt dışında bulunan Hintliler bu alandaki şirketlerin neredeyse tamamını ellerinde bulundurmaktadır. Ayrıca yurtdışındaki Hintlilerin çifte vatandaşlık hakları bulunmakla birlikte yatırım konusunda Hindistan'daki vatandaşla eşit haklara sahiptir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018).

Tablo 3.3 Yıllara Göre Hindistan'a DYY Girişleri (Milyon Dolar)

YIL	DYY Miktarı	Yıllık Değişim (%)
2000-2001	4.029	-
2001-2002	6.130	52
2002-2003	5.035	-18
2003-2004	4.322	-14
2004-2005	6.051	40
2005-2006	8.961	48
2006-2007	22.826	155
2007-2008	34.843	53
2008-2009	41.873	20
2009-2010	37.745	-10
2010-2011	34.847	-8
2011-2012	46.556	34
2012-2013	34.298	-26
2013-2014	36.046	5
2014-2015	45.148	25
2015-2016	55.457	23
2016-2017	29.016	-
TOPLAM	453.183	-

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

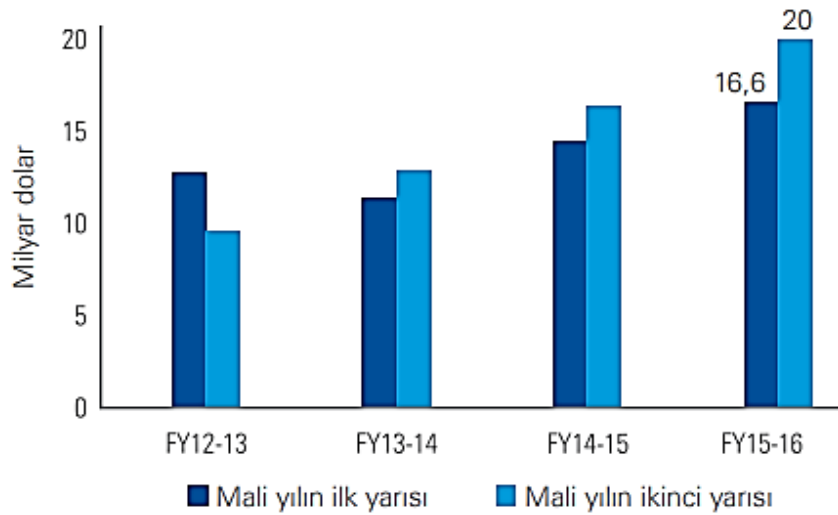
Yukarıdaki tabloya göre Hindistan'a yıllara göre doğrudan yabancı yatırım girişlerine bakıldığında 2000 yılından 2016 yılına kadar geçen süreçte bazen düşüş yaşansa da olumlu bir artış yaşandığı görülmektedir. Fakat 2016-2017 döneminde doğrudan yabancı yatırım girişlerinde ciddi bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Tablo 3.4 Sektörlere Göre Hindistan'a DYY Girişleri (Milyon Dolar)

	2014-2015	2015-2016	2016-2017	TOPLAM	Pay (%)
Hizmetler	4.443	6.889	5.288	56.080	%18
İnşaat	769	113	62	24.250	%8
Donanım-Yazılım	2.296	5.904	1.032	22.050	%7
Telekomünikasyon	2.895	1.324	2.787	21.169	%7
Otomotiv	2.726	2.527	729	15.793	%5
İlaç ve Eczacılık	1.498	754	641	14.490	%5
Ticaret	2.728	3.845	1.482	13.354	%4
Kimya (gübre hariç)	763	1.470	532	12.433	%4
Enerji	707	869	559	11.035	%4
Otel ve Turizm	777	1.333	523	9.750	%3

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

Tablo 3.4'e bakıldığında Hindistan'a doğrudan yabancı yatırım girişi en fazla hizmetler sektöründe olmuştur.

Grafik 3.3 Hindistan Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri

Kaynak: KPMG ve DEİK, 2017: 5

Tablo 3.4'ten anlaşılacağı üzere yıllara göre Hindistan'ın doğrudan yabancı yatırım istatistiklerine bakıldığında 2012-2013 mali yılının ilk yarısından 2015-2016 mali yılı ikinci yarısına kadarki süreçte artış yaşandığı görülmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlar açısından Çin ile Hindistan'ı kıyaslayacak olursak, Çin'in yabancı sermaye yatırımları OECD ülkelerinden dahi fazladır. Öte yandan uluslararası alanda ticari ilişkileri daha Hindistan'a nazaran daha gelişmiştir ve yerel pazarı daha geniştir. Hindistan ise OECD ülkelerine kültürel benzerliği daha fazladır. Bu durumun ve yabancı dile hakim nüfusun fazla olmasının doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir (Bay vd., 2007: 257).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASYA'DA YÜKSELEN İKİ GÜÇ: ÇİN VE HİNDİSTAN'IN KALKINMA SÜREÇLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. İki Ülke Arasındaki Rekabet Konuları

Köklü ve kadim medeniyetler olarak bilinen, Çin ve Hindistan bir arada binlerce yıl uyum ve barış içinde yaşamışlardır. Ancak sömürge sonrası Modern ulus- devletlerin gelişim süreci, bu hususta bir istisnayı oluşturmuştur. 1950'lerin başlarında çok kısa bir süre gelişen iki ülke arasındaki sıcak ve iyimser hava zamanla değişmiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın süre geldiği dönemde çatışma, çevreleme, karşılıklı şüphe, güvensizlik ve rekabet bu iki Asya devi arasındaki ilişkilerin niteliğini ifade eder hale gelmiştir. 1889-1964 arası dönemde, Hindistan Batı etkisine karşı olarak Asya'nın ortak liderliği için, Çin-Hint birliğinin gerçekleşmesini ümit etmiştir. Ancak Çin kimseyle, en azından Hindistan ile, Asya'da liderliğinin paylaşımı için bir coşku ve istek içerisinde olmamıştır (Şimşek, 2011: 104).

4.1.1. Su Kaynaklarının Yönetimi

Yönetim anlayışı ve siyasal sistem açısından birbirinden çok farklı geleneklere sahip olan Çin ve Hindistan'ın sosyo-kültürel yapıları ele alındığında iki ülkenin birçok benzer sorun ve sosyal gerçeklikle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu sosyal gerçekliklerden en önemlileri; yüksek nüfus oranı ve bu nüfus içerisindeki yüksek yoksulluk oranları, hızlı şehirleşme ve bununla gelen altyapı hizmeti, su ve yiyecek tedarikinde yaşanan yetersizliklerdir. Çin ve Hindistan'ın sürekli ekonomik gelişimi sonucu giderek artan su talebine karşılık, dünya üzerinde su kaynaklarının tükenme eğiliminde olması, uluslararası alanda su paylaşım mücadelelerini görünür kılmaktadır. Çin ve Hindistan'ı içine alan Güney ve Güneydoğu Asya'nın sınır aşan nehirlerini oluşturan üç önemli nehir sistemi vardır. Bunlar; Indus, Ganj ve Brahmaputra-Mehgna (GBM) nehir sistemleridir. Bu üç akarsuyun akış bölgesinde bulunan ülkelerin, büyük yatırım gerektiren su geliştirme projeleri için yeterli ekonomik güce sahip bulunmaması GBM havzasında akan nehirleri, bölgenin istikrar ve refahı için önemli bir konuma yerleştirmektedir (Yüce, 2014: 80-83).

Hindistan ve Çin'in bu nehirlerle sahip olma miktarı aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.1 GBM Deltası'nın Çin ve Hindistan Arasındaki Dağılımı

Nehir	Toplam Alan (km ²)	Hindistan (km ²)	Çin (km ²)
Brahmaputra	552000	195000	270900
Ganj	1087300	860000	33520
Mehgna	82000	47000	-
	1721300 (%100)	1102000 (% 64.2)	30442 (% 17.69)

Kaynak: Yüce, 2014: 83

Çin ve Hindistan arasındaki 2900 km'lik Yarlung Zangbu Nehri üzerindeki gerilim, Çin'in "On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nı açıklamasıyla yeniden alevlenmiştir. 2011-2015 yılları için Yarlung Zangbo Nehri üzerinde üç yeni hidro güç santrali (Dagu, Jiacha, Jiexu) kuracağını kabul eden Çin, bu projelerle Hint kamuoyunun tepkisine sebep olmuştur (Yüce, 2014: 86).

Diğer taraftan Hindistan'ın Andaman ve Nikobar adalarında oluşturduğu "Güneydoğu Asya Komutanlığı"nın, sadece Çin'in Myanmar'da kurduğu deniz gözetleme istasyonlarına karşılık olarak faaliyete geçirilmiş gibi gösterilmesine rağmen, Hint Okyanusu'ndaki deniz ulaşım yollarının güvenliğini ve deniz kontrolünü sağlama amacına da hizmet edeceği tahmin edilmektedir (Çelebi, 2009: 67).

Su paylaşım sorunu, Asya'nın iki ezici gücünün çatışan çıkarlarını yönetip yönetemeyeceğini ve tüm bölgeyi istikrarsızlaştırabilecek rekabet unsurlarını uzlaşma ve iş birliğine yöneltip yöneltmeyeceklerini gösteren önemli bir alandır. İki ülkenin aynı su rezervlerine bağımlı olduğu bu olay, "milliyetçilik" ve "karşılıklı bağımlılık" arasındaki uyumsuz dengenin ve Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerin seyrinin netleşmesine yardımcı olacak önemli bir unsur görünümünde olmayı sürdürecektir (Yüce, 2014: 86).

Hint Okyanusu'nda egemen bir güç konumuna gelme amacıyla Hindistan, deniz ve hava kuvvetlerine büyük harcamalar yapmaktadır. Bunun için gerek Batı'dan gerekse Rusya'dan silah alımı yapmaktadır. Fakat Hindistan'ın bu amacında Pakistan ve ona savunma, ekonomi ve siyaset gibi pek çok alanda destekte bulunan Çin tehdit oluşturmaktadır (Ekrem, 2015). Hindistan, halen Hint Okyanusu'ndaki en güçlü donanmaya sahip ülke konumundadır. Buna rağmen donanmasını, uçak gemileri ve nükleer denizaltı gemileri ile takviye ederek de envanterine dahil ederek Hint Okyanusu'nda deniz kontrolü sağlayabilecek kadar güçlü bir seviyeye çıkarmayı; bir amfibi vurucu güç oluşturarak deniz aşırı topraklara kısa sürede askeri güç aktarımı (Power Projection) yeteneğine sahip olmayı hedeflemektedir (Çelebi, 2009: 68). Bu bağlamda Hint Okyanusu'nda kendisini doğal lider olarak gören

Hindistan, Çin'in ve diğer ülkelerin varlığını ise gayri meşru olarak değerlendirmektedir. Ayrıca bölge dışı güçlerin Hindistan'ın komşularında askeri güç bulundurması da gayri meşru bir varlık sergileme olarak değerlendirilmekte ve bölgenin güvenlik temini hususunda Hintli elitler Hindistan'a güvenilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu durum Hindistan açısından değerlendirildiğinde savunma ve bölgenin güvenliği ile ilgili olabilir. Fakat başta Çin olmak üzere diğer bölge devletleri tarafından bu durum aynı şekilde değerlendirilmemekte, güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır (asam.org.tr).

Öte yandan Malakka Geçidi bölgesini kontrol altında bulundurmak ve Çin'in etkinlik sahasını bu geçidin doğusunda tutmak maksadıyla, Nicobar ve Andaman adalarında Güneydoğu Asya Komutanlığı adını verdiği üs tesislerini kurmuş olan Hindistan, halen Hürmüz Boğazı ve Arap Denizi'ni kontrol edecek olan Karwar deniz üssünün inşasını da "Seabird" projesi kapsamında sürdürmektedir (Çelebi, 2009: 203). Çin de, yabancı topraklara güç aktarımı kapasitesini geliştirmekte ve balistik füze taşıyan nükleer denizaltılarının sayısını artırarak ikinci kademe nükleer saldırı yeteneğini arttırmaktadır (Çelebi, 2009: 207).

4.1.2. Ekonomik Etki Alanı Yaratma Mücadelesi

Asya'da son yıllarda Çin'in yanı sıra yükselmekte olan ülkelere birisinin de Hindistan olduğu yaygın görüşlerdendir. İki ülkenin sınır komşusu olması bu iki ülkeyi jeostratejik rakip haline getirmektedir. Nitekim 1962 senesinde iki ülke arasında yaşanan bir sınır anlaşmazlığı çatışma konusu olmuş ve iki ülke arasındaki gerginlik Tibet meselesi ile tırmanmıştır. 1998 senesinde ise Hindistan'ın nükleer silah deneme faaliyetlerinin Çin'e yönelik olduğu iddiası iki ülke arasındaki gerilim ve güvensizliği daha da artırmıştır (Ekrem, 2010). Hindistan ise Çinli yetkililerin hiçbir ülkeye nükleer silah yapacak teknoloji ve malzeme vermediklerini, Pakistan ile işbirliklerinin yalnızca nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımını kapsadığını belirtmelerine rağmen, Hindistan, bu ülkenin Pakistan'a Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi (NPT) anlaşmasına aykırı olarak nükleer silah yapımında kullanılan manyetik halkalar ve zenginleştirilmiş plutonyum vermeye devam ettiğine inanmaktadır (Çelebi, 2009: 96).

2000 senesinden sonra ise Hindistan, Çin ile ilişkilerini işbirliği zemininde geliştirme gayretinde olmuş ve bunda kısmen başarı da sağlamıştır. Fakat iki ülkenin bölgesel rakip olması, sınır anlaşmazlıkları, Tibet meselesi, ekonomik rekabet konuları, bölgesel güvenlik meseleleri ve Çin'in Pakistan'a savunma ve ekonomik alanlarda yardım etmesi ilişkilerin tam anlamıyla normalleşmesine engel olmuştur (Ekrem, 2010).

Çin'e göre ise Hindistan, bölgede hegemonya peşindedir. Ancak bunu ekonomik güç yoluyla yapacak durumda olmadığı için, gücünü askeri yolla göstermeye çalışmakta; Çin'i gelecek bir harp için hayali düşman olarak görmekte ve hızla silahlanmaktadır (Çelebi, 2009: 96). Nitekim Çin'in ekonomik gelişimi Hindistan tarafından tedirginlikle izlenmektedir. Çin altyapı ve imalat konusunda Hindistan ise hizmet ve bilgi teknolojileri konusunda iddialı bir pozisyonundadır. Fakat öngörülere göre Hindistan'ın imalat sanayi konusunda Çin'in ise teknoloji sektöründe 10 yıla kadar iddialı bir konuma geleceği düşünülmektedir. Her iki ülkenin de gittikçe kömür, demir ve petrol ihtiyacı her geçen gün artmaktadır ve bu konularda da iki devlet sıkı bir rekabet halindedir. İki devletin Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya çok uluslu şirketlerinin yapacağı yatırımlar yönünden de çekişme halinde olduğu bilinmektedir (www.capital.com.tr).

Ayrıca Çin'in ekonomik ve stratejik olarak Nepal, Bangladeş, Maldiv Adaları ve Sri Lanka gibi bölge ülkelerine girmiş bulunması ve giderek daha çok girmesi; Hindistan'ın da, hem kendisinin bölgedeki nüfuzunu sarsan, hem de bir çeşit çevreleme faaliyeti olarak algıladığı bu gelişmelerden rahatsızlık duyması, gelecek için bir çatışma olasılığını besleyen bir başka etken olarak ifade edilebilir (Çelebi, 2009: 97).

Son yıllarda ise, Hindistan Başbakanı Modi, Çin ile ekonomik ortaklığa dayanan bir işbirliğinin geliştirilmesi için aktif bir diplomasi trafiği içerisinde. Nitekim Modi'nin 2015 yılında Çin'e gerçekleştirdiği ziyarette Çinli yatırımcı şirketler ile 20 milyar dolar tutarında yatırım antlaşması yapılmıştır. Fakat diplomasi ve askeri konularda Modi Çine karşı sert bir duruş göstermeye çalışmaktadır. Modi ekonomik ilişkilerde Hindistan'ın Çin karşısında pazarlık günü geliştirmek adına Japonya, Amerika ve bazı Asya devletleri ile ilişkilerini güçlendirmeye çabalamaktadır (asam.org.tr).

4.1.3. Enerji Güvenliğinin Sağlanması

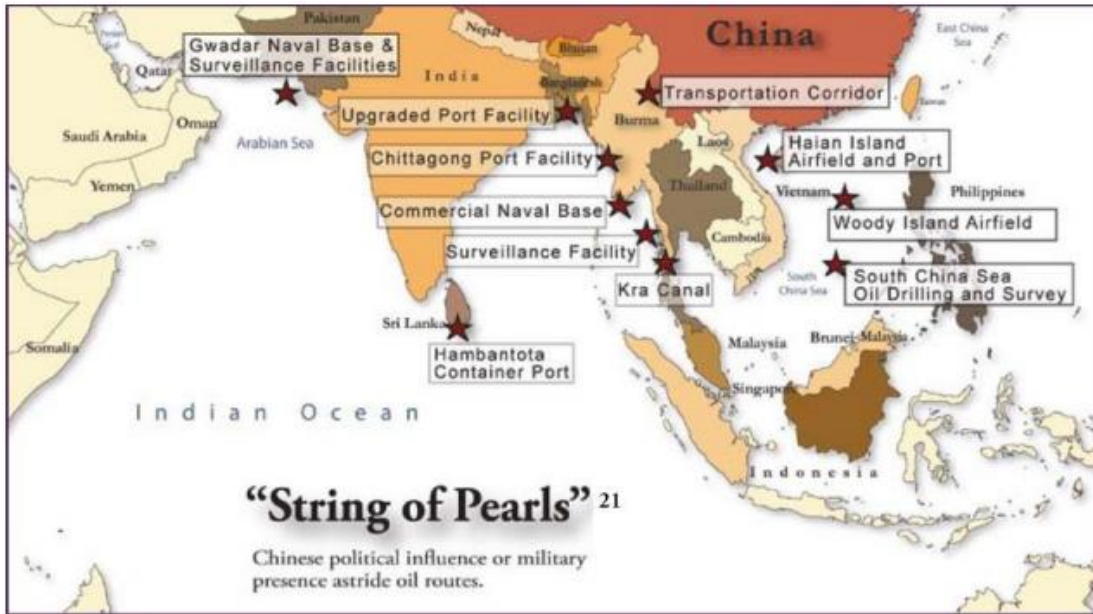
Bugün Güney Asya ülkelerinin hiç birisi enerji üretimi açısından kendisine yeterli durumda değildir. Bu ülkelerin tamamı, önemli oranlarda enerji ithal etmekte olup, enerji açığı Güney Asya için büyük bir sorun niteliğindedir. Enerji kaynaklarına ulaşımın bugün ülke politikalarını etkileyen en önemli konulardan birisi olduğu göz önüne alındığında, dünyanın en kalabalık ve enerji ihtiyacı sürekli artan bölgelerinden birisi olan Güney Asya'da, sorunun ileride uluslararası krizlere yol açabilecek bir boyuta sahip olduğu kabul edilecektir (Çelebi, 2009: 69).

Hürmüz Boğazı, Bab el-Mandab ve Malakka Boğazları Hint Okyanusu'na açılarak Hindistan ve Çin'e enerji ulaştıran ve bu sebeple jeostratejik önemi yüksek olan bölgelerdir.

Tüm bu boğazlar ve kıyı devletleri, Hint Okyanus Bölgesi denen bölgeyi oluşturmaktadır (Yüce, 2014: 92). Hint Okyanusu Çin'in dünyaya açıldığı önemli bir nokta olmakla birlikte son dönem ABD siyasetinde de üzerinde durulan bir bölgedir. Dolayısıyla söz konusu bölgede bir egemenlik alanı mücadelesine dayalı olarak Çin'i çevreleme politikası masaya yatırılabilir. Diğer taraftan Amerika'nın Hindistan ile ekonomik ve siyasi ilişkileri yoğun şekilde sürmektedir. Bu bağlamda Çin'e karşı başta Amerika olmak üzere öncü güçler Hindistan'ı bölgede bir demokrasi merkezi olarak göstermekte ve kalkınma süreci örnek olarak sunulmaktadır (Atagenç, 2012). Dolayısıyla bölge dışı güçlerin bölgedeki dengelerle ilgili yürüttüğü politikalar iki ülkenin rekabetten uzak şekilde işbirliği yapmasını güçleştirmektedir.

İki ülkenin ihtiyaç duyduğu enerji arzının güvenli bir şekilde sağlanması, Hint Okyanus Bölgesi etrafındaki stratejik noktaların güvenliğini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple Çin ve Hindistan bölgede yer alan ülkelerle siyasi, ekonomik ve askerî ilişkilerini arttırarak üstü örtülü bir "etki alanı" rekabeti içerisine girmişlerdir. Bu rekabetin sürdürülmesi sırasında, tarafları en çok kaygılandıran ise üçüncü ülkelerle sağlanan askerî üs edinme anlaşmalarıdır. Bu anlamda Hintli yöneticileri ve kamuoyunu en çok kaygılandıran proje; Çin'in İnci Dizisi (String of Pearls) stratejisidir (Yüce, 2014: 92). Amerika'nın Malacca Boğazını kontrol altında tutması ise Çin tarafından tehdit olarak algılanmış ve bu tehdit karşısında Çin Hint Okyanusu'nda Pakistan, Burma Bangladeş, Kamboçya ve Tayland deniz sahasında liman inşası ve işbirliği yapmaktadır. Bu durum ise Hindistan tarafından kuşatılmışlık manasında İnci Dizisi Stratejisi olarak algılanmaktadır (Ekrem, 2015). Bu strateji Çin'in denizlerdeki etkinliği bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca sadece ekonomik olarak değil askeri yönden de bu stratejinin önemi vardır. Nitekim enerji güvenliği hususunda yaşanan rekabetin her geçen gün kızışması askeri önlemler almayı gerektirmektedir. Dolayısıyla enerji nakil hatları, rezervleri ve yatırımların güvenliği için askeri önlem alınması kaçınılmazdır (Atagenç, 2012: 142).

İnci Stratejisi kapsamında Hindistan'ı en çok kaygılandıran ise Çin'in Pakistan'ın Belucistan eyaletindeki Makran limanında inşa ettiği Gwadar Limanı'dır. Çin'in 2001 yılında 198 milyon dolarlık fon ve teknik destek sağlamayı kabul ettiği Gwadar limanı, İran'a yalnızca 72 ve Hürmüz Boğazı'na 400 km uzaklıkta konumlanmaktadır. Çinliler ileride Basra Körfezi'nden petrol ihracını Gwadar limanı üzerinden gerçekleştirmeyi planlamaktadırlar. Bu hat, Çin'in petrol ihracatında harcanan ulaşım masraflarını % 25 oranında düşürürken aynı zamanda Malakka Boğazı hattına alternatif bir enerji nakil hattı sağlamış olacaktır (Yüce, 2014: 93).

Resim 4.1 Çin'in "İnci Dizisi" Stratejisi

Kaynak: Atagenç, 2012: 144

Petrol ithalatının % 68'ini ve doğalgaz ithalatının % 85'ini IOR ve SCS ülkelerinden sağlamakta olan Hindistan ise bölgede nüfuz ve enerji güvenliğini sağlamak üzere 1991 yılında "Doğu'ya Bakış Politikası"nı (Look East Policy) başlatmıştır. İlan edildiği ilk yıllarda Hindistan'ın ekonomik kaygılarına bir çözüm olarak sunulan Look East Policy, daha sonraki yıllarda Güney ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle geliştirilen güvenlik işbirliği anlaşmalarıyla kapsam olarak genişletilmiştir (Yüce, 2014: 93).

Dünyanın ikinci petrol tüketicisi olan Çin ile dördüncü petrol tüketicisi olan Hindistan'ın, mevcut stoklar hızla azalırken bu konuda uzun süre işbirliği yapmalarının pek mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir. Çünkü Çin'in enerji politikaları işbirliğine değil rekabete dayanmaktadır. Çin, ülkesine yönelik petrol nakliyatını güvenceye almak için Andaman Denizi, Güney Çin Denizi, Malakka Boğazı ve Hürmüz Boğazı'nda sürekli varlık göstermekte ve aynı maksatla Hint Okyanusu'nda donanma bulundurmayı da hak olarak görmektedir. Bu kapsamdaki deniz harekâtını desteklemek üzere, ikili anlaşmalarla Kamboçya ve Pakistan limanlarından yararlanmaktadır. Pakistan ve Myanmar'daki üslerinden sonra yeni üsler kurabilmek için Maldiv Adaları ve Sri Lanka ile görüşmeler yapmaktadır. Hindistan tarafı, "bu üslerin yalnızca petrol nakliyatını güvence altına almak değil, aynı zamanda Hindistan'ı çevrelemek amacını taşıdığını" ileri sürmektedir. Çin tarafı ise, Hindistan'ın da Sahalin'den ülkesine petrol nakliyatının güvenliğini sağlamak üzere başlattığı Vietnam, Tayvan ve Okinawa/Japonya'da deniz kuvveti bulundurma girişimlerini öne çıkararak, buna dikkat çekmektedir. Hindistan, ülkesinin Hint Okyanusu'ndaki münhasır

ekonomik bölgesinin genişliğinin 2.2 milyon km² olduğundan bahisle, enerji hatları ile deniz aşırı ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması ve Hindistan'ın uluslararası sorumluluklarının yerine getirilebilmesi amacıyla bu denizde kuvvet bulundurmayı doğal hakları olarak görmektedirler (Çelebi, 2009: 98).

Öte yandan 2016 yılının Haziran ayında Hindistan'ın Nükleer Tedarikçiler Grubuna (NSG) girme teklifine karşılık Seul'de red karşılığı almıştır. Hindistan'ın reddedilmesi konusuyla ilgili hazırlanan raporda başta Çin ve Brezilya olmak üzere bazı devletler önce Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasında imzalaması gerektiğini belirtmişlerdir. Hindistan ise resmi olarak ABD'yi desteklediği ve ABD ile olan ilişkilerine güvendiği için NSG'YE kabul edileceğini, kabul edilmesi konusunda engel çıkaran tek ülkenin ise Çin olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla bu iki Asya gücü arasında rekabet ve işbirliği çerçevesinde gelişen ilişkiler gittikçe daha karmaşık bir hal almaktadır. Yakın coğrafyalarda iki gücün yükselişi 21. Yüzyılın en stratejik olayı olarak değerlendirilebilir. Bu iki Asya ülkesinin çatışma ve işbirliği etrafında şekillenen ilişkilerinin önümüzdeki yüzyıldaki küresel düzene şekil vereceği öngörülmektedir (asam.org.tr).

4.2. İki Ülke Arasındaki İşbirliği Unsurları

Hindistan'ın bağımsızlığının ardından Çin ile ilişkilerin geliştirilmesinde Jawaharlal Nehru önemli adımlar atmıştır. Nehru Çin ile dostluk, iş birliği ve iyi komşuluk üzerine bir ilişki yürütülmesine özen göstermiştir. Bunun sebebi ise şu şekilde açıklanabilir: Öncelikle Nehru'ya göre Güney Asya barışı açısından iki ülke arasındaki dostluk belirleyici öneme sahipti. Öte yandan Nehru Asya ile Avrupa arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin üzerinde durmaktaydı. Nehru'ya göre Asya yıllarca Avrupa'nın oyuncağı haline gelmişti. Asya'nın imajını düzeltmesi ise tek başına Hindistan'ın yapabileceği bir şey değildi. Dolayısıyla Çin ile birlikte hareket edildiği takdirde amacına ulaşacağını düşünmekteydi (Sarılioğlu, 2015: 1176). Günümüzde ise iki ülke arasında rekabet konularından başlıkları olan su ve enerji güvenliği ile ilgili meseleler, sınır güvenliği kaygısından ve coğrafi yakınlıktan dolayı iki ülkeyi işbirliği yapmaya yöneltmektedir.

4.2.1. Su Kaynaklarının Yönetimi Konusunda İş Birliği

Çin ve Hindistan arasında su kaynaklarına ilişkin en önemli iş birliği konusu, sel ve yağmur sezonunda veri paylaşımına dair ortaya çıkmaktadır. Hindistan'ın yıllık toplam yağışının tamamına yakını yılın sadece üç ayında alıyor olması, bölgedeki akarsuların yağış sezonunda taşmasına ve sel felaketi ile karşılaşılmasına yol açmaktadır. Bölgede yaşayan halk ve tarım ürünlerinin zarar görmemesi için sel sezonunda Çin tarafından akarak Hindistan'a

ulaşan nehirlerde Çin'in hidrolojik veri paylaşımında bulunması Hindistan için önem arz etmektedir. Konuya ilişkin olarak Çin ve Hindistan arasında imzalanan metinler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Yüce, 2014: 99).

Tablo 4.2 Sınır Aşan Nehir Sularında Veri Paylaşımı

Tarih	Antlaşma	İçerik
25 Haziran 2003	Çin ve Hindistan Arasındaki Kapsamlı İş Birliği'nin İlkeleri	Ortak nehirlerde sel sezonunda hidrolojik veri paylaşımını, tarım, sağlık ve yiyecek güvenliği alanlarında birlikte çalışmayı kabul etmişlerdir.
Nisan 2005	Barış ve Refah için Stratejik İş Birliği ve Ortaklık	Sutlej/Langqen, Parlung Zangbo ve Lohit/Zayu nehirleri üzerinde veri paylaşımı konusunda anlaşma sağlanmıştır.
21 Kasım 2006	Çin ve Hindistan arasında Ortak Deklarasyon	Sınır aşan nehirler, hidrolojik veriler, enerji yönetimi vb. konularda iş birliğinin sağlanması için uzman düzeyinde bir çalışma mekanizması oluşturmaya karar vermişlerdir.
14 Ocak 2008	Çin ve Hindistan arasında Ortak 21. yy. Vizyon Bildirisi	Sınır aşan nehirler üzerindeki desteğin iki ülke arasındaki karşılıklı anlayış ve güveni pekiştirdiğine vurgu yapılmıştır.
16 Aralık 2010	Çin ve Hindistan Arasındaki Ortak Deklarasyon belgesinde	Sınır aşan nehirler üzerindeki iş birliğinin ve hidrolojik verilerin paylaşımı konusunda anlaşma sağlanmıştır.

Kaynak: Yüce, 2014: 99

Diğer taraftan Çin'in güvenliği açısından Aden Körfezi kritik bir öneme sahiptir. Bilhassa bu bölgenin korsanların faaliyetine açık olması Çin'in güvenliğini tehdit etmektedir. Aden Körfezi'nde etkili olma gayretinde olan Hindistan ise Çin'in bu bölgedeki ciddi rakibidir. Fakat korsan tehdidi bu iki devletin rekabet ettiği alanda işbirliği yapmalarını zorunlu kılmaktadır (Atağenç, 2012: 145).

Hidrolojik veri paylaşımı ile sel ve baskınların önlenmesi Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir yere sahip olsa da akarsular üzerinde inşa edilecek baraj ve hidro-güç santrallerinin ortak plan ve projelerle geliştirilmesi, iş birliğinin geliştirilmeye ihtiyaç duyduğu alanlar olarak belirmektedir. Bu noktada Çin ve Hindistan arasında su kaynaklarının yönetimi konusunda iş birliği sağlanması, diğer ihtilaf konularında da uzlaşma sağlanıp sağlanamayacağı hususunda önemli bir örnek teşkil edecektir (Yüce, 2014: 99-100).

Günümüzde de iki ülke arasında işbirliği konusunda temkinli adımlar atılmaktadır. 2015'te Hindistan Cumhurbaşkanı Modi ve Çin Cumhurbaşkanı Xi'nin karşılıklı ziyaretleri neticesinde Hindistan, hiçbir Çin'i çevreleme politikasında yer almayacağını belirtmiştir. Hindistan Ulusal Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nde profesör olan Bharat Karnad ise bir kuruluştaki gerçekleştirdiği konuşmasında Çin ile olan ekonomik bağlar sebebiyle Amerika ve Hindistan'ın Çin'e karşı sert bir tutum ya da politika izleyemeyeceğini belirtmiştir (Pekcan, 2016: 28).

4.2.2. Enerji Güvenliği Konusunda İş Birliği

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'na göre enerji güvenliği; “enerji ihtiyacının var olan kesintisiz kaynaklardan, uygun fiyatlarla temin edilebilmesidir”. Dünya Enerji Konseyi ise bu kavramı “bir devletin kendi vatandaşlarına güvenilir ve sürdürülebilir, kesintisiz enerji hizmeti sağlayabilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır (Yılmaz ve Kalkan, 2017: 172). Bu tanım doğrultusunda Hindistan da, ülkenin ihtiyacı olan enerjiyi yeterli miktarda ve düşük maliyetle temin edebilmek, faydalanmakta olduğu enerji kaynaklarının ve bunların kendi ülkesine güvenli bir şekilde taşınmasının sürdürülebilirliğini garanti altına almak üzere, son derece aktif ve çok yönlü bir politika izlemektedir. 2005 yılı Nisan ayında imzaladığı “Stratejik Ortaklık” anlaşmasını takiben, Çin ile birlikte Orta Asya'da petrol aramak, üretmek ve nakletmek için “Birleşik Hint-Çin Konsorsiyumu” adlı bir ortaklık oluşturmuştur. Söz konusu ortaklık, Sudan'da da petrol üretimi yapmaktadır (Çelebi, 2009: 71).

Hindistan ile Çin'in stratejik ortaklığı, rekabetten sıyrılıp gerçek bir işbirliği haline gelebildiği takdirde, bunun her iki ülkeyi enerji açısından ABD'nin etkisinden ve denetiminden kurtarabileceği; diğer bir deyişle ABD'nin enerji üzerinden Çin ve Hindistan'a baskı yapma imkânını ortadan kaldıracabileceği; hatta Çin-Hindistan birlikteliğinin, ABD'nin uluslararası politikadaki konumunu olumsuz olarak etkileyecek bir sürece yol açabileceği değerlendirilmektedir (Çelebi, 2009: 71).

Hindistan başbakanı Sing'in 2005 senesinde Çin Başbakanı Wen'i Delhi'de karşılaması sırasında kullandığı “Hindistan ile Çin birlikte dünya düzenini yeniden şekillendireceklerdir” sözü, günümüzde niçin “Hindistan-Çin ilişkilerinde etkileşim ve iş birliği”nin ön planda olduğu sorusuna yanıt niteliğindedir. Nitekim iki ülkenin dünya nüfusunun üçte birinden fazlasına sahip oldukları düşünülecek olursa, bu yükselen iki gücün diğer parametrelerdeki gelişmelerle birlikte yeni dünya düzenini şekillendirmeye muktedir oldukları aşikârdır. İki ülke arasında bazı rekabet konuları ve bu konulardan doğan sorunlar olsa da küresel dünyada işbirliğine duyulan ihtiyaç rekabetin önüne geçmektedir. Yani iki

ülke rekabet konularının çatışmaya varmasından imtina ederek, işbirliği konularını daha ön planda tutarak hareket etmektedirler (Sarıalioğlu, 2015: 1179).

4.3. İki Ülkenin Temel Ekonomik Verileri ve Değerlendirilmesi

Hindistan'ın ekonomik büyüme oranlarındaki iyileşmeye rağmen Çin ile karşılaştırıldığında küresel bir aktör ve büyük bir ekonomik güç olması daha zor görünmektedir. Nitekim 445 milyar dolar civarında olan Hindistan yıllık GSYİH'si Çin'in hemen hemen yarısı kadardır. Son dönemlerde Çin'in ekonomik büyümesindeki yavaşlamaya rağmen iki ülke arasındaki farkın yakın zamanda kapanamayacağı öngörülmektedir (Akyüz, 2007: 79).

Her iki ülke de yükselen güç olmaları ve kalabalık nüfusları ile birbirlerine benzetilse de Çin'in daha avantajlı bir konumda olduğu aşikârdır. Çünkü Çin ekonomik kanalları daha gelişmiş ve pek çok uluslararası örgütte stratejik ehemmiyeti olan bir ülkedir. Ayrıca nükleer stoklar ve askeri güç bakımından da Hindistan'dan üstün konumdadır. Hindistan'ın üye olmak için uğraştığı pek çok örgütte Çin aktif rol almaktadır (asam.org.tr).

Hindistan'ın yıllık reel büyüme verilerine göz atıldığında ise, ülke ekonomisinin 2009 senesinde %8,5, 2010 senesinde %10,3, 2011 senesinde %6,6 ve 2012'de %5,6, 2013'te %6,6, 2014'te %7,2 büyüme gösterdiği görülmektedir. 2011'den 2014 yılına kadar olan büyümenin küresel konjonktürün etkisiyle beklentilerin altında kaldığı düşünülmektedir. 2013 senesinden itibaren tekrar ivme kazanan Hint ekonomisi 2015'te ve 2016'da %7,6 oranında büyüme katetmiştir. Hindistan'ın son dönemlerdeki dış ticaret verilerine bakılacak olursa ihracat 2011 senesinde yüzde 36,8 büyüme göstermiş, buna karşılık 2012 yılında ise yüzde 4 daralma göstermiştir. 2013 senesinde ise ülke ihracatı yüzde 16,3 artarak 337 milyar dolara ulaşmıştır. 2014-2015 senelerin ülke ihracatı yeniden bir daralma sürecine girmiş ve ihracat 2014'te yüzde 5,5 2015'te ise yüzde 16,9 azalmıştır. İthalat ise 2015 senesinde bir önceki yıla oranla yüzde 15,5 azalış ile 390,8 milyar dolara gerilemiştir. Bunun sonucunda 2014 senesinde 144,8 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 2015 senesinde 126,4 milyar dolara gerilemiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018).

Çin'in 2015 senesindeki ekonomik göstergeleri incelendiğinde GSYH'sinin 11,9 trilyon dolara ulaştığı, enflasyon oranının % 1,5 seviyesinde olduğu, kentteki kayıtlı işsizlik oranının ise % 4,1'lere gerilediği görülmektedir. Diğer taraftan 13,1 milyon istihdam ile bu konuda da diğer yıllara nazaran büyük bir başarı yakalanmıştır. Çin'in dış ticaret hacmi ise 4 trilyon doları geçmiştir ve dış ticaret hacminde dünyada liderliğe oynamıştır. Yine 2015 senesinde bir önceki yıla göre dış ticaret hacminde % 5,6 oranında artış yakalanmıştır. Ayrıca

hizmet sektörünün ekonomideki oranı % 46,1'e yükselmiş ve ilk defa sanayi sektörünü geçmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018).

Tablo 4.3 Çin'in Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Amerikan Doları)

Dış Ticaret Değerleri	2014	2015	2016
İhracat	2.342.292.696	2.273.468.224	2.097.637.172
İthalat	1,959,234,625	1.679.564.325	1.587.920.688
Dış Ticaret Hacmi	4,301,527,321	3.953.032.549	3.685.557.860
Dış Ticaret Dengesi	383.058.071	593.903.899	509.716.484
İhracatın İthalatı Karşılama Oran (%)	137,9	169,4	162,9

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

Tablo 4.4 Hindistan'ın Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Amerikan Doları)

	2012	2013	2014	2015	2016
İhracat	289,6	336,6	317,6	264,4	261,0
İthalat	489,0	466,1	459,4	390,8	356,7
Dış Ticaret Hacmi	778,6	802,7	777,0	655,2	617,7
Denge	-199,4	-129,5	-141,8	-126,4	-95,7

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

Yukarıdaki iki tablo incelendiğinde görülmektedir ki Hindistan'ın ihracatının ithalatı karşılama oranı düşük ve cari açık söz konusudur. Çin'e ait tablo incelendiğinde ise karşımıza daha olumlu veriler çıkmaktadır. Nitekim Çin'in ithalat ve ihracat bilgilerine bakıldığında ihracatın ithalatı karşıladığı görülmektedir.

Tablo 4.5 2010-2016 Yılları Arası Hindistan ve Çin'in Büyüme Oranları (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hindistan	10,3	6,6	5,6	6,6	7,2	7,6	7,6
Çin	10,6	9,5	7,9	7,8	7,3	6,9	6,6

Kaynak: Yeşilkaya, 2017: 73

Gelişmekte olan ülkelerin motoru olan Çin ekonomisi, 2013 yılı itibariyle azalan tüketim ve zayıflayan ihracat nedeniyle gerileme kaydederek, % 7,8 oranında büyümüştür. Bu yavaşlama eğilimi 2016 yılına kadar devam etmiştir ve Çin ekonomisi % 6,6 oranlarına kadar gerilemiştir. 2008 küresel krizinden sonra yaşanan durgunluk ve talepteki zayıflama nedeniyle emtia fiyatlarının aşağı yönlü düşmeye başlaması Hindistan ekonomisinin büyüme ivmesini azaltmıştır. Ancak bu olumsuzluklara rağmen, 2016 yılı itibariyle Çin'in büyüme performansının üzerine çıkarak % 7,6 oranında büyüme kaydetmiştir (Yeşilkaya, 2017: 73).

Açıklanan verilere göre Hindistan ekonomisi 2017 yılının ilk çeyreğinde ise %6,1, ikinci çeyreğinde %5,7 ile beklentilerin altında büyümüştür. Çin ekonomisi ise ikinci çeyrekte %6,9 oranında (bir önceki yılın aynı çeyreğine göre) büyümüştür (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2017: 9-10).

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde görülmektedir ki Hindistan ekonomik büyüme olarak oldukça ilerleme kat etmesine rağmen halen Çin'i yakalayabilmiş değildir. Hindistan Asya'nın yükselen gücü olarak dikkat çekmekle birlikte ekonomik göstergeleri Çin'in gerisinde olduğunu kanıtlamaktadır.

4.4. İki Ülkenin Askeri, Ekonomik, Beşeri ve Yumuşak Güç Unsurları Açısından Karşılaştırılması

Gerek Asya kıtasındaki, gerekse sadece Güney Asya bölgesindeki uluslararası politikalarda Çin'i hemen hiçbir konudan soyutlamanın mümkün olmaması nedeniyle, Hindistan'ın geleceği üzerine kestirimler yapmak isteyen uzmanlar ülkeyi genellikle Çin ile kıyaslama ihtiyacı duymaktadırlar (Çelebi, 2009: 258). Bu bölümde iki ülke ekonomik, askeri, beşeri ve yumuşak güç unsurları açısından değerlendirilecektir.

4.4.1. Ekonomik Güç

Hindistan nüfusunun temel besin kaynağını tahıllar oluşturmaktadır. Fakat ülkedeki tahıl üretimindeki artış nüfus artış hızının altında kaldığından, tahıl üretimi ülkeye yeterli gelmemektedir. Ülke, besi hayvancılığı açısından da büyük bir varlığa sahiptir. Ancak elverişsiz şartlarda yapılmaya çalışılması hayvancılığın gelişimini engellemektedir. Ülkenin kıyı şeridinde yaşayan nüfus için balıkçılık da önemli geçim kaynaklarından birisidir. Çıkarılan deniz ürünleri yönünden dünyada altıncı sıradadır. Nüfusun büyük çoğunluğunun geçimini balıkçılıktan temin etmesi denizcilik gücüne olumlu yansımaktadır. Hindistan'ın sorun yaşadığı konular ise başta eğitim ve sağlıkla ilgili konular olmak üzere ve altyapı ile ilgili sorunlardır. Hindistan'ın bu ekonomik sorunları ulusla gücüne negatif yönde etki etmektedir (Çelebi, 2009: 33).

Ekonomik açıdan Çin ile kıyaslandığında, karşılıklı ticarete açık veren ülke, sürekli Hindistan olmaktadır. Çin Hindistan'ın üçüncü büyük ticaret ortağıyken, Hindistan Çin'in ancak on birinci ticaret ortağı olabilmektedir. Ayrıca Hindistan Çin'e genelde hammadde veya tarım ürünü satarken, mamul madde olarak Çin endüstrisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Ekrem, 2006: 22).

Bir yandan Çin'e ekonomik anlamda yaklaşmayı, bu ülkeyle daha geniş kapsamlı ticari ilişkiler içine girmeyi amaçlayan Hindistan, diğer yandan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) başta olmak üzere, Çin ile birlikte yer aldığı her türlü uluslararası oluşum içinde bu ülkenin nüfuzunu kırmayı, sürekli eleştirerek onu yalnızlığa itmeyi amaçlamış görünmektedir. Çinli şirketlerle bir araya gelerek oluşturulan konsorsiyumlar, üçüncü ülkelerde birlikte iş almakta olmalarına rağmen Hindistan, politik, ekonomik ve askeri manada Çin'i kendisine rakip görerek, bu ülkeye karşı her an hazırlıklı bulunmaya çalışmaktadır (Çelebi, 2009: 225).

İki ülke arasındaki rekabete rağmen Çinli elitler Hindistan'ı geleceğin potansiyel küresel ortağı olarak görmektedirler. Çinli elitlere göre Hindistan'ın yükselişi Çin açısından da farklı ekonomik olanakların kapısını açacaktır (asam.org.tr).

Tablo 4.6 Hindistan'ın Yıllara Göre Çin ile İthalat ve İhracatı (Milyon USD)

	2014	2015	2016
İhracat	13.434	9.577	8.910
İthalat	58.231	61.604	60.469

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018

Tablo 4.6'da görüleceği üzere Hindistan'ın Çin ile olan dış ticaretinde “dış ticaret açığı” söz konusudur.

Rekabet gücü açısından BRICS ülkeleri arasında 1. ve dünya sıralamasında 27. olan Çin ekonomisi ise yüzde 6,8 büyüme ile 2016 senesinin son çeyreğinde tahminlerin üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bunda kamu harcamalarında artış yaşanması ve kredi hacminin iyileşmesi rol oynamıştır. Aynı senenin tamamında ise Çin ekonomisi tahminlerle doğru orantılı olarak yüzde 6,7 büyüme göstermiştir. IMF'ye göre Çin'de büyümenin 2018 yılında % 6,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir (Küresel Rekabetçilik Endeksi Raporu, 2018: 15).

Tablo 4.7 2016 Yılı Ülkelere Göre GSYH Rakamları

Sıralama	Ekonomi	Milyon USD
1	ABD	18,624,475
2	Çin	11,199,145
3	Japonya	4,940,159
4	Almanya	3,477,796
5	Birleşik Krallık	2,647,899
6	Fransa	2,465,454
7	Hindistan	2.263.792
8	İtalya	1,858,913
9	Brezilya	1,796,187
10	Kanada	1,529,760

Kaynak: The World Bank, 2016

Dünya Bankası raporuna göre ülkelerin 2016 yılı GSYH rakamlarına göre sıralamaya bakıldığında Çin'in 11,199,145 milyon dolar ile ikinci sırada, Hindistan'ın ise 2.263.792 milyon dolar ile yedinci sırada olduğu ve Çin'in oldukça gerisinde olduğu görülmektedir.

Hindistan'ın 2016 yılı işsizlik oranı 4,9 iken Çin'in 4,1'dir. Bu verilerden hareketle Çin ve Hindistan ekonomileri, milyarlar ifade edilen nüfusa sahip olmalarına rağmen, yüksek GSYH rakamlarına ulaşmış, çok düşük işsizlik oranlarını tutturarak büyük bir başarıya imza atmışlardır denebilir (Yeşilkaya, 2017: 74).

4.4.2. Askeri Güç

Hindistan askeri güç bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinden birisidir. Bir milyonunun üzerinde insan Hindistan'da gönüllü asker olarak yer almaktadır. Askeri savunma hizmetlerine önem veren Hindistan GSYH'nın yaklaşık % 2,5'ini savunmaya ayırmaktadır. Hindistan mevcut askeri araç ve gereçlerinin büyük bölümünü eski Sovyetler Birliği'nden temin etmiştir. Çeşitli askeri araçları da Fransa, İngiltere ve İsveç'ten temin etmiştir (Aydın, 2010: 65-66).

2000-2001 yılları arası hükümet döneminde silahlı kuvvetlere yapılan harcama %28 artış göstermiştir. Ayrıca ek bir bilgi olarak belirtilecek olursa Rusya, Hindistan askeri teçhizatın yüzde 70'ine yakınının tedarikçisi konumundadır. Bu konumda yapılan harcamalar hava kuvvetleri 30 milyar, kara kuvvetleri 25 milyar ve son olarak deniz kuvvetleri ise 20 milyar Dolar (ABD) civarındadır (Şimşek, 2011: 142).

Hindistan, uzun süre Çin'in komşu ülkelere silah satmasını engellemeye çalışmış, bunu engellemeyi başaramayınca yaklaşımını değiştirerek ona rakip olmaya karar vermiş ve bu bağlamda Nepal, Myanmar, Bangladeş, Maldiv Adaları, Malezya, Endonezya ve Vietnam'a silah ve askeri sistemlerin satışlarında yüzde 20 indirim vaadiyle tekliflerde bulunmuştur. Ülkenin silahlı kuvvetleri her ne kadar güçlü olsa da küresel güç olabilmesini sağlayabilecek düzeyde değildir. Tabi bunda sadece askeri olanaklar rol oynamamaktadır. Öte yandan Hindistan'ın günümüzdeki askeri gücü değerlendirildiğinde sadece bölgesel çaptaki ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olduğu söylenebilir (Çelebi, 2009: 45-46). Diğer yandan Hindistan, 1 milyon 300 bin personeliyle dünyanın üçüncü büyük ordusuna sahiptir. Fakat ülkeden uzakta, uzun süreli ve geniş kapsamlı bir harekât icra etme imkânı olmayan bu ordunun gücünün de dünyada üçüncü sırada olduğunu söyleyebilmek imkânsızdır. Bu olumsuzluklarla birlikte ülkede büyük bir potansiyelin varlığını yadsımanın mümkün olmadığı görülmektedir (Çelebi, 2009: 45).

Ekonomik anlamda ciddi şekilde ilerleme kat etmiş Çin ise, askeri güç yönünden dünyanın üçüncü büyük gücüdür. ABD ve Rusya'dan sonra 2016 yılı itibariyle dünyanın üçüncü askeri gücü haline gelmiştir. Çin'in askeri alanda yaptığı yatırımların ekonomik olarak ülkeyi olumsuz yönde etkilemesi beklenirken tam tersi olmuştur. Silahlı kuvvetlerin geliştirilmesi adına yapılan teknolojik gelişmeler diğer sektörler de olumlu etki yaparak itici bir güç oluşturmuştur (Karadağ, 2017).

Ayrıca Hindistan askeri harcamalara ve askeri güce önem verse de bu konuda da Çin ile yarışabilecek düzeyde değildir. Fakat Hindistan'ın savunma harcamaları Çin'in gerisinde kalsa da, Çin ile arasındaki ekonomik ve askeri güç farkını kapatması durumunda uluslararası arenada daha etkin rol oynayabileceği söylenebilir (Akyüz, 2007: 79).

Tablo 4.8 Çin ve Hindistan'ın Kara, Hava ve Deniz Güçlerinin Sayısal Olarak Karşılaştırılması (2016)

	Kara Gücü	Hava Gücü	Deniz Gücü
Çin	-Tank 9.150 -Zırhlı Savaş Aracı 4.788 -Top ve roket sistemleri 9.726	-Toplam uçuş gücü 2.942 -Savaş uçağı 1.385 -Helikopter 802	-Toplam deniz gücü 714 -Uçak gemisi 1 -Fırkateyn, Destroyer vb. 106 -Denizaltı: 68
Hindistan	-Tank 6.464 -Zırhlı Savaş Aracı 6.704 -Top ve roket sistemleri 7.996	-Toplam uçuş gücü 2.086 -Savaş uçağı 809 -Helikopter 646	Toplam deniz gücü 295 Uçak gemisi 2 Fırkateyn, Destroyer vb. 50 Denizaltı: 14

Kaynak: www.ozelburoistihbarat.com

4.4.3. Beşeri Güç

Bir ülkenin ulusal gücü üzerinde sahip olduğu beşeri gücünün ciddi bir etkisi vardır. Fakat burada üzerinde durulması gereken ülkenin beşer gücünün diğer güç unsurlarına ne oranda katkı sağladığıdır. Bir ülkenin nüfus sayısı oldukça fazla olabilir, bu nüfus eğer niteliksiz bir çoğunluktan başka bir şey değil ise bir ülke için ancak problem doğurabilir. Bu özellikteki bir ülkenin ekonomik ve sosyal problemleri fazla olacağından sahip olduğu beşeri gücün ulusal güce katkısı olumsuz anlamda olacaktır. Bir ülke nüfusunun ulusal güce olan katkısı ile nüfusun yaş ortalaması, sağlık olanakları, eğitim seviyesi ve eğitilebilirliği arasında doğru bir orantı söz konusudur. Nitekim bir insanın ülke ekonomisinden savunmasına kadar katkıda bulunabilmesi bazı vasıflara sahip olması ile mümkündür. İyi eğitim almış, yenilik ve yaratıcılığa açık üretken nüfusun oransal olarak fazlalığı teknolojik gelişmelerin de önünü açacağından sanayide, tarımda ve savunmada iddialı bir ülke haline gelinecektir. Öte yandan vasıfsız olarak adlandırılan nüfusun fazlalığı ise bir ülkeye sadece yük getirmektedir. Yapılan araştırmalara göre Hindistan'daki 15 yaş üstü nüfusun yaklaşık % 42.8'i okuma yazma bilmemektedir. Bu durum dikkate alındığında Hindistan'daki olumlu ekonomik gelişmelere rağmen temelde Hindistan'ı ciddi bir sorunun beklediği söylenebilir. Hindistan nüfusu 1.166.480.000 kişidir. Ülkedeki yıllık nüfus artış hızı ise %1.8'dir. Ülke nüfusun %38.4'ünü 0-14 yaş arası, %64.3'ünü 15-64 yaş arası, %4.9'unu ise 65 yaş üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. Hindistan'da ortalama yaşam süresi 63.3 olmakla birlikte Çin'dekinden düşüktür (Çelebi, 2009: 40-41).

Tablo 4.9 Çin ve Hindistan'ın Yıllara Göre Nüfus Sayılarındaki Değişim

Ülke Nüfusu					
Ülke	1980	1990	2000	2008	2016*
ÇİN	981,235,000	1,118,162,727	1,275,133,000	1,321,851,888	1,390,848,000
Hindistan	687,332,000	849,746,001	1,008,937,000	1,129,866,154	1,309,346,000

*2016 verileri Ekonomi Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden alınmıştır.

Kaynak: Çelebi, 2009: 53

Tablo 4.9'daki nüfus verilerine bakıldığında 1980'lerde iki ülke arasındaki nüfus farkının fazla olduğu görülmektedir. Fakat günümüze yaklaştıkça iki ülkenin nüfus sayıları da birbirine yaklaşmaktadır. Nitekim Çin'in yıllardır uyguladığı nüfus politikası dikkate alındığında, böyle bir sonucun çıkması da gayet normaldir. Fakat nüfus artış hızı konusunda herhangi bir politika uygulamayan Hindistan'ın önümüzdeki yıllarda nüfus istatistiklerinde Çin'i geçeceği öngörülmektedir.

Hindistan'ın nüfusu, kendi içinde dengesiz olarak dağılmaktadır. Söz konusu dengesizlik, gençler lehine olup nüfusun büyük bölümü 25 yaşın altındadır. Söz konusu ülkenin nüfusunun 0–25 yaş aralığında toplanmış olması, Hindistan için eğitim olgusunun önemini daha da arttırmaktadır. Bu genç nüfus yığınının iyi eğitilmesi durumunda, nitelikli işgücünün toplam nüfus içindeki payı artacak ve bu da kalkınmayı uyarıcı bir güç olarak ortaya çıkacaktır. Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'de 1979'dan sonra yasalaşan her evli çiftin en fazla bir çocuk sahibi olması zorunluluğu da; Çin'in nüfusunun yaşlanmasına, Hindistan'ın ise Asya'da potansiyel bir işgücü kaynağı olarak avantajlı konuma geçmesine sebep olmuştur (Tezel, 2010: 102).

Ancak üç yaş altındaki çocukların yarısının yetersiz beslenme belirtileri gösterdiği, birçok çocuğun okula yalnızca devletin sağladığı bedava öğle yemeğini yiyebilmek amacıyla gittiği, bir yandan da ebeveynlerin doğumda cinsel seçim yaparak doğal dengeyi bozdukları bu ülkede hükümetlerin yeterli iş sahası üretmekte başarısız olması, gelecekte çözümü olanaksız sosyal sorunlarla, bugünlerin dahi aranmasına neden olacağı görülmektedir. Hindistan'da, Çin'nin aksine, az gelişmiş bölgelerin, nüfusu kalabalık olan yerler olduğu göz önüne alındığında, ülkede toplumsal sorunların çözümünün daha da zor olduğu ortaya çıkmaktadır (Çelebi, 2009: 240). Bu bağlamda nüfus sayısının fazla olması bir ülkeye avantaj sağlıyormuş gibi görünse de, nüfusun özellikle de genç nüfusun nitelikli olması daha önemlidir.

4.4.4. Yumuşak Güç

Liderlerinin de bilincinde olduğu bağlantısızlık, Hindistan'ın iki kutuplu sistemde herhangi bir bloğa bağlı kalmamasını sağlamış, dolayısıyla da Hindistan'ın tüm kısıtlamalara rağmen, kendi bağımsız gelişim vizyonlarını oluşturmaya, geliştirmesine ve gerçekleştirmesine fırsat tanımıştır. Bir başka söylem ile, Hindistan'ın uluslararası ortamda göze çarpan eylemci rolü, insanlığın zarar görmemesi adına benimsemiş olduğu tarafsız tutumu ile birlikte süre gelmiştir. Bu duruş Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlık Hareketi ile perçinlenmiştir (Şimşek, 2011: 143-144).

Hindistan uluslararası sistemde barış yanlısı, şiddet içermeyen bir profil çizmektedir. Hindistan'ın sahip olduğu nitelikler göz önünde bulundurulacak olursa küresel Kuzey ile Küresel Güney Doğu ile Batı arasında kendisini konumlandırma gayretindedir. Bunu da çatışma yanlısı bir tutumdan uzak şekilde gerçekleştirmekte, demokrasi taraftarı tutumu ile de örnek bir güç imajı çizmektedir. Hindistan'ın küresel dünyadaki sentezleyici ve zorlayıcı

olmayan tutumu, Batılı devletlerin geleneksel yumuşak güç uygulamalarından farklı bir imaj çizdiğinden Hindistan'ın farklı bir küresel kimlik modeli izlediği iddia edilebilir (asam.org.tr).

Hindistan artan ekonomik bağımlılıklardan uluslararası politikada bir araç olarak yararlanmayı, ekonomik ilişkilerden kaynaklanacak pazarlık gücü ile politik etkinliğini arttırmayı, böylece bir küresel güç statüsü kazanmayı ve bunu sürdürmeyi hedeflemektedir. Bu amaca ulaşmak için Hindistan, temasta bulunulan ülkenin özelliğine göre, Bağlantısızlık, sömürgecilikten birlikte zarar görmüş olmak, İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olmak, Güney ülkesi olmak gibi politik kavramlardan; ortak din ve kültür, tarihi bağlar gibi benzerliklerden yararlanmakta, Hint kültür ve sanatını bir yumuşak güç vasıtası olarak ustaca kullanmaktadır (Çelebi, 2009: 229).

Hindistan uluslararası arenadaki başat güçlerle dayanışma halinde olmaya özen gösterirken kendisi de başat güç olmak için çabalamaktadır. Dışarıya karşı yumuşak güce dayalı bir imaj çizerken geleneksel büyük güçlerin sert güç yeteneklerinden de ilham alarak kendi dış politikasını şekillendirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Hindistan dış politikasının sadece yumuşak güce dayalı olduğu söylenemez. Dışarıya karşı bu imajı çizse de sert güç yeteneklerini de geliştirmeye çalıştığı söylenebilir. Diğer taraftan Hindistan'ın uzlaşa esaslı barışçıl yaklaşımları Çinli elitlerde pozitif etki yaratmaktadır (asam.org.tr).

Çin ise ekonomisindeki hızlı iyileşmeye rağmen henüz askeri ve siyasi açıdan bir süper güç olmadığını bilincindedir. Bu sebeple dış politikada iddialı ve büyük söylemler sarf etmemeye çalışmaktadır. Her anlamda yeterli güce ulaşınca kadar “Barış içinde bir arada yaşama” ilkesine dayanan bir dış politika takip etmektedir. Çin, bu ilkenin takip edilmesinin beş koşula bağlı olduğunu söylemektedir. Bunlar; başka ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine karşı saygılı olmak, karşılıklı anlaşma çerçevesinde saldırmazlık, diğer devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı faydadır (Deniz, 2014: 200).

Çin'in bu şekilde bir dış politika takip etmeyi tercih etmesinde 1990'lı yıllardan bu yana düşünsel yaşamında uygulama gayretinde olduğu yumuşak güç kavramı etkili olmuştur denebilir. Bu doğrultuda Çin, konfüçyanizm felsefesi doğrultusunda komşularıyla “yumuşak güç” çerçevesinde ilişki geliştirme gayretinde olmuş, kendine ait kültürel değerler ve medeniyeti vasıtasıyla diğer halkalarla ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır (Demirtepe ve Özertem, 2013:101).

4.5. İki Ülkenin Kalkınma Yaklaşımları Açısından Karşılaştırılması

Son senelerde kalkınma iktisatçılarının dikkati gelişmekte olan iki Asya devine çevrilmiştir. Nitekim bu iki ülkenin son yıllarda özellikle ekonomik kalkınma anlamında

gösterdikleri başarı, kalkınma yaklaşımları ile ilgili tartışmaların artmasına yol açmıştır (Yılmaz, 2015: 367).

Gerek nüfuslarının büyüklükleri gerekse son yıllarda dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları ve bu çabalarında gösterdikleri başarı ile birbirleriyle kıyaslanmaları kaçınılmaz olsa da birbirlerine benzer ekonomiler olarak görülmemeleri gereken Çin ve Hindistan'ın ekonomik kalkınmaya yaklaşımları da birbirinden oldukça farklıdır (Öz, 2009: 41).

Hindistan kalkınması, iç üretimi kontrol eden lisanslama sisteminin gevşetilmesi, devalüasyon, yabancı sermaye ve teknoloji akımları üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesi, hammadde, ara mal ve sermaye mallarındaki miktar kısıtlamalarının kaldırılması, tarifelerin azaltılması ve döviz kontrolünün basitleştirilmesi, kamuya ait monopollerin kırılması, dış borçlara bağımlılığın azaltılması ve vergi reformlarını içermektedir. Emek piyasasındaki yasal kısıtlamalar ile tarım sektörüne fazla dokunulmazken, gerçekleştirilen serbestleşme ile özelleştirme kademeli ve kontrollü olduğu için standart Washington Konsensüsünden farklıdır (Özkul, 2011: 66). Ayrıca Hindistan, pek çok farklı ırk ve kültürü bünyesinde barındırmayı başarmış, heterojen bir nüfus yapısının hâkim olduğu, kast sistemi üzerine inşa edilmiş federalist bir ülkedir. Hindistan'ın ekonomik kalkınmasında devletin belirleyici rolü kısıtlı olmakla birlikte ekonomide özel sektörün ağırlığının olduğu bir kalkınma şekli izlemiştir (Yılmaz, 2015: 368).

Hindistan'dan farklı olarak Çin Hükümeti, ekonomik faaliyetleri başından itibaren kollamakta ve yönetmekteydi. Fiziki altyapıya büyük miktarda yatırım yapan Çin Hükümeti, hangi şirketlerin devletin kaynaklarından yararlanacağına hatta hangilerinin yerel menkul kıymetler borsalarına kabul edileceğine bizzat karar vermekteydi. Hindistan Hükümeti ise tam tersine, en azından 1980'lerin ortalarından itibaren ekonomiye gittikçe daha az müdahale etmiştir (Öz, 2009: 42).

Diğer taraftan her iki ülke İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki uluslararası sistemde taban tabana zıt olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan şiddetsiz bir devriminin sonucunda Avrupa liberalizmi değerleri üzerine kurulmuş olan anayasası ile bağımsızlığını kazanırken, Çin bir iç savaş sonunda Asya'da kurulan ilk komünist yapılı devlet olmuştur. Çin sürekli olarak Hindistan'ın ulusal yol haritasındaki ekonomi politikalarını, sosyal düzenini ve dış siyaset anlayışını eleştirmiştir. Çin bu eleştirileri, devletlerin emperyalist ekonomik politikalar izleyerek bağımsız dış politika yapamayacaklarını ima ederek dile getirmiştir. Zira Çin'in gözünde Hindistan'ın siyaseti, batı çıkarlarını gözetmiştir (Şimşek, 2011: 111). Bu doğrultuda Çin medeniyeti, devlet ağırlıklı bir kimliğe sahiptir. Çin Komünist Partisi'nin yönetiminde ve devletin denetiminde yukarıdan aşağı adım adım piyasa

ekonomisine geçilmektedir. Din faktörünün toplum içerisinde önemli bir rolü yoktur ve nüfus açısından homojen bir görüntü vermektedir. Çin, Batı anlamında demokrasi kavramı ile hiçbir zaman yüz yüze gelmemiştir (Yılmaz, 2015: 367).

İki ülkenin ekonomik kalkınma yaklaşımlarındaki farklılığın başka bir boyutunu ise doğrudan yabancı yatırıma yaklaşımları olduğu söylenebilir. Çin doğrudan yabancı yatırımlara kucak açarken, Hindistan hâlâ temkinli yaklaşmaktadır. Gerçekten de Çin'deki hızlı ekonomik büyümenin ardındaki temel etken doğrudan yabancı yatırımlardır. Ülkeye iki dalga halinde giren doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde Çin'de değişik sanayi kolları kurulabilmiş, pazar çeşitlenmesi artmış, pek çok alana yeni teknoloji kazandırılmıştır. Nicelik olarak Çin, Hindistan'ın on katı kadar doğrudan yabancı yatırım çekmekle beraber verimliliği artıracak teknolojiyi taşıyan nitelikteki yatırımlar açısından iki ülke arasında bu derece yüksek bir fark bulunmamaktadır (Öz, 2009: 42).

Diğer taraftan Çin ve Hindistan'ın kendilerini geliştirmeleri serbestleşmenin yaygınlaşmasıyla bölgesel ticaret antlaşmalarının artması, teknolojideki gelişim, ülke dışından ar-ge ve hizmet faaliyeti tedariği ile mümkün olmuştur denebilir. Bu süreçte Çin tasarruf politikaları ve ticaret fazlası sebebiyle sermaye problemini büyük oranda çözmüş; Çinli yatırım şirketleri devlet teşviki ve yol göstericiliği ile teknolojik yatırımlara ağırlık vererek katma değeri yüksek ürünlere yönelebileme imkânına kavuşmuşlardır. Hindistan ise internet ağındaki ve telekomünikasyon altyapısındaki gelişmelerden faydalanarak yurtdışından hizmet teminine gitmiştir. Hindistan nüfusunun büyük bir oranının yabancı dil bilmesi sayesinde önceleri kalifiye olmayı gerektirmeyen çağrı hizmetleri ve bilgi işlemleri gibi konularda yabancı yatırımcıların tercih sebebiydi. Daha sonraları ise Hindistan firmaları devletin teşvikleri ve kendi uyguladıkları politikalarla ileri teknolojiye dayanana, kalifiye olmayı gerektiren yazılım hizmetlerinde de yatırımcıların dikkatini çekmeyi başarmıştır (Özkul, 2011: 110). Ayrıca Hindistan yatırımlarında özel sektörün payının büyük olması kısıtlı kaynaklardan maksimum seviyede istifade edilebilmesini sağlamıştır. Bu farklılıklar, Çin ve Hindistan'da değişik şirket türlerinin başarılı olmasında ve genelde girişimcilik üzerinde etkili olmaktadır. Çin; yollar, limanlar ve enerji gibi fiziksel altyapıya ihtiyaç duyan endüstrilerde Hindistan'dan daha başarılı olurken, Hindistan; yazılım, biyoteknoloji ve reklamcılık gibi yaratıcılık isteyen, daha çok maddi olmayan varlıklara dayalı endüstrilerde daha başarılıdır (Öz, 2009: 44).

Çinli elitler Hindistan'ın demokratik gelişim modelinin Çin'de geçerli olup olamayacağı konusunda görüş ayrılığı taşımaktadırlar ve bu görüş ayrılığının esas nedeni ise ideolojiktir. Hindistan'ın demokratik gelişimi daha çok Çinli liberallerden övgü toplarken,

Çin'deki muhafazakâr ve milliyetçi kesim tarafından ise küçümsenmektedir. Çin'in devletçi ve otoriter politikalarından rahatsızlık duyan liberaller, Hindistan'ın ekonomik kalkınmada gösterdiği başarılı tabloyu Çin modelini eleştirmek amacıyla kullanmaktadırlar. Çinli muhafazakâr ve milliyetçi kesim ise Hindistan'ın yoksulluk, hükümetin etkisizliği gibi bilinen sorunlarına dikkat çekmektedir. Ayrıca liberallerin Hindistan'ın Çin'i ekonomik kalkınma bakımından geçebileceği fikrini de ideolojik bir önyargı olarak nitelendirmektedirler (asam.org.tr). Hâlbuki liberallerin tarafından duruma bakıldığında aynı şeyi Milliyetçi ve muhafazakarlar için de söylemek mümkündür.

Çin genel olarak ekonomik reformlara Hindistan'dan 13 yıl önce başlamakla beraber finansal reformlara, Hindistan'dan 13 yıl sonra, Dünya Ticaret Örgütü'ne giriş koşullarının zorlanmasıyla ancak 2006 yılında başlayabilmiştir. Günümüzde Çin, finans sektörüne yabancı girişine bir ölçüde izin vermekte, ancak yerli özel sermayenin sektöre girmesini kasıtlı olarak engellemektedir. Finansal raporların amacının verimliliği artıracak rekabet ortamını yaratmak olduğu düşünüldüğünde bu kısıtlamanın verimlilik artışını engellediği görülebilir (Öz, 2009: 44).

Çin ve Hindistan'ın bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü gelişiminde takip etmiş oldukları politika karşılaştırılacak olursa; Hindistan pazarı daha çok ihracata dayanan bir gelişme gösterirken, yerel pazara ise uluslararası şirketlerin hâkim olduğu görülmektedir. Çin'de ise sektörün gelişme katettiği senelerde yerel firmalar pazarın %33'üne hâkim durumdaydı. Dolayısıyla Çin'in Hindistan'a göre sektör pazarında yerel firmalara yönelik korumacı tutumunun daha fazla olduğu söylenebilir (Şaf, 2015: 26).

Genel anlamda Çin'in çeşitli yönlerden Hindistan'a oranla daha başarılı bir imaj çizdiği iddia edilebilir. Bunda Çin'in otoriter sistemi sayesinde denetim mekanizmalarının Hindistan'a göre daha gelişmiş ve sistematik olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Fakat Hindistan'ın bu bahsedilenlerden yoksun olmasına rağmen bir başarı yakalamış olması oldukça önemlidir. Diğer taraftan yapılan araştırmalara göre Hindistan sergilediği performansa karşı ulusal sistemini bir düzene sokamazsa ekonomik gelişiminin sekteye uğrayabileceği öngörülmektedir (Tellis, 2012).

Neticede her iki ülkenin de benimsediği ve yaşadığı kalkınma modeli, kalkınma süreci biraz da ülkelerin tarihsel gelişimiyle alakalıdır. Ülkelerin tarihsel gelişimleri izledikleri model üzerinde etkili olmuştur denebilir. Bu açıdan iki ülkenin kalkınma modeli için de biri diğerinden daha iyi ya da daha kötü şeklinde bir değerlendirme yapmak uygun olmayacaktır.

SONUÇ

1960'lı yıllardan itibaren yürüttükleri kalkınma hareketleriyle iki Asya gücü olan Çin ve Hindistan son senelerde özellikle ekonomik platformlarda tartışmaların odağındadır. Bu iki ülke gerek kalkınma deneyimleri, gerek ulaştıkları istikrar ve ekonomik performanslarıyla dikkat çekmektedirler. İki ülkenin kalkınma süreçleri gelişmekte olan ülkeler açısından umut vericidir. Çünkü iki ülkenin de kalkınma deneyimi, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşmanın mümkün olduğunu göstermiştir.

Çin, kalkınma adına çeşitli ekonomik reform hareketlerine gitmiş, fakat bu reform sürecini devlet otoritesinde gerçekleştirmiştir. 1966-1977 yılları arasına kültür devrimi damgasını vururken, 1978-1997 yılları arası piyasa ekonomisine uyum sağlamak adına “sosyalist piyasa ekonomisi”ne geçiş süreci olmuş ve yabancı sermaye girişinin artırılması yönünde adımlar atılmıştır. Ağır komünizm kuralları yavaş yavaş terkedilerek Çin, dünyaya açılmaya başlamıştır. 1998 senesinde Asya Ekonomik krizinin yaşanması Çin'i KİT'lerle ilgili düzenlemeler yapmaya itmiştir. Bu kapsamda Çin, küçük ve orta ölçekli işletmeleri özelleştirip bütçeye katkı sağlarken büyük ölçekli devlet işletmelerini elinde tutarak yeniden düzenlemiştir. Böylece Çin bütçeye sıcak para girişi sağlayarak atıl vaziyetteki işletmelerden kurtulmuştur. Çin, yabancı yatırımcıları teşvik etmekle beraber telekomünikasyon, savunma gibi ciddi alanlarda yabancı yatırımcıları kısıtlamaktadır. 1997-2002 yılları arasında ise Çin ekonomik durgunluk sürecine girmiştir. Ekonomik durgunluk yaşanmasındaki en önemli sebep Çin'in hızlı büyümesinin doğurduğu yapısal problemlerdir. Bu doğrultuda Çin 40'ı bulan bakanlık sayısını 28'e düşürmüş ve bu bakanlıklardan 8'i ekonomi ile ilgili bakanlıklar olmuştur. 2001 yılında ise DTÖ'ye üyeliğinin kabul edilmesiyle küresel ekonomi ile bütünleşme adına önemli bir hamle gerçekleşmiş, ithalat ve ihracatını artırmıştır. Ayrıca Ar-Ge faaliyetlerine önem vererek büyük bütçeler ayırması, teknolojik ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmıştır. Nüfus kontrol politikası sayesinde nüfusun daha da artarak ekonomik yük oluşturmasının önüne geçilmiş, ekonomik reformlar ile yeni istihdam alanları açılarak işsizlik oranları düşürülmeye çalışılmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren giderek büyüyen Hindistan da dış ilişkilerde ekonomi eksenli çalışmalara ağırlık vermiş, devletin ekonomi üzerindeki otoritesi kısıtlı düzeyde olmuş ve ihracatını artırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Ülkedeki atıl işgücünü üretime dâhil etmek adına yabancı sermaye yatırımlarını artırmaya çalışmıştır. Böylece Hindistan uluslararası arenada ekonomik anlamda etkili bir konuma yükselmiştir.

Hindistan'ın ekonomik gelişimi her ne kadar uluslararası ilişkilere riayetkâr ve barışçıl bir tarzda gerçekleşse de Hindistan'ın silahlanma eğilimi ve özellikle de nükleer silahlanma konusunda taviz vermez tutumu başta Çin olmak üzere bazı bölgesel ve küresel güçleri

tedirgin etmektedir. Diğer taraftan Çin'in bir küresel güç olarak belirmesi üzerine bazı başat güçler tarafından Hindistan bölgede denge unsuru olarak görülmekte ve başta ABD olmak üzere çeşitli güçler tarafından desteklenmektedir. Öte yandan Çin'in "İnci dizisi stratejisi" de Hindistan'ı tedirgin etmektedir. İnci dizisi stratejisi kapsamında Çin'in Hint Okyanusu'nda gerçekleştirdiği liman inşası ve işbirliği çalışmaları denizlerdeki etkinliğini artırmak istediğinin kanıtıdır. Hindistan ise bölgedeki nüfuz ve enerji güvenliğini sağlamak adına "Doğuya Bakış Politikası" nı uygulamaya başlamıştır. Diğer taraftan coğrafi yakınlık ve sınır güvenliği ile ilgili tedirginlikler iki ülkeyi çatışmaktan kaçınmaya, hatta işbirliği yapmaya itmektedir. Özellikle denizlerdeki korsan problemi, sel baskınlarının önlenmesi ve enerji güvenliği konularında işbirliğine gitmişlerdir.

İki ülkenin işbirliği yapması ve işbirliğini daha da geliştirebilme ihtimali başat güçleri kaygılandırmaktadır. Nitekim iki ülkenin toplam nüfusu neredeyse dünya nüfusunun üçte birini geçmekte ve bu durum beşeri güç açısından ciddi bir potansiyel arz etmektedir. Fakat beşeri güç nitelikli olduğu vakit ekonomiye olumlu yansımaktadır. Niteliksiz nüfus ise ekonomiye yük getirmektedir. Beşeri güç açısından Hindistan'a bakıldığında nüfusunun hâlâ % 42'sinin okuma-yazma bilmediği ve niteliksiz nüfusun fazla olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca genç nüfus fazla olmakla birlikte istihdam probleminin olduğu görülmektedir. Bu durumun gelecekte büyük bir sosyal probleme dönüşebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla Hindistan nüfusunun nitelik ve niceliğine yönelik öngörüler Hindistan'ın ileride büyük bir küresel güç olmasına engel teşkil edecek gibi durmaktadır. Diğer taraftan her ne kadar Hindistan ekonomisi büyümeye devam etse de unutulmamalıdır ki gelişmiş ülkelerin de ekonomileri büyümeye devam etmektedir. Ekonomik ilerlemesi dünya sıralamasında Hindistan'ı üst sıralara taşıyabilir, fakat küresel güç olabilmesi için yeterli gözükmemektedir. Çin'in ise uyguladığı nüfus kontrol politikası şu an için geçerli bir önlemdir ve bu önlem Çin ekonomisine yüklenecek yükü hafifletmiştir. Fakat bu nüfus politikasının gelecek yüzyılda bağımlı nüfus oranının genç nüfustan çok çok fazla olmasına yol açacağı düşünülmektedir. Yani yüksek oranda bağımlı bir yaşlı nüfusun yine ekonomiye negatif yansıyacağı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan iki ülke kalkınmasının hangi kalkınma teorisi çerçevesinde değerlendirilebileceğine bakılacak olursa; Hindistan'ın 1947 senesinde bağımsızlığını kazanması ile birlikte planlı kalkınma hamlesi başlatılmış ve bu çerçevede 1950 senesinde Planlama Komisyonu kurulmuştur. Bundan sonra beş yıllık kalkınma planları ile kıt kaynakların en etkin ve dengeli bir şekilde kullanılarak kalkınmanın sağlanması, üretimin artırılması, yaşam standardının yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bahsedilen kalkınma hamleleri Rosenstein-Rodan'ın "Büyük İtiş Kuramı" çerçevesinde değerlendirilebilir. Nitekim "Büyük İtiş Kuramı"nda devletin kalkınma sürecinde karşılaşılabileceği sorunlar, devlet tarafından oluşturulan kalkınma programları ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu süreçte devlet,

kalkınmanın önündeki engellerin kaldırılması ile ilgilenmekte ve bunları bir plan, program çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Ayrıca ülkenin kıt kaynakları devlet tarafından uygun görülen sanayi yatırımlarına yönlendirilmektedir. Bu model esasında dengeli bir büyüme modelidir de denebilir. Çin'i ise direk bir kalkınma teorisi içerisinde değerlendirebilmek mümkün gözükmemektedir. Çin'in kalkınma modeli kendine özgü olma özelliği taşımaktadır. Devletin ekonomideki kontrolcülüğü, otoriter yapısı ve komün rejimi Çin kalkınmasında olumlu bir etki yaratmıştır. Bu yönden Çin kalkınma modelinin bir örneği ya da benzeri dünya üzerinde yoktur denebilir. Çin kalkınma modelinde karma bir model benimsenmiştir. Bir anlamda Çin, kalkınma teorilerine uymamış, kalkınma modellerini sentezleyerek kendi bünyesine uydurmuştur.

Neticede Asya'nın yükselen iki gücü Çin ve Hindistan'ın kalkınma yaklaşımlarına yönelik bir değerlendirme yapılacak olursa; Hindistan devletin ekonomik belirleyiciliğinin daha sınırlı olduğu bir kalkınma yaklaşımı benimsemiştir. Çin'de ise ekonomide devlet otoritesinin ağırlıkta olduğu sosyalist piyasa ekonomisi hâkim olmuştur. Çin, devletin teşvik politikaları, teknoloji yatırımları, kontrollü olarak yabancı sermaye teşviki ile ekonomide gelişme katetmiştir. Çin'in kalkınma modeli Çin'e özgü bir görünüm çizmektedir. Aynı modelin başka bir devlet taraftan uygulanmaya konulması aynı başarıyı getirir mi bilinmez ama devletlerin tarihsel süreçlerinin ve geçirdikleri evrelerin kalkınma modelleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Çin'in bu kontrolcü politikalarının arkasında komünist yapı yatmaktadır. Çin kalkınmasında daha çok sanayi sektörü üzerinde dururken Hindistan daha çok hizmet sektörüne önem vermiştir. Ayrıca Hindistan'ın özel teşebbüse çok önem vermesi kısıtlı kaynakların verimli şekilde kullanılmasını sağlamış, bu da ekonomiye olumlu olarak yansımıştır. Teknik altyapıya sahip olması ve yabancı dil bilen nüfusunun fazla olması yabancı yatırımcıların bilgi ve iletişim hizmetleri hususunda bu ülkeyi tercih etmelerine sebep olmuştur.

Genel olarak Çin'in Hindistan'a göre kalkınma konusunda daha sistemli bir politika izlediği söylenebilir. Bunda Çin'in yapısal sorunlarını halletmesinin ve kısmen otoriter sisteminin getirdiği düzenin etkili olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Hindistan'daki devletin altyapısal kapasitesi, siyasi düzen, beşeri gücün niteliği gibi eksikliklerle mücadele edilmezse Hindistan'ın ekonomik gelişiminin sekteye uğrayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afşar, H., Uysal, Y., Erkan, C., Çetinkaya, M., Şanlısoy, S., Afşar, E. ve Aydın, Ü. (2007). *Türkiye İçin Bilgi Bazlı Sürdürülebilir Yenilikçi Sanayileşme Stratejisi*. Ege Genç İşadamları Derneği, İzmir.
- Akyüz, A. (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Hindistan'ın Avrasya Jeopolitiğindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ana Britannica Ansiklopedisi (1987). "Hindistan". *Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş.*, İstanbul, Cilt: 11.
- Atagenc, Ö. (2012). "Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi". *Bilge Strateji*, 4(6): 135-166.
- Aydın, K. (2010). "BRIC Ülkeleri ve Hindistan". *Büyüteç Dergisi*, 63-74.
- Bay, M., Oskay, C. ve Çiçek, E. (2007). "Doğrudan Yabancı Yatırımları Türkiye'ye Çekmek İçin Yapılması Gereken Düzenlemeler". *S.Ü. Karaman İ.İ.B.F Dergisi*, (12): 253-263.
- Belet, N. H. (2006). *Doğu Asya Ekonomilerinde Kalkınma Deneyimi Türkiye Karşılaştırması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çalık, Ü. (2011). "Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)". *Liberal Düşünce*, 16(64): 185-206.
- Çankaya, E. ve Karataş, M. (2010). "İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3): 29-55.
- Çelebi, S. (2009). *Hindistan: Güney Asya'nın Güncel Jeopolitiği Bağlamında Uluslararası Politikada Mevcut ve Muhtemel Yeri*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEİK (2009). *Çin "Yükselişi Anlamak"*. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ankara.
- Demir, M. A. (2013). *Kalkınma Teorileri Kapsamında Türkiye'de Ekonominin Planlı Dönemde Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demirtepe, M. T. ve Özertem, H. S. (2013). "Yükselen Tehdit Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti." *Bilig Dergisi*, (65): 95-118.
- Deniz, Y. (2014). "Çin'in ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2): 64-80.

- Doğan, B. (2011). “Kalkınma İktisadının XX. Yüzyıldaki Gelişim Süreci, İktisat Politikalarına Etkisi ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplinin Geleceğine Olası Etkileri”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(22): 41-83.
- Ekrem, N. H. (2006). “Çin ile Hindistan’ın Savaşsız Mücadelesi”, *Strateji Strateji*, Sayı: 108.
- Eser, K. ve Gökmen, Ç. (2009). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2): 41-56.
- Gökdemir, L. ve Mor, G. (2006). “Dirijistik Çin Modeli ve Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri”. *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (504): 54-66.
- Gündal, B. (2005). “Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü”. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 55-72.
- Harris, J. M. (2000). “Basic Principles of Sustainable Development”. *Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04*, Tufts University, USA.
- Heeks, R., Nicholson, B. (2002). *Software Export Success Factors and Strategies in Developing Transitional Economies*. Working Paper.CSIA.
- HSBC Bank (2013). “Hindistan”. *Turkishtime Global Export, Analiz*, (Nisan): 1-16.
- İTKİB (2015). *Çin Halk Cumhuriyeti Deri ve Deri Ürünleri Pazarı*. İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri, İstanbul.
- Kara, F. (2017). *Beşeri Sermaye ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Karabulut, Ö. C. (2013). *Güney Kore Kalkınma Deneyimi: Sanayi ve Teknoloji Politikalarının Rolü ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadeniz, O. (2007). *Avrupa Birliği Yolunda Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye*. Gazi Kitabevi.
- Karagül, M. ve Açıkgöz, Ö. (2009). “İktisat Tarihi Perspektifinde İktisadi Kalkınma ve Din İlişkisi”. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18): 471-486.
- Kartal, Z. (2015). “Marxist Toplumsal Gelişme Aşamaları ile Rostow’un Gelişme Aşamaları Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2): 231-244.
- Kaynak, M. (2011). *Kalkınma İktisadı*. Gazi Kitapevi, Ankara.
- Kazgan, G. (2002). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Keskin, A. (2011). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4): 125-153.

- Kılınç, E. C. (2009). *İnovasyon ve Ulusal Kalkınma: AB Ülkeleri ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Kubar, Y. (2014). *Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi (1995-2010)*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kunduracı, N. F. (2008). *Küreselleşme Çağında Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Sorunu*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mızrak, M. (2017). *Asya Örneklerinden Hareketle Türkiye İçin Bir Kalkınma Modeli Değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Overholt, W.H. *Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü*. Efil Yayınevi, Ankara, 2011.
- Öz, S. (2007). *Küresel Rekabette Yeni Bir Güç: Hindistan*. TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu. İstanbul.
- Özkul, M. F. (2011). *Dünya Ekonomisinde Değişen Dengeler ve Yükselen Ekonomilerin Artan Önemi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, S., Sözdemir, A. ve Gövdere, B. (2006). “Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 61-73.
- Özyakışır, D. (2011). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(1): 46-71.
- Palabıyık, S. (2009). *Geleneksel ve Yeni Kalkınma Kuramlarının Analizi: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Pekcan, C. (2016). “Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri”. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 19-32.
- Pingyao, L. (2006). “China’s Macroeconomic Development: Stages and Nonlinear Convergence”. *China & World Economy*, 14(1): 15-29
- Saraçoğlu, M. ve Duran, C. (2008). “Çin Ekonomisindeki Reformlar ve Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliği Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kamu-İş Dergisi*, 10(1): 93-112.
- Saray, M. O. ve Gökdemir, L. (2007). “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)”. *Journal of Yaşar University*, 2(7): 681-686.
- Sarıay, İ. (2006). *Güney Kore Kalkınma Modeli, Güney Kore Devleti’nin Kalkınmadaki Rolü ve Örnek Bir Ülke Olarak Türkiye’ye Uygulanabilirliği*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Sezgin, Y. (2015). *Türkiye’de Ekonomik Kalkınma ve Beşeri Sermaye*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şaf, M. Y. (2015). *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörünün Makroekonomik Etkileri: Uluslararası Karşılaştırma ve Türkiye Değerlendirmesi*. Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı.
- Şimşek, A. (2011). *Soğuk Savaş’tan Günümüze Yükselen Hindistan ve Dış Politikası*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2017). “Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni”. *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, Sayı: 47, 15 Temmuz-15 Ekim 2017.
- Tezel, T. (2010). *Az Gelişmiş Ülkelerde Kalkınmayı Etkileyen Faktörler ve Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TMMOB (2007). “Ülke Örnekleri ile Kalkınma ve Sanayileşme Modelleri”. *TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu*.
- Tosun, T. T. (2014). *Çin Ekonomisinin Gelişiminin İncelenmesi ve Çin Ekonomisinin Türk Dış Ticaretine Başlıca Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- UNDP (2014). *Human Development Report*. ss. 200-201.
- Vatansever, N. ve Yıldız, O. (2014). “Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri”. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:44.
- Yavilioğlu, C. (2002a). “Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Bir Yaklaşım)”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2): 49-70.
- Yavilioğlu, C. (2002b). “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1): 59-77.
- Yeşilkaya, M. (2017). “Sürdürülebilir Kalkınmada Dış Ticaretin Yeri ve Önemi: Türkiye ve BRIC Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi”. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(13): 67-84.
- Yıldırım, M. ve Örnek, İ. (2012). *Walt Whitman Rostow’un Kalkınma Aşamaları Yaklaşımına Göre Gaziantep Ekonomisinin İncelenmesi*. Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını.

- Yıldız, İ. (2015). *İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında İnsani Gelişme Endeksi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler ile Türkiye Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, B. (2015). “Muhteşem Hindistan: Abartılmış Bir Başarının Öyküsü mü?”. F. Şenses, Z. Öniş, ve C. Bakır (Ed.). *Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen*. İletişim Yayınları, İstanbul, s. 361-373
- Yılmaz, İ. (2012). *Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri*. Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını.
- Yılmaz, Z. ve Danişoğlu, F. (2017). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye’de Beşeri Kalkınmanın Görünümü Olarak İnsani Gelişim Endeksi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51): 117-147.
- Yüce, M. (2014). *Çin-Hindistan İlişkilerinin Çatışma ve İş Birliği Teorileri Açısından Analizi (1990-2013)*. Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Atagenç, Ö. (2012). “Pasifik Sularındaki Bermuda Şeytan Üçgeni: ABD-Çin-Hindistan”. *BİLGESAM*, http://www.bilgesam.org/incele/133/-pasifik-sularindaki-bermuda-seytan-ucgeni--abd-cin-hindistan/#.WrYz_C5uaUl, (erişim tarihi: 10.03.2018).
- Aytekin, E. (2017). “Hindistan'ın bağımsızlığının 70. yıl dönümü”. *Analiz Haber*, <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/hindistanin-bagimsizliginin-70-yil-donumu/885045>, (erişim tarihi: 12.03.2018).
- Ekrem, E. (2010). “Hindistan-Japonya Güvenlik İşbirliği ve Çin: Hindistan’ın Güvenlik Tehdit Algılaması”. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <http://sde.org.tr/tr/authordetail/hindistan-japonya-guvenlik-isbirligi-ve-cin-hindistanin-guvenlik-tehdit-algilamasi/124>, (erişim tarihi: 16.03.2018).
- Ekrem, E. (2015). “Yükselen Çin’e Karşı ABD’nin Hindistan Kozu”. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/yukselen-cine-karsi-abdnin-hindistan-kozu/4265>, (erişim tarihi: 05.03.2018).
- <http://www.ozelburoistihbarat.com/Content/images/archieve/milli-savunma-dosyasi-dunyanin-en-guclu-ordulari-2016-6850df14-208e-4bbb-b297-23a31bdeaf17.pdf>, (erişim tarihi: 23.03.2018).
- <http://www.yardimcikaynaklar.com/hindistan-ekonomisi/>, (erişim tarihi: 12.03.2018).
- <https://asam.org.tr/yukselen-bir-hindistanin-statui-arayislari-ve-bu-duruma-cinin-tepkisi/>, (erişim tarihi: 20.03.2018).

- <https://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/cin-hindistan-ikinin-gucu>. (erişim tarihi: 18.03.2018).
- Karadağ, H. (2017). “Çin Kurtuluş Ordusu (PLA) ve Çin’in Askeri Gücü Üzerine Bir Değerlendirme”. *TYB Akademi*, <http://www.tyb.org.tr/haluk-karadag-cin-kurtulus-ordusu-pla-ve-cinin-askeri-gucu-uzerine-bir-degerlendirme-31496h.htm>. (erişim tarihi: 18.03.2018).
- KPMG ve DEİK (2017). “Hindistan Fırsat Analizi”.
<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2017/05/hindistan-firsat-analizi.pdf>. (erişim tarihi: 10.03.2018)
- Küresel Rekabetçilik Endeksi Raporu (2018).
<http://www.adaso.org.tr/WebDosyalar/K%C3%9CRESEL%20REKABET%C3%87%C4%B0L%C4%B0K%20ENDEKS%C4%B0%20RAPORU%2004.01.2018.pdf>. (erişim tarihi: 25. 02. 2018)
- Sarıalioğlu, İ. (2015). Hindistan Çin İlişkilerinin Bugünü ve Yarını”.
<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/SARIAL%C4%B0O%C4%9ELU-%C4%B0r%C5%9Fat-H%C4%B0ND%C4%B0STAN-%C3%87%C4%B0N-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-BUG%C3%9CN%C3%9C-VE-YARINI.pdf>. (erişim tarihi: 23.02.2018).
- T.C. Ekonomi Bakanlığı (2018). “Hindistan-Genel Ekonomik Durum”.
<https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hindistan/html-viewer-ulkeler;jsessionid>. (erişim tarihi: 27.02.2018).
- Tatlıyer, M. (2017). “Ekonomik Kalkınma Yolculuğunda Türkiye-Hindistan İlişkileri”. *Açık Görüş*,
<http://www.star.com.tr/acik-gorus/ekonomik-kalkinma-yolculugunda-turkiyehindistan-iliskileri-haber-1214933/>. (erişim tarihi: 03.03.2018).
- The World Bank (2016). “Gross domestic product 2016”.
<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>. (erişim tarihi: 03.03.2018).
- Tuncel, C. (2017). “Çin Ekonomi Modelinde Çin Halk Siyasi Danışma Konferansının Yeri ve Ekonomik Analizi”. *CRI Türk Haber*, <http://www.criturk.com/haber/ozel-haber/cin-ekonomi-modelinde-cin-halk-siyasi-danisma-konferansinin-yeri-ve-ekonomik-analizi-17756>. (erişim tarihi: 18.03.2018).
- Yağcı, M. (2015). “Washington Uzlaşısından Pekin Uzlaşısına Çin’in Yükselişi ve Değişen Küresel Kalkınma Dinamikleri”. <http://iktisat.biz/2015/10/16/vasington-uzlasisindan-pekini-uzlasisina-cinin-yukselisi-ve-degisen-kuresel-kalkinma-dinamikleri/>. (erişim tarihi: 20.03.2018).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Atila ER
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Erbil Koru Anadolu Lisesi, Konya, 2002
Lisans Diploması	Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Konya, 2014
Yabancı Dil	İngilizce
E-Posta	atillaer1907@gmail.com

